

КОНКУРС НА П'ЕСУ ПРА РАБОЧЫ КЛАС

ВЦСПС разам з Саюзам пісьменнікаў СССР праводзіць конкурс на лепшую аднаактовую п'есу пра сучасны рабочы клас. Мэта яго — стварэнне новых твораў драматургіі, героям якіх быў бы чалавек працы, далейшае ўмацаванне творчай садружнасці дзеячоў літаратуры з вытворчымі калектывамі, узбагачэнне рэпертуару калектываў мастацкай самадзейнасці.

Устаноўлены наступныя прэміі: адна першая — 2000 рублёў; адна другая — 1500 рублёў; тры трэція — па 1000 рублёў кожная; пяць заахвочвальных — па 300 рублёў кожная.

Створана журы конкурсу на чале з драматургам А. Сафранавым. Лепшыя п'есы, адзначаныя прэміямі, будуць выдадзены Прафвыдатам і рэкамендаваны народным драматычным тэатрам і тэатральным самадзейным калектывам для пастаноўкі.

Рукапісы з паметкай «Конкурс на лепшую аднаактовую п'есу пра сучасны рабочы клас» павінны быць прадстаўлены да 1 лістапада 1973 года ў рабочую групу журы конкурсу па адрасу: 109017 Масква, Лайфушыньскі завулак, дом 17/19, прафесіянальны камітэт маскоўскіх драматургаў.

П'есы прадстаўляюцца пад дэвізам, у двух экземплярах, надрукаваныя на машыныцы праз два інтэрвалы. П'есы, напісаныя на мовах народаў СССР, павінны мець падрадкавы пераклад на рускую мову.

«ЗЯМЛЯ ЧАКАЕ»

Так называецца вусны часопіс, які рыхтуюць клубныя актывісты калгаса імя Гастэлы Докшыцкага раёна. Так можна назваць і іншыя выступленні удзельнікаў мясцовай самадзейнасці, таму што галоўнае ў іх праграмах — ўслаўленне працы хлебароба.

Вядучае месца ў самадзейнасці належыць тут хору. Ён аб'ядноўвае больш як 30 чалавек. Старшыня калгаса А. Бурмакоў, сакратар партарганізацыі — дырэктар школы В. Мажэй, камсамольскі вожак Т. Стрыжонак, механізатар В. Ставер, цялятніца А. Ставер і іншыя аматары спеваў ахвотна выступаюць на сцэне свайго клуба. Душой самадзейнасці з'яўляецца загадчык клуба Генадзій Герасіменак, студэнт-завочнік Віцебскага музычылішча.

Самадзейны калектыў калгаса імя Гастэлы — дзецішча фестывалю мастацкай самадзейнасці, пачысчанага 50-голлзю ўтварэння СССР.

Фестываль абудзіў шмат талентаў не толькі ў Докшыцкім раёне, — сказаў карэспандэнт БЕЛТА дырэктар Віцебскага абласнога дома народнай творчасці Г. А. Працко. — З пачатку мінулага года колькасць самадзейных калектываў павялічылася больш чым на 570. Цікава праявілі сябе абрадавы ансамбль у Лёзна, жаночы хор Дзярновіцкага сельскага клуба Верхнядзвінскага раёна і іншыя.

У ходзе творчага фестывальнага саборніцтва значна павысілася выканаўчае май-тэрства самадзейных спявакоў, танцораў, музыкантаў, чытальнікаў. Палешыўся іх рэпертуар. Часцей і на больш высокім мастацкім узроўні пачалі выконвацца творы героіка-патрыятычнага характару.

Немалую дапамогу ва ўзбагачэнні рэпертуару мастацкай самадзейнасці, — працягвала Г. А. Працко, — аказваюць нашы кампазітары-аматары. Нядаўна былі падведзены вынікі конкурсу на лепшую музыку да песні, прысвечанай партыі, радзіме, дружбе народаў. Дзве першыя пазміі заваявалі педагог з Полацка Мікалай Пятрэнка за песню «Дзвіна-Даўгавая» і віяблянін Баюіс Насоўскі, аўтар песні «Край мой крынічны».

З новымі творамі мясцовых аўтараў, навінкамі савецкай музыкі і пазміі актывісты мастацкай самадзейнасці Віцебшчыны ў гэтыя веснавыя дні часта выступаюць перад працаўнікамі вёскі.

С. ШАІРКА,
кар. БЕЛТА.

НА СТУДЫІ «Беларусьфільм» пад адным дахам аб'ядналіся майстры мастацкага, тэлевізійнага, навукова-папулярнага і хранікальна-дакументальнага кіно. Але нават такое цеснае суседства далёка не заўсёды дае магчымасць работнікам адной кінагрупы ўважліва прагледзець за творчасцю калег, узяць на ўзбраенне іх вопыт, бо ў кожнага — свае клопаты, свой фільм.

Больш поўнаму азнаямленню беларускіх кінематаграфістаў з велізарнай творчай прадукцыяй роднай студыі, пашырэнню вопыту лепшых, развіццю творчага саборніцтва за высокія ідэйна-мастацкія якасці кожнай стужкі паслужыць першы агляд-конкурс кінафільмаў студыі «Беларусьфільм», які пачаўся 10 красавіка. Яго праграма ўключае ўсю кінапрадукцыю мінулага года: 11 мастацкіх і тэлевізійных, больш як 80 дакументальных і навукова-папулярных стужак.

Першы агляд, які праводзіцца Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі і Саюзам кінематаграфістаў БССР, адкрыў старэйшыня беларускага

«БЕЛАРУСЬФІЛЬМ»: АГЛЯД ДАСЯГНЕННЯЎ

кіно, народны артыст СССР У. У. Корні-Саблін. Работнікі кінастудыі і іх госці — рабочыя мінскіх прадпрыемстваў, студэнты, журналісты, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый — убачылі ў двух праглядных залах мастацкі фільм «Зімародак», тэлефільм «Вось і лета прайшло», дакументальныя стужкі «А зязюля кукавала», «Помні», «Лес» і некалькі кінаапісаў.

Шэсць дзён працягнецца прагляд фільмаў года. Гасцей кінематаграфістаў чакае асаблівая роля: іх анкеты-водгукі дапамогуць журы ў прысуджэнні памятных медалёў і дыпламаў.

— Трэба падкрэсліць адну асаблівасць агляду-конкурсу, — сказаў карэспандэнт БЕЛТА старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі У. В. Мацвееў. — У ходзе

яго, побач з пастаноўчыкамі фільмаў — рэжысёрам, апэратарам і мастаком, — будуць адзначаны дыпламамі лепшыя работы мастакоў па касцюмах і грыву, лепшы мантаж, лепшае гукавое вырашэнне, знаходкі ў галіне кінематаграфічных сродкаў, гэта значыць тых спецыялістаў, якія для гледача застаюцца «за кадрам». Стваральнікам хранікальна-дакументальных і навукова-папулярных фільмаў будуць прысуджаны адзнакі за лепшыя сінхронныя здымкі і высокую тэхнічную якасць фільма.

17 красавіка на творчай канферэнцыі, прысвечанай вынікам мінулага кінагода «Беларусьфільма», журы агляду-конкурсу назаве лепшыя работы спецыялістаў усіх асноўных прафесій, якія прымаюць удзел у стварэнні фільмаў.

БЕЛТА.

Брэсцкі абласны тэатр лялек працуе над пастаноўкай чарговага спектакля «Гасан—шукальнік шчасця».

На здымку: рэпетыцыю праводзіць галоўны рэжысёр А. П. Сярогін.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

ДА ЮБІЛЕЮ ДРАМАТУРГА

12 красавіка споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння вялікага рускага драматурга А. М. Астроўскага. Гэтай знамянальнай даце прысвечан шэраг рэспублікі гледачы ўбачаць у ходзе юбілейнага паказу мастацкія кінакарціны «Навальніца», «Лес», «На бойкім месцы»,

рэспандэнт БЕЛТА ў Дзяржаўным камітэце Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі, на экраны кіна-тэатраў і клубаў гарадоў і вёсак рэспублікі гледачы ўбачаць у ходзе юбілейнага паказу мастацкія кінакарціны «Навальніца», «Лес», «На бойкім месцы»,

Як паведамілі на-

«Без віны вінаватыя», «Беспасажніца», «Ваўкі і авечкі», «Гарачае сэрца», «На ўсякага мудраца даволі прастаты», «Таленты і паллоннікі», «Снягурчанка», «Жаніцьба Бальзамінава».

У многіх кінаатэрах і клубах перад пачаткам сеансаў у гэтыя дні праводзяцца лекцыі і гутаркі аб жыцці і творчасці А. М. Астроўскага. У фале арганізаваны выстаўкі твораў драматурга.

ЧЫЕ КНІГІ ЛЕПШЫЯ?

982 кнігі, якія «прыехалі ў Маскву» з усіх канцоў краіны, удзельнічалі ва ўсесаюзным конкурсе на лепшыя пра мастацкаму афармленню і паліграфічнаму выкананню выданні 1972 года.

Сур'эзнага поспеху дабіліся на конкурсе кнігі, якія выйшлі ў Беларусі. Чатырнаццаць з іх адзначаны конкурснымі ўзнагародамі.

Дыплама першай ступені ўдастоены V і VI тамы Беларускай Савецкай Энцыклапедыі і сувенірныя выданні выбраных твораў Янкі Купалы (мастак Барыс Забораў) і Якуба Коласа (мастак Васіль Шаранговіч). Тамы энцыклапедыі выпушчаны на Мінскім паліграфічным камбінаце імя

Я. Коласа і ў друкарні выдавецтва ЦК КПБ, паэтычныя зборнікі-лаўрэаты выпушчаны «Мастацкай літаратурай». Яны аддрукаваны на паліграфіка-бінаце імя Я. Коласа.

Дыпламам другой ступені адзначаны зборнік вершаў Петруся Броўкі «Калі ласка» (выдавецтва «Беларусь», мастакі У. і М. Басалыгі), пазма А. Куляшова «Далёка да акіяна» мастак (Георгій Паплаўскі), зборнік вершаў Мэксіма Танка «Хай будзе святло» (мастакі У. і М. Басалыгі), а таксама «Дзень паззіі, 1972 год», выпушчаныя «Мастацкай літаратурай».

Конкурсныя ўзнагароды прысуджаны таксама шэрагу іншых кніг.

БЕЛТА.

ГОСЦІ МІНСКА

Некалькі дзён на сцэне Мінскага акруговага дома афіцэраў паказваў свае работы тэатр пантанімы «На забрадлі» (ЧССР). Калектыў пазнаёміў мінчан з сваімі праграмамі — «Капрычас» і «Мініцюрны».

На здымках: фрагменты са спектакля «Капрычас».

— НУ, ВОСЬ І Я... Добры дзень вам, людцы!—гукнула вясна.

Вясна... Шасцідзесят першая яна ў Аляксандра Сцяпанавіча Дразда. Не, не здарожылі чалавека гады, не збавілі клопатаў, да сакаю не прыхвацілі. «Калі я не працую, дык не адчуваю ў сабе ніякага жыцця»,—бач ты, як чэпіста трымае памяць гэтае яшчэ ў маленстве вычытанае ў Жуль Верна выслоўе. Усмешка сумнай хмурынкай кранула вусны Аляксандра Сцяпанавіча.

Дзяцінства... Далёкае, галаштаннае, незабыўнае. Тут, на гэтай зямлі, пачалося яно. І хай не можа пахваліцца родны кут экзотыкай, хай няма паблізу яго ні мораў блакітных, ні завоблачных гор, а ёсць усяго толькі закуранныя ў непагадзь палі, дрымотныя лугі і задумліва-ціхія ўзлескі, але бласлаўлены ён. У краі бацькоўскім зроблены першы нясмелы крок, і першае ўсвядомленае слова сказана ў ім. З яго адкрыццё свету пайшло. З хутарка Імені, што на Драгічынічыне, для Аляксандра Сцяпанавіча пачалася вялікая дарога, якая напавана жыццём.

Сярод хутаранскай дзятвы вылучаўся Саша Дрозд прагнай дапытлівасцю, і бадай, сур'езнасцю не па гадах. А яшчэ—ён паціху, употай ад раўвенікаў (даведаюцца—сміху не абярэцел) самагутам вучыўся грамаце. Ці пасвіў ён скаціну мясцовага багаця, ці хадзіў за авечкамі, ці гусей наглядваў—заўсёды ў эрэбную торбачку са сняданкам запіхваў ад даўнясці папаршаны і без вокладкі, чытаны-перачытаны лемантар. Не да гульбішч з аднагодкамі было хлапчуку. Як жа, ён старэйшы памочнік у сям'і, хоць памочнік таго—бацькавай аблавушкай накрыеш. Сядзе на ўслончык за стол—ногі долу не дастаюць.

— Гаралашнік ты мой,—каўтаючы слёзы, прыцісне маці да грудзей. Адвернецца, усхліпне, уздыхне цяжка.—Адзіны...

— Ну што, сын, пара...—запалымі вачыма гляне бацька. У вачах ягоных і боль, і смутак, і шкадаванне, і... як бы вінаватасць. «Бацька, любі бацька»,—разрываецца сэрца малага.

Не пестіў сябе Саша. Не шкадавала сляняскіх дзяцей жыццё. Хлапчук як помніць сябе, упоруч з дарослымі цягнуў і цягнуў без аддухі хлебасейскую лямку, і пот салёны ўганяючы ў зямлю, і аддаючы ёй свае ўбогія сілы. І сон быў кароткі. І хлеб быў цяжкі, з лебядой напалам. А не хапала і такога.

Калі тое было... Было. Сплыло. Ды гады дзіцячыя не забываюцца, як бы ні павярнулася жыццё. Ад іх лёс пракладвае свае сляды, у многім вызначае іх наступ. Ці не з тых далёкіх гадоў, ці не з п'яніскаці свежаўзаранай баразны, ці не са смаку першай, самастойна заробленай скібіны хлеба раз нарадзілася і ўжо ніколі не згасла ў Аляксандра Сцяпанавіча Дразда любасць і пашана да Яе Вялікасці—Зямлі.

І вось лямку яна шырокімі калгаснымі абсягамі. І колькі ўдоўж і ўшыры ходжана па гэтых палях, колькі думана пра іх, колькі зроблена—нерароблена тут усяго. Але такая ўжо яна—зямля: спрадвеку руннасць любіць. І клопатаў на ёй не меншае. Надварот: штогод большае. І ў гэтым, мабыць, уся мудрасць яе. У турботах за хлеб надзённы. У трывогах за зямлю. І праца нялёгка ў ёй. І радасць вялікая. Усё ў ёй. Яна і росціць. І гадуе. І людзей людзьмі робіць.

Зрадливы, ох і зрадливы вясны пачатак. Прагліне зранку сонца, пазапіхвае за небакрай пушыстыя аблачыны і, здаецца, зіхаценню і цяплым ганца не будзе. Мягчэе зямля, адгайвае, абуджаецца. А то пабязжыць праз час парывісты вецер, затрымае, заскуголіць у голым вецці і кустах, нізкія свінцовыя хмары аднекуль прывалачэ і насыпле абляпіха, нудная, халодная.

Шчыміць, трывожыцца сэрца. На па нутры пагодныя капрызы. Чакалі, але тым і не дачакаліся ў Прыбужжы сапрэўданага снегу. Зябка курчылася раздзетая зямля. Чуйна і насцярожана—а раптам траскучы мароз?—прыгарнула яна, марачы пра цёплае белое футра. Ды дзе там. Толькі і хапіла снегу, каб тонкія латкі пакласці ў лагах. Зіма праўда, як ніколі, стаяла мяккая, цёплая. Але змяшлівая яе лагода. Бяснежыя, яшчэ не прызначыць, не пашкадуе азійны, а ў калгасе яе—вунь колькі.

З досвітку да вечара Аляксандр Сцяпанавіч на нагах. Здаецца, як ужо рана галаву на ферму даяры, а і яны адно бягавою круціць, убачыўшы гадоўнага калгаснага агранома, што ад

бліжняга, адразу за акаліцай, поля рухава крочыць далей, да цямнеючых у паўзмрок масіваў азійны. Яшчэ ё! Яму, у першую галаву яму, давераны гэтыя палі, і адказваць за іх перш-наперш зноў жа яму. Ён і гаспадар і служка іх.

Пакуль увесь клопат—азімыя, у калгасе «Праўда» не тое, што першымі ў Кобрынскім раёне, а і першымі на Брэстчыне пачалі іх падкормку. Патрэба азійных у фосфары была забяспечана яшчэ з восені. Тады, у час сяўбы, унеслі ў радкі разам з насеннем па 60 кілаграмаў грануляванага суперфасфату на кожны гектар азійных. Сяўбу восенню правялі па якасна апрацаваных глебах, за шэсць дзён. Канечне ж, азійныя участкі атрымалі ўдасць арганічных угнаенняў, а цяпер вось з неба сеецца і добрая дабаўка мінеральных. Так, з неба, бо сеецца самалётам. Загадзя падрыхтавалі ўзлётна-пасадачную пляцоўку, пакла-

носу правакатара—чаго-чаго, а вылюдкаў хапала—яго арыштавалі. Адзіночка. Допыт. Пагрозы. Эдзекі. І зацітае маўчанне. Нарэшце, суд. Пінскі акруговы. Чатыры гады турэмных кратаў.

Успаміну толькі волю дай. Далёка завядзе. За ім не заўважыў Аляксандр Сцяпанавіч, як у надвор'і нешта зрушылася. Спахмурнела, пацімнела ўсё наўкола. І раптам залуцываў па зямлі дождж, дробны, колкі.

«Па-аго-адка-а, каб на яе»,—працёр насоўкай замунцелыя акулеры Аляксандр Сцяпанавіч. Не ашорыш яе, не залыгаеш. Вунь якая ў калгасе зямля—падзолы ды пяскі—33 балы ўсёго яе ацэнка. Але далі рады. Працай, машынерыяй, угнаеннямі, умелым гаспадараннем зрабілі яе паслухмянай, навучылі быць шчодрай. Ой, якімі неспрыяльнымі для ўраджаю выдаліся апошнія два гады. Раней, дык пэўна цэлымі вёскамі падаліся б

рак Кобрыншчыны—калгас «Праўда».

Год 1955. Першы ягонага старшынёўства. Што і казаць, убогі пакінулі папярэднікі наследак. Кругом аблогі, дзірваны. Ворыўнай зямлі мала. Ураджайнасць—кот наплакаў. Ледзь-ледзь наскрабілі па 5 цэнтнераў зёрнявых з гектара. Бульба радзіла не больш 40 цэнтнераў. Цягла бракуе. У дзіравых кароўніках усяго 80 галоў гавяды. На калгасе вісяць даўнія даўгі. Справы цераз пень-калоду ідуць. Не пазайздросціш.

Пачаў з таго, што на зыходзе зімы ў адлігу, ачасашы кавялу—апору ў дарозе,—пайшоў пехам па вёсках. Усе палі агледзеў, фермы, амаль ва ўсе двары заглянуў, з людзьмі пагутарыў. Гаварыў сам мала, больш слухаў. На некалькі дзён зацігнулася тое падарожжа, затое усё прыкмеціў, нічога запам'ядаў не выпусціў, прыкінуў, за што ў першую чаргу трэба брацца.

I. ТАРАСЮК

ЯГО ПОЛЕ

паціліся пра механічны пагрузчык, замацавалі пастаянных людзей, прызначылі сігнальшчыкаў. Безупынку нырае над палеткамі самалёт, пускаючы з-пад крыла густы шлейф. Клубіцца, спакваля прыпадае ён да палёў, абдымаючыся з аслабелым за зіму пшанічным і жытнім каліўем.

Самалёт на час падкормкі—памочнік надзейны. Ды ёсць палі—іх, праўда, не так і многа, дзе самалёту не павярнуцца. Цесна. На такі ўчастак і паманіўся Аляксандр Сцяпанавіч. Ляжыць той клін за купністым лямком, бліжнім закрайкам утыркаючыся ў яго, а далёнім адхонна ўсутыч падыходзячы да дробналеску. Нядаўна была гэта пусташная, кінутая зямля. Быў бы які лапцік—і то шкада. А тут абсяг ладны. І доўга бяльмом тырчэў, нааляў вочы сваёй непраддатнасцю. Раней не да яго было, а цяпер узяліся, моцна ўзяліся за такі зямлі. Не павіна быць іх, пусташетаў. Участак прывялі да ладу. Пачаў і ён быць ураджайным. Праўда, азійны пасялі на ім толькі леташняй восенню. Упершыню. Вырасцілі, што называецца, апрабаваць. А тут, як на тое—зіма бялоснежная. А месца высокае. Гола. Трывожыцца Аляксандр Сцяпанавіч. Колькі разоў прыбываў ужо сюды. У першую чаргу менавіта там правялі падкормку. Тукавымі селякмі.

Шыбуе аграном, не вельмі разбіраючы дарогі. Кіруе нацяпкі. Бліжэй ды хутчэй так. А час па вясне—на кошт золата. І думкі наскокваюць, праганяючы адна адну. Не-не, а ўцісненца між тых думак-клопатаў успамін, бліскавіцай азорыць даўно ці нядаўна перажытае.

Мо як нікому, хацелася Сашу Дразду вучыцца. Гэту сынаву цягу і бацька добра бачыў. Ухваляў яе. Але ўхваліць—паўсправы. Грошай дзе ўзяць на вучобу? Скрабі не скрабі патыліцу бяссоннай ноччу на мулкім запечку, а лішняй капейчыны з сляняскай гаспадаркі не выскарбеш. І ўсё ж сябе ўшчамлялі, а па грошыку, па другім адкладвалі Сашу на навуку. Завялося крыху тых грошыкаў—выправіўся хлапчук у школу. «Здольны»,—казалі настаўнікі. «На лятку ўсё схопівае»,—пахвальвалі яны. «Будзе толк з малага»,—гаварылі бацьку. «Вучыце!» Яно лёгка сказаць: «Вучыце». Усяго пяць з ім і правучыўся Саша. А далей—ведама, не па кішэнні беднаму навука. І тут пашанцавала. На здольнага хлапчука звярнулі ўвагу, і добрыя людзі данамаглі яму ўладкавацца ў сельскагаспадарчую школу пры мясцовым манастыры. Заканчыў школу Аляксандр і хутка пайшоў на свой хлеб. Цяжкі хлеб. А неўзабаве стаў, семнаццацігадовы юнак членам КПЗБ. З усёй стараннасцю і юначым запалам уключыўся ў барацьбу з п'ясуцтыкамі. Писаў адоўжы і лістоўкі. Распаўсюджваў іх. Агітаваў сялян не падначальвацца ўладам. Рыхтаваў у гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі і на першамайскія святыя маюць і дэманстрацыі. Вывешваў чырвоныя штандары. Расказваў людзям праўду аб жыцці ў Савецкай Беларусі. За ім палявала дэфензіва. Давялося перайсці на нелегальнае становішча. І ўжо нелегальна рыхтаваў у Антопалі першамайскую дэманстрацыю. Было гэта ў 1933 годзе. Па да-

у свет з торбамі. А цяпер, нават летась, калі паўлета смаліла, а ў жыво ліўні безупынку наладзіліся.—і то сабралі больш чым па 26 цэнтнераў збажыны на круг.

Як яно цяпер будзе з надвор'ем, канечне, прадбачыць нельга. А што да ўраджайнасці, то ў гаспадарцы на гэты конт свае цвёрдыя намеры, свае абавязацельствы. Ад іх не адступяцца.

Аляксандр Сцяпанавіч падняў капюшон плашча. Ужо недалёка, праз колькі гоняў, віднеўся лажок. А за ім і поле падкормленай азійны. Прызнацца, трывожыўся ён за гэты ўчастак. У мінулы раз, калі быў тут, доўга стаяў над няглыбымі, кволымі сцяблінкамі азійны. А як цяпер, пасля падкормкі?..

Усхваляваўшыся, прыспешыў крок. Хада супакойвае, выраўноўвае строй душы, наводзіць на ціхі роздум. Пражыта 60 гадоў. Пражыта не марна. Канечне, прыемна было атрымаць шматлікія віншаванні ў юбілейныя дні, пачуць ад людзей добрыя словы.

Радасна было даведацца аб Ганаровай грамаце Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, якой яго адзначылі з юбілейнай нагоды. Зроблена быццам бы не так і мала. Прынамсі і ўзнагароды—не адна, не дзве—гавораць пра гэта. Але падкравдаецца незадоволенасць сабою. Непакойць. Хочацца зрабіць больш, значна больш. На гады не зважаючы.

Гады...

Шпарка імчаць яны. Здаецца, зусім нядаўна неабдымнай радасцю і вялікімі надзеямі прыйшоў у жыццё векапомны верасень 1939 года. Разагнула спіну, уздыхнула з палёгкай Заходняя Беларусь. Пачала ладзіць новае жыццё. А побач, на левым беразе Буга, сталіся атрутнай гадзюкай фашыстоўскія зграі...

У пачатку ваеннага ліхалецця ў Арле сфарміраваўся атрад чырвонаармейцаў-паліцаў. Аляксандр Сцяпанавіч Дрозд быў прызначаны яго палітруком. Аднак вясной 1942 года яго на хваробе дэмабілізавалі.

У 1944 годзе ў далёкі Іжэўск з роднай Беларусі прыйшла нечаканая тэлеграма. Ад імя ЦК КПБ ён выклікаўся ў тэлекамітэты ў вёскаў, што вываленую Навабеліцу, што пад Гомелем, і паступаў у распараджэнне Наркамзема рэспублікі.

Адкацілася на Захад смяротнымі грымотамі вайна. Крывавыя раны пакінула яна пасля сябе. У сэрцах людзей. На цэлыя гады.

— Маё месца на самым прыэднім краі, — сказаў свайму кіраўніцтву ў Наркамземе Аляксандр Сцяпанавіч.

Яго арузамелі. Падтрымалі. Накіравалі ў Брэст, у абласное ўпраўленне сельскай гаспадаркі. У апошнія гады працаваў намеснікам начальніка ўпраўлення. А душа прасілася ў вёску, бліжэй да зямлі. Хадзіў, звяртаўся да мясцовых улад, пісаў заявы ў вышэйшыя інстанцыі.

— Ну, што?—пыталіся ў яго дома. — Не адпускаюць,—сумнавата адказваў. Не стрываў. Напісаў заяву ў ЦК КПБ. Яе там уважліва разгледзелі.

Нарэшце! Як і прасіўся, накіравалі ў адну з самых занадбаных гаспада-

Перш-наперш людзей неабходна было ўскалыхнуць. Жыццё ў той час было цяжкаватым, не наладжаным. Заробкі ў калгасе—адна назва. У асноўным з уласнай гаспадаркі карміліся. Жылі ў большасці вясцоўцы ў старых, пад саламянай страхой, хатках, скасавураных, з падслепаватымі вокнамі, напалову ў зямлю ўрослых. Скаціну ўласную гадаваць не было чым, асот вырачаў. Лесу на новую хату не дастаць. Вось і апусціліся рукі ў людзей.

Склікалі агульны калгасны сход. Кожны са сваімі гаратамі прыйшоў на яго. Гаварылі пра цяжкасці, пра патрэбы неадкладныя. Шчыра, адкрыта, так і гэтак мазгавалі, прыкідвалі, магчымаці гаспадаркі падлічвалі. Вырасцілі спачатку агульнымі сіламі справіць новыя хаты салдаткам-удовам. І пра сена для ўласных кароў, і пра дровы, і пра прысядзібныя участкі падумалі. «Ты—калгасу, калгас—табе»,—так настанавілі.

Падзяліўся на сходзе Аляксандр Сцяпанавіч планами, думкамі аб будучыні калгаса. І бачыў, як забліпчэлі вочы ў людзей. Відаць, паверылі ў яго, свайго новага кіраўніка. Калгаснікі ўжо тады пераконваліся, што не на дзень-два, як гэта было дагэтуль, прыйшоў да іх чалавек. Дый ведаў ён маці-зямельку. Адразу адчуваецца. Вунь як гаворыць пра яе, бы па пісаным. Словам, свойскі чалавек, сапраўдны хлебасей ён, новы старшыня.

— Гавары, што і як рабіць,—запартрабавалі на сходзе калгаснікі.—На нас пакладзіся, Сцяпанавіч. Не падвядзем!

Мо з таго памятнага сходу па-сапраўдному і пачаўся калгас «Праўда». З натугай, але скрануліся справы. Угару пайшлі. Воз, і той не адразу з месца зрушыў. А тут вазок—не кожнаму пад сілу.

На трэці год старшынёўства Аляксандра Сцяпанавіча ў «Праўдзе» вырастцілі ўжо на кожным гектары па 10 цэнтнераў збажыны, больш чым па 100—бульбы і па два з паловай ільну. Разлічыліся з даўгамі. Сёе-тое ў калгаснай скарбонцы завялося. Разлічыліся крыху на тэхніку, патрэбу ў інвентары поўнасцю забяспечылі. Аббудаваліся за гэты час калгасныя вёскі. Папрыгажэлі. З'явіліся добрыя кароўнікі, фермы, мураванкі ў асноўным. Пабольшала пагалоўе грамадскага статку. У чатыры разы ўзрастлі надой малака. Ну і, вядома, пацяжэў працадзень. З ім і настрой у калгаснікаў узняўся, падружнела праца.

Канечне, само па сабе ўсё гэта не прыйшло. За ўсім праца, нялёгкае клопаты. Усіх калгаснікаў. І яго, Аляксандра Сцяпанавіча, у першую чаргу. Ён аграном-эксперыментатар ад нараджэння. Хай і абмежавалася ягоная прафесійная падрыхтоўка, па сутнасці, адной сельскагаспадарчай школай, але фактычным універсітэтам стала для яго штодзённая практыка. А веды... На іх заставаліся кароткія ночы. Стэлажы катнай бібліятэкі прагнуліся ад кніжак. У асноўным навуковых. Сельскагаспадарчых. Спецыяльных. Больш дванаці назваў адной перыёдыкі вы-

У НЕЗВЫЧАЙНУЮ атмасферу ўласцівага В. Зуёнка паэтычнага светаадчування мы трапляем з першай жа старонкі яго новага зборніка «Сяліба». І адразу ж узнікае жаданне разам з паэтам скрышыць «свайі чэрствасці камень» і развязаць пыл «на крылах вятроў» («Паміж сэрцам маім і трывогай...»), зразумець загадкавае свету, калі расіна лугавая свеціцца прамлістым вочкам, кожная лісцінка здаецца пушчаю, а за кожнай прынкай бачны «узмах тугі крыла» («Ці бог ішоў з парадай...»), убачыць, як «сонца ўжо свайму тэлеграфісту — праменьчыку — перадае шыфроўку, і кропкі кропель звоняць капяжамі...» («Вясна ідзе»), як «ліхтарчык высокіх нябёс — жаўранак — тушыць зоры» і ў тым жа вершы імкнучца самому «ладзіць мазольнай рукою лёс і зямлі, і неба» («Смутак — начны валадар...»).

Паэтычныя малюнкi В. Зуёнка надзвычай вобразныя і ў той жа час вельмі дакладныя. «Тапырацца шпакі на правадах... Сарваліся... Знікаюць чорнай хмаркай». Альбо: «На ўзгорку хвойнік, як вясновы сцяг, вечназалежным полымем шугае» («Дрыготкая бярозка над акном...»). Толькі паэт можа адчуць, як «...глыбу нематы прарэзала надзімкам травінка!» («Асенне-адзінока чараты...»), убачыць, што «на небе сёмым, быццам на палку, дуб веццем плечы трэ маладзіку, а каранямі хвосцка ў падземеллі чарцей...» («Дуб у чатырох вымярэннях»). Аднак усё гэта іскры-

Васіль Зуёнка. «Сяліба». Вершы і паэма. Мастацкая літаратура. Мінск, 1973.

тае багацце выяўленчых сродкаў вобразнай мовы ў В. Зуёнка ў гэтым зборніку ідзе не ад жадання паказаць сваё ўмельства, свае магчымасці (як было часам у папярэдніх кнігах, возьмем, напрыклад, верш «Стары цецярук»), а ад імкнення паглыбіць асноўную думку многіх вершаў, ад большай, чым раней, схільнасці да роздуму над сучасным жыццём, над ролямі і месцамі паэта ў яго імклівай плыні.

У некаторых вершах («Роздум», «Размова з буслам») узнікае знаёмая

Расой чырвонай апаліў траву
Хтось за мяне ў той чорнай
крутаверці.
Чым адплаціць, што я жыву?
Жыву,
Хаця маімі
стаць маглі
ўсе смерці.
(«Роздум»).

Абвостраная грамадзянская адказнасць за сучаснае жыццё, за кожную пражытую хвіліну гучыць у многіх вершах В. Зуёнка. Па-філасофску асэнсоўваючы кожнае пражытае імгненне ў наш імклівы час, паэт у вер-

сталым узросце прыходзіць адчуванне напоўненасці кожнага імгнення, адчуванне адзінства паміж уласным «Я» і прыродай і навакольным светам, калі перад «вечнасцю таемнай» ты толькі сам і калі ты «адчуў, як зоры важаць час» («Змярканне»). У гэтым вобразе — вельмі дакладнае адчуванне трывожнага неспакою душы лірычнага героя В. Зуёнка, неспакою менавіта ад незвычайна ўзросшай яго адказнасці за кожны крок і ўчынак у жыцці.

У некаторых вершах зборніка «Ся-

СВЕТ СЯЛІБЫ ПАЭТА

раней і ў В. Зуёнка, і ў многіх паэтаў яго пакалення, тэма мінулай вайны.

«Колькі яшчэ будуць аўтаматы над дзяцінствам нашым клекатаць?» — пытаецца паэт, сцвярджаючы, што ўсё яшчэ звяняць над галавамі яго равеннікаў мільёны куль, «лютуюць бомбы і шалеюць міны». В. Зуёнка ў гэтых вершах ідзе значна далей простага расказа пра сваё пакаленне, апаленае вайной, якое перажыло ўсе яе жахі. Зварот да гэтай тэмы арганічна ставіць перад паэтам сур'ёзнае пытанне: як жыць, каб быць вартымі загінуўшых, каб найлепей працягваць справу тых, хто загінуў на апошняй вайне?

шы «Як лёгка наперад глядзець...» заклікае:

...Час, не віхурся ж дарма,
Сэрца маё пераворвай!
Шчодры рабі засеў—
Не позна яшчэ!

Марна пражытая кожная хвілінка для паэта — «дакор былых гадоў». Таму трэба кожнае імгненне насычаць як мага большым чалавечым зместам, бо толькі «рэкі дзяцінства самыя глыбокія, дрэвы дзяцінства самыя высокія, сцежкі дзяцінства самыя далёкія, ночы дзяцінства самыя кароткія» («Рэкі дзяцінства...»). А з кожным пражытым годам «рэкі мялеюць, дрэвы ніжэюць, сцежкі карацеюць, ночы даўжэюць», і толькі ў

ліба» В. Зуёнка раскрывае яшчэ адну грань свайго таленту — сатырычную і гумарыстычную. Востра высьмейвае ён так званае «ўменне» нідаць на вецер словы, гаварыць банальнымі штампамі, асабліва на сходках і юбіляях («Аб рыфмах»), весела смяецца з небараніцятчына Шта Лузіка, які патапуў, не прыпомніўшы патрэбнай цытаты, замест таго, каб крычаць: «Ратуйце!» («Апошні даклад»). Цёплым гумарам прасякнуты вершы «Вечарам на прызбе», «Ехаў дзед дадому...». Трэба адзначыць і дакладнасць, транспасць псіхалагічных замалёвак звычайных людзей з народа ў гэтых творах, дзе ўдала абыгрываецца мастацкая дэталі, тыя ці іншыя рысы характару.

СПРАВЫ ВИДАВЕЦКІЯ

«НАВУКА І ТЭХНІКА», 1973

У мінулым годзе споўнілася 90 год з дня нараджэння народнага паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. У сувязі з гэтай датай выдавецтва Беларусі пачалі новыя выданні зборнаў твораў народнага паэтаў. У 1971 годзе выдавецтва «Навука і тэхніка» аб'явіла падпіску на збор твораў Янкі Купалы ў сямі тамах. Чытачы ўжо атрымалі першы том. Цяпер здадзены ў друк другі том, у наборы тэці і чэцвёрты тама. Выданне твораў Янкі Купалы на высокім тэксталагічным і паліграфічным узроўні — ганаровая задача выдавецтва.

Апрача таго, выдавецтва выпусціць у бягучым годзе працы беларускіх вучоных па шырокаму колу навуковых праблем, якія распрацоўваюцца ў нашай рэспубліцы.

Выйшла з друку праца М. Тычыны «Кузьма Чорны. Эвалюцыя мастацкага мыслення». Малады літаратуразнаўца даследуе працэс стварэння пісьменнікам мастацкага твора, тлумачыць прычыны змен у тэксце твора, характар гэтых змен. С. Андраюк у манаграфіі «Жыццё, літаратура, героі» аналізуе лепшыя праявіны творы сучаснай беларускай літаратуры, разглядае некаторыя тэарэтычныя пытанні — гістарызм і сучаснасць, праблему станаўчачага героя, узаемаадносін жыццёвай і мастацкай праўды і інш.

Ужо сама назва даследавання М. Барсток «Адзінства і разнастайнасць сучаснай беларускай паэзіі» раскрывае яго праблематыку. У цэнтры ўвагі аўтара твор-

чае ўзаемадзеянне паэтычных пакаленняў, стылявая шматграннасць беларускай паэзіі, паэтычнае майстэрства. Убачыць таксама свет праца Э. Мартынавай «Беларуска-ўкраінскі паэтычны ўзаемапераклад». Шматтомнае серыйнае выданне «Беларуская народная творчасць» папоўняць «Чарадзейныя казкі» і «Жніўныя песні».

Масавым тыражом выйдзе запіскі былога франтавіка, цяпер вучонага — матэматыка, Героя Сацыялістычнай Працы М. Яругіна «Пра тых, хто выстаяў» (на рускай мове). Аўтар расказвае пра першыя месяцы абароны Ленінграда, у якой ён прымаў непасрэды ўдзел у якасці афіцэра-артылерыста з верасня 1941 па люты 1942 года.

Сярод прац па мовазнаўству — цікавае калектыўнае даследаванне «Сучасная беларуская мова. Пытанні культуры мовы». Тут беларускія мовазнаўцы разглядаюць мала распрацаваныя пытанні вымаўлення, націску, словаўтварэння і словазмянення. А. Падлужны і В. Чэкам у манаграфіі «Гукі беларускай мовы» на аснове навішых анатамафізіялагічных дадзеных апісваюць асаблівасці ўтварэння галосных і зычных гукаў. Іх эксперыментальны матэрыял будзе апублікаваны ўпершыню. Апісанне суправаджаецца шматлікімі ілюстрацыямі. Плануецца «Слоўнік народнага гаворак заходняй Браншчыны», складзены П. Растаргуе-

вым. Слоўнік дасць каштоўны матэрыял для параўнальнага вывучэння рускай і беларускай моў, іх узаемаўплыву і ўзаемапраціўлення. Усяго ў слоўніку 8000 слоў.

У 1973 годзе пачынаецца выданне сямітомнага «Зводу помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», у які ўвойдзе апісанне гістарычных, археалагічных, архітэктурных і мастацкіх помнікаў нашага народа. Том прысвячаецца кожнай вобласці і асобны — Мінску. У першым змешчана апісанне ўсіх найбольш каштоўных помнікаў Брэстчыны.

У вытворчасці знаходзіцца праца У. Халіпа «Радок, прачытаны тэатрам». Аўтар вядзе зацікаўленую размову аб асаблівасцях законаў тэатральнага мастацтва, аб інсцэніроўках праявіных твораў, вызначае найбольш спрыяльныя шляхі перакладу твораў прозы на мову тэатра. С. Пятровіч у даследаванні «Беларускі тэатр юнага глядача» аналізуе саракагадовы творчы шлях гэтага тэатра, паказвае яго ролю ў камуністычным выхаванні маладога пакалення.

А. Красінскі ў манаграфіі «Беларускія акцёры ў кіно» расказвае аб вобразах, створаных у кіно У. Крыловічам, Л. Мазалеўскай, Г. Глебавым. Запланаваны да выдання працы І. Ялатанцавай «Нарысы па гісторыі беларускай станковай скульптуры», П. Карначы «Дэкарацыйнае мастацтва музычнага тэатра БССР», Т. Чарняўскай «Архітэктура горада Магілёва» і шэраг іншых.

Г. ЮРЧАНКА.

Вклады новых книг, якія нядаўна выйшлі ў выдавецтва «Мастацкая літаратура»: «Снежныя зімы» І. Шамякіна (пераклад А. Астроўскага, мастак П. Калінін), «Журавінка» Р. Бардуліна (мастак Б. Забораў), «Васёк — матроская душа» В. Галавача (мастак І. Давідовіч), «Дзе віруе Бяроза» М. Ваданосава (мастак В. Харэўскі), «Боцман на крызе» Б. Плудры (пераклад С. Міхальчука, малюнкi Г. Мазурына, вокладка Ю. Зайцава).

У АКОВАХ МАНАПОЛІЙ

А Б КРЫЗІСЕ буржуазнай ідэалогіі, маралі, культуры гаворыць увесь прагрэсіўны свет. Гэта ісціна, якую і сама буржуазія не можа схаваць. Амерыканцы, напрыклад, даўно прызналіся, што іх вялікае грамадства стала хворым і ўсё больш пішыць аб «паралічы духу амерыканскага народа». Гэтай тэме прысвечана і даследаванне кандыдата філасофскіх навук, дацэнта БДУ імя У. І. Леніна Ю. Гусева «У аковах манаполій».

Аўтар паставіў перад сабой задачу паказаць, як імперыялістычныя манаполіі, падпарадкаваўшы ўсю духоўную культуру грамадства сваім палітычным і эканамічным інтарэсам, ператварылі друк і радыё, кіно і тэлебачанне, літаратуру і мастацтва ў сродак адурманення працоўных у духу антыкамунізму, у сродак ідэалагічнай барацьбы супраць сацыялістычнага свету.

З першых жа старонак аўтар звяртае ўвагу на тое, што сучасны дзяржаўна-манаполістычны капіталізм, які сканцэнтраваны ў сваіх руках ільвіную долю грамадскай вытворчасці, пануе над жыццём сваіх нацый. Ён справядліва адзначае, што працэс манаполізацыі з няўхільнай сілай дзейнічае не толькі ў прамысловай, але і ў духоўнай вытворчасці, у сферы масавай камунікацыі, літаратуры і мастацтва, культуры ў цэлым. Так, пасля другой сусветнай вайны колькасць уплывовых газет у ЗША скарацілася з 49 да 31, і яны цалкам залежаць ад магутных манаполій Рафелераў, Дзюпанаяў, Гарыманаяў і інш. Літаратура і мастацтва тут з'яўляюцца таварам, які перш за ўсё служыць палітычнай стратэгіі манаполістаў, праслаўленню капіталістычнага вобраза жыцця, прапагандзе антысацыялістычных, чалавечанавісціцкіх ідэй. А калі ж мастацкі твор не адпавя-

Ю. Гусев. «У аковах манаполій». Узмацненне манаполізацыі сродкаў духоўнай вытворчасці і яе пагібельны вынік. Мінск, «Беларусь», 1972.

дае інтарэсам буйнай буржуазіі, «перад ім вырастае манаполістычны шлагбаум, які закрывае выхад да чытача, глядача або слухача».

Аналагічны працэс назіраецца і ў кінамастацтве. Зусім нядаўна там панавала Вялікая васьмёрка — 8 галівудскіх фірм. Цяпер іх засталася толькі чатыры. І яны працягваюць выпускаць беевікі, кінажахі, парнаграфічныя фільмы, атручваючы свядомасць свайго народа. Ю. Гусев слушна заўважае, што было б няправільна разглядаць працэс манаполізацыі духоўнай вытворчасці толькі як імкненне да бізнесу. Нельга не бачыць тут і палітычных мэт буржуазіі, якая з дапамогай нізкапробнай літаратуры, кінажахаў, абстракцыянізму, «канкрэтной музыкі» і г. д. узводзіць паклёп на Савецкі Саюз, сацыялістычную сістэму, на ўсё светлае ў чалавеку, прышчэпляе яму зварыныя інстынкты, жорсткасць, эгаізм.

З партыйна-класавых пазіцый з публіцыстычным запалам аўтар выкрывае антынародны характар твораў амерыканскіх пісьменнікаў Мікі Спілейна, Генры Мілера і іншых разбэшчальнікаў чалавечых душ, прапагандыстаў амералізму, забойста, прыводзіць вытрымкі з іх «твораў».

Музы знаходзіцца ў палоне і адначасова ў палітычнай сістэме буйнай буржуазіі ЗША і ФРГ, Англіі і Францыі, Італіі і Грэцыі, Канады і Японіі і іншых капіталістычных краін. Як гэта не дзіўна, але факт застаецца фактам: тонкімі справамі муз у Амерыцы (і не толькі ў ёй) займаюцца і ваенныя ведамствы. Яны выкарыстоўваюць сферу мастацтва для таго, каб падрыхтаваць новыя атрады за-

Часам паэт, ведучы думку ці развіваючы вобраз па законах свайго метафарычнага мыслення, настолькі захапляецца гэтым, што адрываецца ад глыбы рэальнасці і тады ўзікае жаданне з ім паспрачацца. Напрыклад, невядома, супраць каго накіраваны гнеў паэта ў вершы «Сакавік. Дажды асеннія...».

У вершы В. Зуёнка «Сплывае гук...» тое ж уласцівае паэту адчуванне адказнасці за кожнае імгненне жыцця, асабліва перад непазбежнасцю смерці, калі «над галавой нявысненая песня кружыцца будзе ціха...». Выдатны верш, на маю думку, сапсаваны банальна-сентыментальнай, «рамансавай», незразумелай канцоўкай, якая зніжае мужнае гучанне ўсяго твора:

Ды часам адзіночна жанчына,
Дзе ўносіць камень шэрае плячо,
Панікне на далонях успамінаў
Бяссоннаю тугою — снегам шчок. (?)

Надуманая, нераскрытая «значнасць» праблемы ў вершы «На чацвёртым дзесяціку»:

...Я і ўчора не спалася —
Зноў не спіцца сягоння...
Недзе соран падірлася —
І з парога не згоніш...

Добра, што такіх неабавязковых радкоў мала ў цэласным увугле зборніку «Сяліба».

Вядома, цяжка і немагчыма даваць парады, як паводзіць сябе ў розных жыццёвых сітуацыях, ды і не ў гэтым прызначэнне паэзіі. У вершы «Можна ў снежцы змыліцца...» В. Зуёнка паказвае сціплае жаданне жыць так, каб не адварнуліся ад цябе людзі, не адштурхнуў з праклёнам прац бераг, каб была заўсёды пад нагамі сцежка... Ты, чалавек, губляеш усё, калі «...змыліцца маці ў табе і Радзіма». Сцвярджаюць асабіста і грамадскага, як цэласнага адзінства, непадзельнага з першага кроку чалавека на зямлі, — гэтым лепшымі вершы В. Зуёнка працягваюць выдатныя традыцыі беларускай савецкай літаратуры.

Коласаўскае разуменне паняцця «мой родны кут» прагучала і ў паэме Васіля Зуёнка «Сяліба», якая дала назву ўсёй кнізе.

Спачатку для аўтара Сяліба — гэта родная мясціна, дзе аселі калісьці продкі, лапітка зямлі на выспе, сярод лясоў, якую абдымалі «дзве рукі, як дзве рукі». І паступова мы бачым, як межы Сялібы паэта, нібы канцэнтрычныя кругі, усё пашыраюцца і пашыраюцца. Ён і Яна — героі паэмы, якія вядуць увесь час дыялог паміж сабой, — адчуваюць сваё прызнанне не толькі жыццём на зямлі, але і актыўна працаваць на ёй, мяняць дзеля таго, каб чалавеку лепш жылося, яе аблічча. «Саперніцтва з прыродай — непазбежнасць, як непазбежнасць — розум у прыродзе» — сцвярджае разам з гераіняй паэт. А калі гэта так, дык тым большай адказнасць кладзецца на тых, хто заклікае пераўтвараць зямлю і прыроду. «Саперніцтва — яно не бой крывавы», — гучыць у творы папярэджанне, нібы працягваючы асноўны ідэя-тэматычны напрамак папярэдніх вершаў В. Зуёнка. І вось ужо для паэта і яго герояў, якія гэта добра ўсведамляюць, Сяліба — уся наша зямля, уся планета, пра якую мы павінны дбайна клапаціцца, вынесці яе на руках «з бою — як салдата», забітаваць і загаіць яе раны і ўрачыста перадаць «блакітную — нашчадкам».

Да паэта В. Зуёнка прыйшла сапраўдная сталасць. Чытаючы яго кнігу «Сяліба», мы бачым, што разам са сталасцю з'явілася ў паэта ўсведамленне вялікай адказнасці за кожнае слова, паэтычны радок, за кожную страфу, за ўсё, што робіць на зямлі паэт і яго героі. І цяпер мы з яшчэ большай цікавасцю будзем чакаць новых сустрэч у свеце яго паэзіі, яго паэтычнай Сялібы.

Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

ПРА МУЖНАСЦЬ

У пачатку кнігі Сяргея Свірыдава «Загадкавы стрэл» ёсць некалькі слоў ад аўтара. Ён гаворыць, у прыватнасці: «У час Вялікай Айчыннай вайны я працаваў рэдактарам газеты «Кліч партызана», якая выходзіла ў партызанскай брыгадзе Героя Савецкага Саюза Аляксея Данукалава. У канцы 1942 года Віцебскім падпольным аб'ёмам партыі былі адкліканы з брыгады і накіраваны ў газету «Віцебскі рабочы», дзе выконваў абавязкі адказнага сакратара рэдакцыі». Словы гэтыя, а таксама падзагаловак, які называецца «Партызанскія былі», даюць падставы меркаваць, што кніжка напісана на дакументальным матэрыяле.

«Кліч партызана» — так называецца першае апавяданне зборніка С. Свірыдава. Яно — пра цяжкія і суровыя дні вайны 1941 года. Гэта быў толькі пачатак. Народ узняўся на святую барацьбу за сваю чалавечую годнасць, за родную краіну.

Аўтар знаёміць чытача з героямі кнігі, расказвае і аб сабе, нялёгкай працы ваеннага журналіста. Ёсць у творы адзін эпізод, які западае глыбока ў душу, хваляе, непакоіць. Партызанскі рэпарцёр Фруза вяртаецца з задання і расказвае аб тым, што бачыла і чула:

«— Выйшла я з нашага сяла за валоку. Іду, таварышы, па вызваленай ад ворага зямлі. Хвіліца муроўная траўка. Мо пад ветрыкам, а мо клянецца нам, партызанам. Радуюцца волі, смяецца залатым смехам малачай...»

— Ты, Фруза, аб партызаных расказвай, а не аб муроўнай траве, — перапыню яе.

— Не перашкаджай! — сурова гаворыць яна. — Таму партызаны і перамагаюць, што ім кожная пячэнка ролная, кожная травінка памочнік... Эх ты, рэдактар! Збіў толькі мяне...»

Колькі шчырай лірыкі і ўзнёслага пачуцця ў гэтых словах.

Поўнаасцю адпавядаюць дакумен-

С. Свірыдаў. «Загадкавы стрэл». Партызанскія былі. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1973.

тальнаму жанру апавядання «Плач дзяцей», «Сын камісара», «Ганчар», «Маці», «Дачка». У апошнім, напрыклад, вельмі добра расказваецца, як родная маці, рызкуючы сваім жыццём, не выдала немцам сваю дачку-партызанку.

Свае фарбы і інтанацыі знайшоў С. Свірыдаў у апавяданні «Плач дзяцей».

...Немцы даведзіліся, што ўрач Мамонава была ў партызанскім атрадзе. Намер ворагаў адзі: выведзе яго месцазнаходжанне. Ганну Мікалаеўну страшна білі, катавалі. Яна заставалася непакіснай. Каты пайшлі на самае жудаснае. Яны вывелі жанчыну на двор і паказалі тры яе дачушак, закапаныя па шыю ў зямлю:

«Не хвалойцеся. Вышы дзеці тут забавляюцца, — сказаў афіцэр. — Дзяўчыны пакуль жывыя і здаровыя, але, калі вы не будзеце гаварыць, мы іх зусім закапаем...»

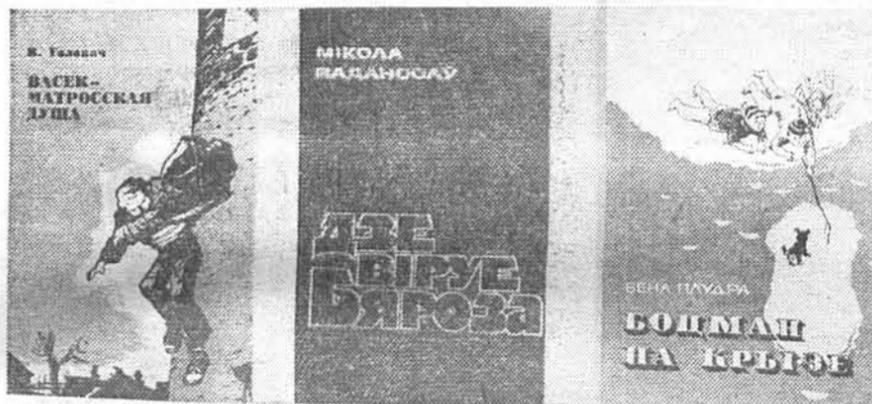
Жахлівыя падрабязнасці! Такое ніколі не забываецца. Яно заўсёды будзе стаяць у вачах: «Ні рук, ні ног, толькі белыя галоўкі тырчэлі з зямлі. Галоўкі плакалі...»

«Партызанскія былі» С. Свірыдава цікавыя сваім дакументалізмам. Але хацелася б пагаварыць і пра майстэрства аўтара. На жаль, у творох не ўсё добра з мовай. З першых ужо старонак апавядання «Кліч партызана» (дарчыні, яно носіць падзагаловак «З дзёніка») на чытача павявае сухой аднастайнасцю фактаў, якія падаюцца пракольна, без належнага адбору і апрацоўкі:

Кніга напісана на беларускай мове, але аўтар не заўсёды адчувае слова, улоўлівае моўную мелодыю, яго гучанне: «раздаецца прастуджаны голас», «узбіраецца на дрэва», «хоць аб гэтым ніхто...», «ростам у сажань, але з адкрытымі прастуднымі вачыма», «дзунку немцам наладзілі», «ад межаў маскоўскіх прасцягаў», «перапісваем на ласкутах паперы», «жанчына, кінучы тапор», «з вачэй брызнулі слёзы», «голад даваў аб сабе ведаць» і г. д.

Дакументальная кніга Сяргея Свірыдава, — безумоўна, знойдзе свайго чытача. Хацелася б толькі пажадаць аўтару ў далейшым ашчадней ставіцца да слова.

І. ПАУЛЮКОўСкі.

бойцаў, аматараў рэваншызму і палітычных авантур.

Каб прыдаць большую пераканаўчасць і дакладнасць сваім вывадам, Ю. Гусеў уводзіць у тканіну меркаванняў выказванні замежных вучоных, публіцыстаў, мастакоў, а таксама савецкіх журналістаў-міжнароднікаў і дзеячоў культуры, якія сваімі вачамі бачылі капіталістычнае жыццё.

Колькі год назад Маркс пісаў, што «праклятая пара золата» забіла ў буржуа эстэтычнае пачуццё. Сапраўды прыгожае, тое, што робіць чалавека высакародным, яго даўно не цікавіць. Зараз у любым творы мастацтва ён хоча бачыць духоўную атруту і прыбытак.

Раскрываючы гэта, аўтар прыводзіць шматлікія факты і ў тым ліку дакумент, які сведчыць аб аграбленні гітлераўцамі ў гады вайны беларускага мастацкага музея, аб іх імкненні набыць мільёны марак за кошт духоўнага багацця нашага народа.

Змястоўным і пераканаўчым атрымаўся раздзел «Пакаранне за праўду, узнагарода за хлусню». У ім раскрываецца сутнасць «свабоды творчасці». На свежых матэрыялах, называючы прозвішчы шырока вядомых і маладых дзеячоў літаратуры і мастацтва, аўтар паказваў, што іх свабода, як і дзесяці год назад, скрозь фальшывае.

З хваляваннем чытаеш аб пакары ў доме амерыканскага мастака Ракуэла Кента: помста за тое, што ён змагаецца за ідэі сацыялізму, што ён — лаўрэат Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі». Чаму забаронены «камуністычныя» песні грэчаскага кампазітара Мікіса Тэадаракіса? А што сталася з чудаўным голасам юнага італьянца Раберціна Ларэці? Які лёс напаткаў японскага кінаарыстара Фудзіка Ямамата, што давяло да самагубства 28-гадоваму фран-

цузскаю кінаактрысу Ніколь Лядміраль?.. Вось яна, «абсалютная свабода творчасці» ў грамадстве, дзе ўсё ператварылася ў прадметы гандлю, дзе ўсё падпарадкавана інтарэсам буйных манополій!

Некаторыя пісьменнікі не вытрымліваюць гэтай «свабоды»... Яны вымушаны ўцякаць ад яе і пакідаць сваю краіну. Пісьменнік з ФРГ Вальтэр Баўэр растлумачвае прычыны сваёй эміграцыі: «Я не магу больш дыхаць... У гэтай удуршлайвай атмасферы я не хацеў ператварыцца ў азлобленага старога літаратара, які піша на вецер».

Зыходзячы з марксісцка-ленінскай канцэпцыі свабоды, Ю. Гусеў прыводзіць чытача да правільнай думкі, што сапраўднае свабоднае творчасці неаддзельна ад свабоды ўсяго грамадства. І ў першую чаргу яна вызначаецца становішчам мастака ў грамадстве, якому ён служыць.

Апошні раздзел «Прагрэсіўнае мастацтва змагаецца» лагічна завяршае кнігу і аўтарскія разважання. Ю. Гусеў з глыбокай павагай гаворыць пра тых, хто смела выступае супраць палітычнага мілітарызму і расізму, сацыяльнай несправядлівасці, духоўнага разбэшчвання. У першых шарагах ідуць французскі пісьменнік Андрэ Рэмэкл, італьянскі мастак — камуніст Рэната Гутуза, заходнегерманскі паэт Райнер Хірш, мексіканскі мастак Давід Сікейрас, іспанскі кінарэжысёр Роберт Бадэгас і шмат іншых.

Цяпер барацьба ў сферы ідэй, культуры, маральных каштоўнасцей у буржуазным грамадстве ўзрастае, набываючы ўсё больш востры характар. Кніга расказвае аб гэтай барацьбе. Яна выходзіць пачуццё гонару за нашу дзівосную краіну, за нашу сацыялістычную культуру. Мы цалкам пагаджаемся з аўтарам і далучаемся да ягоных слоў аб савецкім мастацтве: «Менавіта гэтым мастацтвам, гэтай культуры належыць будучыня».

ЭДУАРД КАРНІЛОВІЧ,
кандыдат гістарычных навук.

А ЗАДУМА БЫЛА ЦІКАВАЙ...

Паўлавіча, нараджэнне новага захаплення ў хлопчыкаў, любоў да заалогіі. І вось шчаслівы канец, той самы дзіўны «хэпі-энд» — хлопчыкі адразу перавыхоўваюцца, караюць Тольку Жука і яго сляброў, якія мучаць голуба, а ў завяршэнне Толька, таксама перавыхаваны, падчас летніх канікул, ахвяруючы жыццём, ратуе плят з ахопленнага агнём цялятніка.

Усё гэта падаецца прасталінейна, без пэўнага псіхалагічнага абгрунтавання.

У апавесці ёсць і такое, што нібыта і прываблівае юнага чытача: таямніца кватэры настаўніка — жывы куток, таямніца таварыства «ЮЗ» — «юныя заалогі» (дарэчы, надта падобнага на маўраўскае «ТВТ»), паказ школьных будняў. Але ёсць і недарэчнае, што, на нашу думку, не варта было б адрасаваць школьніку. Напрыклад, наўмысна падтасоўка паводзі дзяцей пад паводзіны дарослых. Гэтым, відаць, якраз і тлумачыцца казённа-бюракратычная мова герояў («на сборы, общества «Юныя зоологі» при стопроцентном голосовании было решено установить круглосуточное дежурство в живом уголке»). Або: як зразумець рэзанёрства адной са школьніц — Веры Шуцько, якая з кожнай нагоды «прыточвае» прыказку ці прымаўку («Гуляй, дитина, — твоя година!») і г. д.

Увогуле, мова апавесці жадае лепшага: «Лицо его вытянулось, как баклажан, а глаза стали похожи на две коричневые пуговицы», «Сева снял, как начиненный башмак» і г. д.

Аўтару, які ў дзіцячай літаратуры не навічок, трэба быць больш патрабавальным да сябе, пазбягаць яўнай штучнасці, надуманасці ў пабудове сюжэта твора.

Т. НІКІЦІНА.

М. Бабарыка. «За круглым акенцам». На рускай мове. Для дзіцячых сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1972.

Артур
ВОЛЬСКИ

КУПАЛЛЕ

Ля помніка паэту

На волю ненадзейнай хвалі
дзяўчаты кідалі вянкi
і на бліжэйшае гадалі —
не на далейшыя вякі.

Дзівіўся месяц з сінняі далі,
нібыта певень са страхі,
як з плынню чыстаю сплывалі
усе згрызоты і грахі.

Такую сілу меў нібыта
у ноч купальскую струмень...

Хоць звычай той даўно забыты
і ноч асветлена, як дзень, —

не прапусці гаючай хвалі
і на ўзбярэжжы не засні.
Спазнаў Купала на Купаллі
глыбіні вечнай чысціні.

Паэт,
узняўшыся ў метале,
ідзе ў наступныя вякі.
І, як даўней, на волю хвалі
дзяўчаты кідаюць вянкi.

Якія кветкі ў спалучэннях
любойна сплеченых вянкаў!
А мне
прыносіць ачышчэнне
струмень купалаўскіх радкоў.

ВЯСЕЛЬНЫ КАРТЭЖ НА ПЛОШЧЫ ПЕРАМОГІ

Тут —
у вайну —
прайшлі дарогі
на Захад
з усяе Русі.

Ляціць да Плошчы Перамогі
картэж — паўтузіна таксі.

Ужо кладзецца Шляхам Млечным
асфальт пад ногі маладых.
Агонь,
што мы назвалі вечным,
нібы жар-птушка,
вабіць іх.

Але не ім спявае ранак.
Ён прысвячае тым свой спеў,
хто не вярнуўся да каханых
ці закаханца не паспеў.

на кім дагэтуль жонкі плачуць
у скрусе вечнай і святой,
хто не пабачыў і не ўбачыў
дачку пад шлюбнаю фатою

ці сына ў чорным гарнітуры
за шклом таксі, як у акне,
на кім жалобныя хайтуры
вятры спрайлялі на вайне.

Прабачце мне,
сябры былія, —
раптоўных слёз не адганю.
Пяро жар-птушкі
маладыя
бярэць ад вечнага агню.

РАЊІЦА ТУМАЊІЦЦА

Сёння раўнаца туманіца
ад маёй, відаць, тугі.
Што рабіць, калі прыглянецца
нехта ёй зусім другі?

Як пайшла яна да веснічак
па сцяжынцы праз лужок,
следам пльіў за ёю месячык,
бы сярэбраны ражок.

Я таксама ўслед хацеў ісці,
каб праводзіць да канца.
Але тут — напэўна з рэўнасці —
ён у хмарку даў нырца.

Ухапіць бы гэты месячык,
запляць ды загусці.
Толькі ў цемрадзі да веснічак
сцезжку я не змог знайсці.

І ўсю ноч блукаў самотны я,
пыл збіваючы з травы.
Думкі сумныя, маркотныя
не выходзяць з галавы.

А матуля пасміхаецца:
— Не хадзі, нібыта цень.
Калі раўнаца
туманіца,
значыць, будзе ясны дзень.

РУБЯЖЫ

Перадубілейнае

Не!
Гэта проста як грабеж.
Жыццё гады ў мяне скрадае.
Вось і яшчэ адзін рубяж
амаль без бою пакідаю.

А колькі гэтых рубяжоў
нарыхтавана мне ў запасе?

Ізноў з чародкаю стрыжоў
у вырай восень падалася.

Вясною вернуцца стрыжы.
Гады ляцяць — каб не вяртацца.
Мне б на чарговым рубяжы
гадоў на дваццаць акапацца!

Каб пад гамонку каляжоў
вярнуцца ў весною алею,
каб шмат нязданных рубяжоў
было яшчэ да юбілею.

І ты мне шэпчаеш:
— Не бяжы!
Не аддавай рубяж без бою.
Як на апошнім рубяжы
мы развітаемся з табою?..

За годам год жыццё грабе,
Але —
з упартасцю салдата —
цвярджу нястомна сам сабе,
што кожны год —
рубяж узяты!

ЧЫРВОНЫ ГАЛЬШТУК

Чырвоны гальштук зноў павязан
на грудзі мне.

І я лічу,
што я нанова абавязан
вучыцца жыць па Галічу.

Узросту груз ураз паменеў.
Зіма змянілася вясной.
І пераемнасць пакаленняў
увачавідкі —
прада мной.

Хлапчук,
што звій вузлом трывалым
агонь шайковы,
каб не згас,
мне здаўся не па ўзросце сталым,
як той важаты
ў іншы час.

Вось ён ідзе,
ўрачысты гэты, —
а барабаны — як званы! —
нібыта нашы адналеткі
усе
вярнуліся з вайны.

У непаўторную мінуту
з'явіўся ён праз дым гадоў.
Далонь узняўшы для салюта,
прамовіў я:
— Заўжды гатоў!..

— НА ПАЛЯЎНІЧАГА і звер бяжыць, —
крыкнуў Мікіта, — Стараста казаў,
што ты едзеш?
Паліцай трымаў рукі ў кішэнях. Сцяпан насця-
рожыўся, наблізіўся да яго, стаў упрытык і ціха
сказаў:

— Дзяк — партызан!
— Што!? — Мікіта вылуўся на Сцяпана і
было прыкметна, што ён ледзь стрымлівае смех.
— Ён ведае, што партызаны выкрылі Кузьму.
Гэты ход здаваўся Сцяпану вельмі ўдалым.
Яму падумалася: чаму не атрымаць самы пера-
канаўчы доказ пра асобу дзяка? А хто мог лепш
за начальніка мясцовай паліцыі ведаць тутэйшых
людзей? Мікіта, сам таго не жадаючы, даў гэ-
ты адказ. Сцяпан радаваўся і не здагадаўся,

Уладзімір
ШЫЦІК

МЕСЦА СУСТРЭЧЫ МЯНЯЕЦЦА

Новая апавесць Уладзіміра Шыціка прысвечана
барацьбе народных месціцаў. Герой апавесці,
малады партызан, былы пагранічнік Сцяпан Пят-
роўскі атрымлівае важнае заданне. Пад выгладам
камерсанта Сцяпан прыляджае ў пасёлак.

што паставіў сябе ў надзвычай небяспечнае ста-
новішча. Але гэта ён зразумеў пазней, калі ўжо
нічога не мог змяніць.

— Глуштва, — адмахнуўся Мікіта, — мы тут
самі разбіромся, хто і што ведае. А ты мне па-
трэбны па сяброўскай справе. Выручы. Адам, не
бойся.

Сцяпан зірнуў на паліцаю — апухлага, пасіне-
лага і працягнуў грошы. Не лічачы, паліцаю су-
нуў іх у кішэню.

— А ты добры хлопец, — ажывіўся ён, — за
гэта я адкрыю табе важны сакрэт. Глядзі — ніко-
му, а то... — ён крутануў пальцамі вакол шыі. —
Хутка будзе рэквізіцыя, абяраць сцяпан. Не па-
спееш спягнаць сваё — плакалі твае грошкі.

— Ты сапраўдны сябар, Мікіта, — Сцяпан на-
даў свайму голасу шчырасць.

Яны развіталіся. Да Любаміра ісці яшчэ было
рана, трэба было счакаць хаця б гадзіну. Бо Ва-
лодзя павінен быў прыйсці на месца сустрэчы
толькі пад вечар. І Сцяпан пабрыў па вуліцы,
збіраючыся за гэты час прадумаць, як лепш за-
гарыць аперачню. Няблага было б прыціснуць
і Мікіту, калі ён не схлусіў пра рэквізіцыю. Не-
мецкі балбатлівасці не даруюць. Мікіта гэта ведае.
Але Мікіта пачакае, толькі вось трэба перадаць
Леплю, каб папярэдзіў сцяпан. А на першым пла-
не — Любамір, ці як яго на самай справе.

Сцяпан меркаваў проста: дзяк не здагадаецца,
што выкрыты, таму паверыць, быццам Сця-
пан гаворыць з ім шчыра, адкрыта. А паверыў-
шы, якраз і трапіць у сілок.

Калі Сцяпан пастукаў у дзверы дзякавай ха-
ціны, ён ужо меў выгляд вясёлага і бесклапотна-
га хлопца.

Любамір, наадварот, быў пахмуры, не надта
ветліва буркнуў у адказ на прывітанне. Яго нібы
грызла нешта.

Сцяпан здзівіўся. Паводле яго разлікаў, дзяк
павінен быў сустрэць яго нават больш прыязна,

Я Н К А ШАРАХОЎСКИ

6 красавіка раптоўна памёр вядомы беларускі пісьменнік, член КПСС з 1944 года Янка (Іван Захаравіч) Шарахоўскі.

І. З. Шарахоўскі нарадзіўся ў 1908 годзе ў пасёлку Бялінічы Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння ў 1931 годзе Ленінградскага гісторыка-лінгвістычнага інстытута працаваў у рэдакцыях часопісаў «Чырвоная Беларусь», «Польмя», газеты «Літаратура і мастацтва». Пазней вучыўся ў аспірантуры пры Мінскім педагагічным інстытуте імя М. Горкага.

У гады Вялікай Айчыннай вайны быў камандзірам узвода, ваенным журналістам. Удзельнічаў у баях пад Масквой, на Бранскім, 2-м Прыбалтыйскім, Ленінградскім фран-

тах. Пасля вайны працаваў адказным сакратаром рэдакцыі часопіса «Польмя», галоўным рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва БССР, намеснікам міністра культуры БССР, рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва», дырэктарам Літаратурнага музея Янкі Купалы.

Янка Шарахоўскі — аўтар навуковай біяграфіі Янкі Купалы, артыкулаў і крытыка-біяграфічных нарысаў пра творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, В. Таўлая.

Выдаў таксама кнігі апавяданняў «Срэбраная раніца» і «Сердалікавая бухта». На яго творчым рахунку пераклады на беларускую мову шэрагу твораў рускай класічнай і савецкай літаратуры.

Савецкі ўрад высока ацаніў заслугі І. З. Шарахоўскага перад Радзімай. Ён узнагароджаны двума ордэнамі «Знак Пашаны» і медалямі.

І. З. Шарахоўскі быў прынцыповым чалавекам, чутым таварышам.

Светлы вобраз Івана Захаравіча назаўсёды застаецца ў сэрцах сяброў і ўсіх, хто яго ведаў.

Праўленне Саюза
пісьменнікаў БССР,
Міністэрства
культуры БССР.

Бывай, дарагі Іван Захаравіч!

Раптоўна памёр Іван Захаравіч Шарахоўскі. Цяжка паверыць у гэту страту. Менавіта таму, што ён моцна любіў жыццё, упэўнена крочыў па яго дарогах.

Я сустрэўся з Іванам Захаравічам пасля вайны. Мне спадабаўся ён сваёй моцнай ураўнаважанай натурай, няспешлівацю, шчырасцю. Гэтыя чалавечыя якасці вылучалі яго сярод іншых, пры сустрэчах з ім можна было аб многім пагаманіць, параіцца.

Помню, будучы галоўным рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва БССР, ён прачытаў маю апавесць «Лета ў Калінаўцы». Іван Захаравіч вельмі добразычліва паставіўся да твора, даў шмат карысных заўваг і парадаў. Гэткім жа справядлівым суддзёй ён быў і для іншых маладзёўшых літаратараў.

Мы з цікавасцю чакалі яго слова ў друку. Іван Захаравіч плённа працаваў, пісаў апавяданні, артыкулы, рэцэнзіі. Яго слова ў крытыцы было па-партыйнаму строгім, грунтоўным. У сваіх празаічных творах ён стварыў запамінальны характары сучаснікаў, пераканаўча паказаў праўду жыцця, барацьбу савецкіх людзей за шчасце і мір.

Іван Захаравіч Шарахоўскі шмат перакладаў на беларускую мову. Ён пераклаў «Рудзіна» і «Напярэдадні» І. Тургенева, «Казкі» М. Салтыкова-Шчадрына, «Сляпога музыку» Ул. Караленкі, «Аповесць аб дзяцінстве» Ф. Гладкова, «Белую бярозку» М. Бубэнава, «Чэсць змаладу» А. Первенцава і іншыя.

Некалькі гадоў Іван Захаравіч працаваў намеснікам міністра культуры БССР. І на гэтым участку работы ён быў прыкметным, дзелавітым працаўніком, карыстаўся заслужаным аўтарытэтам.

Пройдзены шляхі-дарогі... Ён бачыў вайну, быў стравым камандзірам, а потым ваенным журналістам. Ён радаваўся нашай вялікай перамогай, разам з родным народам будаваў новае шчаслівае жыццё.

Мы стаім над труной у журбоце і вялікім засмучэнні. Плыўць акорды жалобнага маршу. Мы развітаемся з салдатам, журналістам, крытыкам. Добра паслужыў ён роднай літаратуры, людзям, Савецкай Радзіме.

Бывай, дарагі Іван Захаравіч! Твой светлы вобраз нзвек застаецца ў нашых сэрцах.

Мікола ГАМОЛКА.

чым учора. Ён нерашуча спыніўся на парозе, някавата спытаў:

— Я не ў час?

Дзяк узняў вочы. Але нібы не бачыў нікога. Вочы сёння ў яго былі бляклыя. І раптам у іх бліснула іскрынка. І вось, як і ўчора, зноў гасцінны і абыходлівы гаспадар. І ўсё ж іншы. Больш стрыманы, ці што?

Пакуль Сцяпан ламаў над усім гэтым галаву, на стале з'явілася сала, каўбаса, яйкі, тварог, пляшка шнапсу.

— Пост скончыўся ці парафіяне расшчодрыліся? — весела пацікавіўся Сцяпан.

— Знак асаблівай сімпатыі да вас, — без усмешкі адказаў Любамір, падсоўваючы лаўку да козлаў. — Наліць?

— Чаму вы пытаеце? — здзівіўся зноў Сцяпан. Ён ніяк не мог зразумець, што за ўсім гэтым тоіцца.

— Мне здаецца, вы з тых, хто любіць гаварыць на цвярозую галаву. Ці не так?

— Гледзячы аб чым, — няпэўна працягнуў Сцяпан, думаючы, што яго праціўнік, мабыць, не паспеў падрыхтавацца да размовы і таму бярэ з ходу быка за рогі.

Ён не памыліўся, хаця і не мог здагадацца пра сапраўдную прычыну.

Любамір не паспеў падрыхтавацца, карты паблытаў усё той жа Мікіта. Ён заскочыў да дзяка, балазе, самагонку побач браў, літаральна перадаў Сцяпанам і, смеючыся, раскажаў пра Сцяпанаву заяву. Мікіта таксама не ведаў, хто такі на самай справе Любамір. Аднак лічыў яго сваім, бо лшчэ зімой, калі ён быў сунуўся з даносам на дзяка, высокае начальства загадала трымаць язык за зубамі.

Паведамленне паліцыя для Любаміра рэзка мяняла становішча. Адна справа весці, як ён збіраўся, гульні з праціўнікам, які нічога не падазрае, і зусім іншае, калі гэтай гульні хоча сам праціўнік.

— Сын мой, ісціна адна, — дзяк сказаў гэта так пагорліва, адно толькі рукі не склаў на грудзях, як на малітве.

— У наш век, святы Любамір, — Сцяпан пайшоў яму насустрач, — людзі забыліся на гэту запаведзь.

Дзяк зрабіў выгляд, што задумаўся. Памаўчаўшы, прамовіў:

— Маладосць заўсёды катэгарычная. Але ўсё ў руцэ божаў, як сцвярдзае мой бацюшка. І я не ісціну шукаю ў віне. Віно памагае мне працей глядзець на жыццё, быць цярплым.

— Мы адхіляемся ад тэмы, святы Любамір, — паспрабаваў Сцяпан вярнуць размову ў ранейшае рэчышча. — Не любію багаслоўскіх дыспутаў.

Дзяк уважліва зірнуў на Сцяпана, адсунуў поўную шыльнку, сказаў:

— У вас багаты для камерсанта слоўнік, пан... э-э, Пятроўскі. Але я не пытаю, кім вы былі раней, вайна памянля людскія прафесіі. Дык пра што мы надоечы гаварылі? Золата? Дык вось, золата не згубіцца і ў смеці, сын мой. Так, прынамсі, сцвярджаюць разумныя людзі. Я слухаю.

Цяпер задумаўся Сцяпан. Ці правільна ён робіць, падстаўляючы сябе пад удар? Можна, не рабіць спробы прывесці дзяка ў лагер, а проста выхапіць наган і знішчыць як смярдзючага гада? Урэшце, гэта таксама будзе справядліва... Сцяпан аж уздыхнуў, так сярбелі рукі. Не, трэба ўсё ж трымацца ранейшага плана. І Сцяпан, пільна ўзіраючыся ў твар дзяка, ужо не хаваючы, хто ён на самай справе, сказаў:

— Пасля здрады Цярэні ў нас тут няма надзейнага чалавека...

— Навошта вы мне гэта кажаце? — Любаміру здалася, што ён здагадаўся пра намеры свайго субяседніка. Паліцай Мікіта даў яму неабходны доказ. Зараз трэба толькі не прыспешваць. — Я служу богу. Вашы зямныя справы мяне не датычаць, сын мой.

— Значыць, для вас гэта не навіна? — Сцяпан чакаў хітрайшых ходоў і таму шчыра здзівіўся.

Дзяк заўважыў гэта і ўзрадаваўся: усё ішло так, як ён разлічваў. Можна было рабіць наступны крок.

— Спадзяюся, вы не будзеце рабіць мне прапанову, каб я замяніў вашага няўдалага агента? — спытаў ён. — Я не прывык служыць двум панам.

Ён мог дазволіць сабе гэту двухсэнсоўнасць. Ён адчуваў сваю перавагу.

— Іменна, — падцвердзіў Сцяпан, — у такі час нельга быць збоку. Вам немцы прынеслі шмат гора, я чуў ад людзей.

— А потым вы павесіце мяне, як свайго Цярэню? Дзякую, — дзяк адмоўна пакруціў галавой.

— Цярэня здрадзіў...

— Яго выдала ваша, я маю на ўвазе партызан, а не вас асабіста, неасцярожнасць. Немцам нічога не заставалася, як прыбраць яго да рук.

— У вас зайздросная дасведчанасць, — не стрымаўся Сцяпан.

— Мы суседзі.

— Такія рэчы не раскажваюць нават сябрам, — Сцяпан трапіў яшчэ ў адну пастку, пацвердзіўшы гэтымі словамі, што ведае і суседзяў, і сяброў Цярэні і, такім чынам, на Любаміра вайшаў не выпадкова. І гэта толькі пацвердзіла дзяка.

— Усякія сябры бываюць, — усміхнуўся ён.

Сцяпан яшчэ больш напружыўся, пакутліва стараючыся зразумець, што дазваляе дзяку паводзіць сябе так спакойна.

— Мы вучымся барацьбе, — сказаў ён прымірэнча, — але мы добрыя вучні. Двойчы адну і тую памылку не робім.

— Я зразумеў, сын мой. Ты гарантуеш мне бяспеку. А немцы?

— Вайна ёсць вайна, пан Любамір. На вайне, здараецца, і сляпая куля забівае, як гэта ні прыкра. Але вас я таксама зразумеў. Лічыце, што на-

шай прапановы не было. — А сам зноў падумаў, ці не прыйшоў час пусціць у ход зброю? Дзяк вельмі асцярожны, у лес не пойдзе.

— Маладосць, маладосць, — зноў здзівіў яго дзяк нечаканым ходам, — у вашым узросце рашэнні прымаюцца без роздому. А чалавек на другой палавіне жыццявага шляху сем разоў памерае, перш чым сказаць: «Я — згодзен».

Сцяпан недаверліва глядзеў на Любаміра: што хаваецца за яго рашэннем, няўжо верыць, што натрапіў яшчэ на аднаго разяў?

Дзяк, згадзіўшыся, не прыспешваў Сцяпана, даваў яму час разабрацца ў сітуацыі. І гэта таксама быў элемент той гульні, якую ён дазволіў сабе сёння.

— Я павінен вам сказаць, што сваім памочнікам мы давяраем, — Сцяпан гаварыў гэта, не падымаючы вагэй, злучыўшы і на сябе, і на яго, што вымушаны гаварыць не тое, што хацелася.

— І як далёка ідзе ваш давер? — у голасе Любаміра быццам ужо не чулася насмешкі.

Але Сцяпан чамусьці быў упэўнены, што ён глядзіць з'едліва, са знявагай. Каб хутчэй скончыць з гэтай, непрыемнай яму сцэнай, сказаў:

— Я павінен паказаць вам месца, дзе вы будзеце пакідаць для нас паведамленні, а мы — для вас.

— Аб чым?

— Пасёлак побач з горадам, а горад нас больш за ўсё цікавіць. Бачыце, ёсць пра што паведамляць. А больш канкрэтныя заданні будзе даваць камандаванне, калі вы, вядома, не адмовіцеся ад супрацоўніцтва.

Пры іншых абставінах Любамір, мажліва, ухапіўся б за гэту прапанову. Заўладаць, нават часова, партызанскай «паштовай скрынкай» — вялікая ўдача. Аднак зараз ён ведаў, што выкрыты, што ўся гэтая «прапанова» — блеф, гульня, якая хутчэй за ўсё мае мэтай зацягнуць яго ў лес. Ён не любіў неапраўданай рызыкі, але не прывык і адступіць. Любамір вырашыў, што пойдзе ў лес, бо не такому малакасоу ваяваць з ім...

— Ты са зброяй, сын мой? — нібы паміж іншым, спытаў ён.

Сцяпан выцягнуў наган, сказаў:

— Тут пяць куль.

— Не багата, — паспачуваў дзяк. — І я табе нічым не памагу, — ён вывернуў кішэні, поўныя нейкай трухі. Ён не баяўся, падкрэсліваў, што бязбройна, каб прытуліць пільнасць праціўніка, упэўнены, што сам-насам лёгка з ім справіцца. Танклявы, з выгляду кволы партызанскі «камерсант» побач з ім — каржакаватым, плячкістым — выглядаў слабаком.

— Можам зараз ісці, калі ў вас няма больш пільнай справы, — стрымліваючы хваляванне, прапанаваў Сцяпан. Не думалася, што дзяк так хутка згодзіцца. Нават было крыху дзіўна, узнікла расчараванне — фінал аперацыі абяцаў прайсці вельмі лёгка.

— А калі трохі пазней? — Любамір вырашыў правесці, ці не дамовіўся яго праціўнік, каб іх чакалі ў лесе.

— Як хочаце. А я дык ужо развітаўся з гаспадаром.

Дзяк зірнуў на гадзіннік, быццам нешта прыкінуў, і устаў.

Яны пайшлі ў бок горада. На развілцы, дзе ад грунтовага гасцінца адгаліноўвалася палявая дарога, дзяк раптам спыніўся.

— Дзе тое душло? — спытаў ён.

Сцяпан прызначыў Валодзію месца сустрэчы паблізу Воўчага логу, на схіле якога рос стары дуб-волат. Пра гэты дуб і сказаў ён зараз Любаміру. Адказ Любаміра ашаламіў Сцяпана.

— Э-э, самае грэбное месца. Туды сёння ўланаўскія бабы пайшлі. А мне, сын мой, рэклама аб бліжнім знаёмстве нават з панам Пятроўскім, — зрабіў ён націск на прозвішчы, — славы не прынясе.

— То як жа? — Сцяпан не здолеў схаваць разгубленасці.

— Неадарма ж я тут з зімы жыву, — задаволена прамовіў Любамір, — да логу падыздем з другога боку. Там таксама ёсць дуплатыя дрэвы. А вашым хлопцам потым нават больш зручна будзе.

Зноў Сцяпан адчуў, што застаўся ў дурнях. Да месца, названага дзякам, партызанам з лагера сапраўды прасцей дабрацца. Не трэба пераходзіць цераз шырокі і глыбокі лог, які ў джуджы і завелі рабіўся непраходны. Хто-хто, а ён, Сцяпан, павінен быў помніць гэта. Ды забыўся, узрадаваўся, што перахітрыў фашыста. І вось зараз ужо не можа паведаміць Валодзію, што месца сустрэчы мяняецца.

— А вунь і нашы дубы, — Любамір адкінуў шыгарэту, спыніўся, прыжмурыўшыся паглядзеў на Сцяпана, — далей можна не тупаць. Абудак зараз вялікія грошы каштуе, а душло там адно.

— Першае заданне, — пачаў быў Сцяпан, каб выйграць час.

Любамір перабіў яго:

— Ці не хопіць? Мы не дзеці, паважаны пантаварыш. Ты добра ведаеш, хто я, а я — хто ты. Я ж не той дурань Мікіта, да якога ты палез са сваімі хітрыкамі. Стой, не перабівай. У цябе зараз толькі адна магчымасць пайсці адсюль жывым — калі ты, менавіта ты, а не я, будзеш супрацоўнічаць з намі. Зразумеў?

— Чаго тут, усё ясна, пан Ігнась Прыбытоўскі! — Сцяпан сказаў гэта проста так, на ўсякі выпадак, каб правесці, бо быў не зусім упэўнены, што так яно і ёсць.

І Любамір, сцяміўшы, што партызаны вельмі глыбока праніклі ў яго таямніцу, кінуўся на Сцяпана. Ён быў упэўнены, што лёгка адолее гэтага нягэлага хлопца. Адкуль ён мог ведаць, што перад ім былы пагранічнік?

...Праз нейкі час Сцяпан скруціў дзяку рукі і павярнуў яго тварам да зямлі.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Акадэмічны тэатр оперы і балета БССР паказвае прэм'еру балета «Бахчысарайскі фантаз» Б. Асаф'ева (лібрэта М. Волкава па паэме А. Пушкіна). Кампазіцыя і пастаноўка народнага артыста СССР Р. Захарава, супастаноўшчыкі — заслужаная артыстка РСФСР Н. Стуколіна і В. Захараў. Дырыжыруе спэктанлем народнага артыста БССР Т. Каламійцава. Дэкарацыі і касцюмы зроблены па эскізах мастака Я. Ждана.
На здымку — сцена са спектакля. У партыях: Марыі — народная артыстка БССР Н. Давыдзенка, Вацлава — заслужаны артыст БССР Я. Паўловіч.

Аперэту «Пацалунак Чаніты» Ю. Мілюціна паставіў Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР. Рэжысёр-пастаноўшчык спэктанля Э. Карсакоў, дырыжор — Н. Фоцін, мастацкае афармленне А. Марозава.
Фота Ул. КРУКА.

ТРЫЦЦАЦЬ РОЛЕЙ СПЕВАКА

Сцэнічнае ўвасабленне вобраза князя Ігара ў бессмяротнай оперы Барадзіна было для маладога спевачка Анатоля Генералава важным творчым этапам. Вось чаму імя гэтаму оперу выбраў народны артыст БССР А. М. Генералаў для сваёй творчай справы, якая адбылася ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР.

Перад пачаткам спектакля галоўны рэжысёр тэатра — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, заслужаны артыст РСФСР А. М. Дадзішкіліні пазнаёміў гледачоў з творчай біяграфіяй Генералава.

Выпускнік Маскоўскага інстытута імя Гнесіных, ён ужо 19 гадоў спявае на беларускай сцэне. Рыгаледа, Фігара, Дэман — усе барытанальныя партыі рэпертуару тэатра, а іх калі трыццаці, спявае Анатоль Генералаў.

Упершыню мінчане ўбачылі і пачулі маладога акцёра ў оперы беларускага кампазітара Ціцюка «Дзяўчына з Палесся». Партыя Апанаса захапіла спевачка героікай і меладыйнасцю.

Кожны створаны вобраз дарагі ацёру. Але ні з чым не параўнаць пачуцці, якія зведае Анатоль Міхайлавіч, калі ўдзельнічае ў оперы Мурадэлі «Кастрычнік».

— Ствараць на сцэне вобраз злікага Леніна — правядыра і самага чалавечнага чалавека — надзвычай цяжка, — сказаў ён карэспандэнту БЕЛТА. — Я шчаслівы, што мне даверылі гэта партыю.

Да кожнай новай ролі спявак рыхтуецца сур'ёзна, удумліва. Цяпер ён працуе над вобразам Альфію ў аднаактовай оперы Масканы «Сельскі гонар». Зусім недаўна мінчане пазнаёміліся з Генералавым у «Пікавай даме» Чайкоўскага, дзе ён сыграў партыю Томскага, і з яго Чалхіем у оперы грузінскага кампазітара Тактакішвілі «Міндзія».

Аднаму з вядучых салістаў Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР А. М. Генералава апаздэравалі гледачы Польшчы, Балгарыі і Румыніі, дзе ён прадстаўляў беларускае мастацтва.

БЕЛТА.

НА ЧАРГОВЫМ СПЕКТАКЛІ

73-е прадстаўленне аперэты «Сільва» ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР

МАЙСТЭРСТВА тэатральнага калектыву, скажам больш, яго мастацкая сталасць вызначаецца не толькі колькасцю і якасцю прэм'ер, якія ён здольны ажыццявіць за сезон, але і тым, ці здольна труп зберагчы свае спектаклі так, каб не губляліся вартасці кожнага з іх, каб чарговы паказ пастаноўкі захаваў узнёсласць, святочнасць першай сустрэчы аўтараў і выканаўцаў з гледачамі.

У пачатку мінулага года мне давялося пісаць пра пастаноўку «Сільвы» ў нашым тэатры музычнай камедыі. Прэм'ера наогул паказала, што гэты калектыў можа цікава інтэрпрэтаваць класічную аперэтакую спадчыну. Праўда, яна выклікала і жаданне ў чымсьці паспрачацца з рэжысурай, параіць выканаўцам пазбавіцца ад пралікаў артыстычнага плана.

З таго часу «Сільва» пад музычным кіраўніцтвам дырыжора Г. Хананьева была паказана на нашай сцэне некалькі дзесяткаў разоў. Цікава зноў сустрэцца са спектаклем, каб паглядзець, як склалася яго «жыццё», як сталася труп тэатра. Гэтымі ўражаннямі паспрабуем тут падзяліцца.

Прыемна ўжо тое, што не знікла маляўнічасць пастаноўкі, як гэта, на жаль, бывае з цягам часу. Няма тут замаруджанасці падзеяў, страты ранейшага тэмпу, неахайнасці манціровачнага параду, выканаўчай абыякавасці. Я сказаў бы нават, што адбыліся некаторыя карысныя змены ў спектаклі за кошт уключэння ў яго новых выканаўцаў.

Калі ж гаварыць пра ўсё гэта больш канкрэтна, дык адзначым адразу поспех В. Мазур — Сільвы і Ю. Баратава — Эдвіна. У параўнанні з першымі выканаўцамі гэтых ролей у спектаклі яны па-акцёрску больш шчырыя, пластычныя і дасканалыя ў сцэнічных паводзінах.

Задавальняе і вакальнае выка-

нанне партый Галасы гучаць чыста, інтацыійна дакладна. Абодва артысты лёгка пераходзяць ад спеву да гаворкі і наадварот. А гэта звычайна даецца цяжка аперэтакным вакалістам.

Звяртае на сябе ўвагу прыгожы, цёплы тэмбр голасу В. Мазур, яе добрае адчуванне акцёрскага і музычнага ансамблю, сувязь з партнёрамі на сцэне.

Больш барытанальны, чым тэнарны тэмбр голасу Ю. Баратава робіць яго героя, мажліва, не такім «бліскучым» закаханым, але надае Эдвіну чалавечую праціўнасць.

Хочацца адно параіць В. Мазур — удасканаліць гучанне голасу ў ніжнім рэгістры, дамагчыся дыкцыійнай яснасці ў асобных драматычных эпізодах, вызваліцца ў іх ад паспешлівасці. А вось Ю. Баратава варта разам з мастаком спектакля перагледзець грым, малюнак цывільнага касцюма (афіцёрскі — больш удалы) і прычоску. Знешні выгляд не адпавядае пакуль што фактурным дадзеным выканаўцы.

Прыемнай для гледачоў стала сустрэча і з Т. Брагінай — Ангільтай і С. Муратавай — Стасі. Выканаўцы гэтых партый у мінскай «Сільве» добра адчуваюць характары сваіх герояў і вельмі непасрэдна раскрываюць іх. З сапраўдным бляскам і майстэрствам праводзіць Т. Брагіна сцэну з А. Барэ Феры ў апошняй дзеі спектакля. Вельмі ярка, уражліва С. Муратава — Стасі ў дуэтак з Ю. Баратавым — Эдвінам і В. Фаменкам — Боні.

Да здабыткаў 73-га спектакля «Сільвы», пастаўленага на нашай

У ВІЦЕБСКУ адбылося чарговае вызное пасаджэнне прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання. Дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа пазнаёміў яго ўдзельнікаў з чатырма новымі спектаклямі.

Народная артыстка СССР Л. Александровская, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ул. Стэльмах, доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд, кандыдаты мастацтвазнаўства А. Бутакоў, А. Лабовіч, А. Сабалеўскі і крытык Ю. Сохар сустрэліся з творчым калектывам і разам з рэжысурай і артыстамі абмеркавалі «Вагну» А. Астроўскага, «Доктара філасофіі» Б. Нушыча, «Таблетку пад язык» А. Макаёнка і «Цудоўныя парсцёнкі Альманзора» Г. Габе. Прамоўцы далі

ПРЭМ'ЕРЫ КОЛАСАЎЦАЎ

абгрунтаваны аналіз ідэйна-мастацкіх якасцей спектакляў, разгледзелі работы рэжысёраў і мастакоў, падрабязна гаварылі пра сцэнічныя вобразы, створаныя вопытнымі майстрамі і артыстычнай моладдзю трупы коласаўцаў.

Ад тэатра слова ў дыскусіі бралі галоўны рэжысёр лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі, народны артыст БССР Ф. Шмакаў, дырэктар тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР Г. Асцяцінскі і артыст А. Кацельнікаў.

АКЦЕРЫ І РОЛІ

...І КАЗАЧНИК ЧАРОЎНЫ

Гэтага артыста, бывае, сталыя гледачы з малечы і пазнаюць адразу. Бо для дасціпных хлопчыкаў не бывае таямніц і тады, калі тэатр штосьці хаввае — пад грывам і касцюмамі, у дзівосных спалучэннях святла і фарбаў. Здраваецца, толькі ён з'явіцца на сцэне, як у зале прагучыць гарэзлівы голас з партэра: «Гэта — Міхайлаў...» І ёсць звычайна ў такой «рэпліцы» штосьці ад павагі да артыста, ад веры ў яго надзейны творчы почырк...

А выпрацоўваўся ён, гэты артыстычны почырк, гадамі. Скончыўшы інстытут сцэнічнага мастацтва ў Ленінградзе, Леў Пра-

копавіч выступаў у Беларускай ТРАМЕ, быў акцёрам Другога БДТ (цяпер тэатр імя Якуба Коласа), у трупе якога пад уплывам А. Ільінскага, П. Малчанова, Ц. Сяргейчыка фарміравалася яго індывідуальнасць. Мабыць, самым каштоўным урокам акцёрскага майстэрства для Л. Міхайлава была роля салдата Мелеха ў драме П. Глебкі «Над Бярозай-ракой». Рэпэціраваў яе малады тады артыст па чарзе з Аляксандрам Ільінскім, прыглядаўся да старэйшага таварыша, вучыўся і шукаў свой адметны вобраз. Здарылася так, што з-за хваробы першага

Л. Міхайлаў у спектаклі «Несцерка».

выканаўцы на прэм'еры давялося быць салдатам Мелехам Л. Міхайлаву. Дэбют быў вельмі ўдалы, і Аляксандр Канстанцінавіч папрасіў кіраўніцтва тэатра замацаваць ролю за маладым калектывам.

У трупу Рэспубліканскага тэатра юнага гледача, які быў нанова створаны пасля вайны вядомым рэжысёрам Л. Мазалеўскай, ён уступіў стаялым артыстам, маючы багаты вопыт, набыты веды і пэўны ўз-

ровень майстэрства. Ролю, ролю... І, зразумела, казачныя персанажы. Тут трэба мець спецыфічныя здольнасці: іграць так, нібы твой «герой» сыходзіць са старонак вядомых або, наадварот, яшчэ незнаёмых дзеячым казак. А дзеці па-свойму «малююць» у думках рысы і аблічча такіх персанажаў, і тое, што прапаўне ім сцэна, павінна ці адпавядаць іх уяўленню, ці пераконаваць цэлакам, браць у палон праўдай паводзін «героя» і яго выглядам.

Мабыць, нават назваўшы адзін з такіх вобразаў Л. Міхайлава — сеньёра Памідора ў «Прыгодах Чыпаліна» паводле папулярнай кніжкі Д. Радары, мы выклічам ўсмешку ў многіх. Колькі смешнай пыхі і наўнага самалюбства было ў гэтым па-свойму ваяўнічым прадстаўніку аднаго з канфліктных і казачных лагераў! Артыст узяў над увагу і неабходнае

фізічнае адчуванне таго, што кожны разумее, калі вымаўляе слоўца «памідор», — круглы, чырвоны, паўноткі па берагі сокам. І яму верылі не толькі самыя маленькія гледачы. Так, на сцэне дзейнічаў ганарлівы Памідор. Дзівоснай была і «ўнутраная лінія» паводзін персанажа. Чалавечыя якасці, што выстаўляліся аўтарам і тэатрам на смех, былі ўласцівыя гэтаму сеньёру Памідору. Не трэба было гадаць, што асуджаюць выканаўца разам з рэжысёрам і аўтарам кнігі ў такім характары і ў такім «светапоглядзе»...

З яго смяяліся ў залы, Эдзекваліся. І, мабыць, штосьці бралі як прыклад таго, што такое дрэнна. Ва ўсякім разе, дзеці, як кажучы, гарача прымалі акцёра, што на час спектакля рабіўся сеньёрам Памідорам.

Часта бывае на сцэне Л. Міхайлаў дзядулем.

На здымку — сцена са спектакля па п'есе А. Макаёнка «Таблетку пад язык» у Беларускай дзяржаўнай драматычнай тэатры імя Я. Коласа. Рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь А. Салаўёва, музычнае — Б. На соўскага.
У ролях: народны артыст БССР Ф. Шмакаў (Уладзімір Каравай), І. Матусявіч (дзед Цыбулька), А. Трус (Карандзялёў) і артыст Г. Валчок (Ломцеў).
Фота С. КОХАНА.

Драма М. Булгакава «Дні Турбіных» пастаўлена Гродзенскім абласным тэатрам. Рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь А. Струнін, мастак Н. Якунін.
На здымку — артысты А. Кліменка (Шарвінскі) і Ул. Дзёмін (гетман Скарападскі).
Фота К. СЯРГЕЕВА.

сцэне рэжысёрам В. Варбоўскай, трэба аднесці чысціню і зладжанасць выканання харавых эпізодаў, адточанасць танцавальных нумароў. Галасы аркестра цяпер больш адпавядаюць патрабаванням той партытуры, што тэатр узяў для пастаноўкі.

Але зноў зазначым, што абрана была недасканалая партытура. Яе аркестроўна не здольна раскрыць багацце музычных вобразаў Імрэ Кальмана, бо не адпавядае блыску музыкі, яе сімфанічнаму подыху, мелодыі, частцы вобразаў, шырыні мелодыі. Увесь час не пакідае уражанне, што аўтар аркестроўна ілапоціцца аб адным: каб аркестр не «перашкіджаў» спеванам, толькі б ім «падыграваў». Так здарылася і глыбіня пацуючы і перажыванняў герояў. Гэты недахоп недаравальны ўдвая: публіка слухае нібы «эраца» арыгінала і часта «не пазнае» таго, што ведае па запісах на грамплацінках і па радыё, па кінафільмах.

Хочацца таксама выказаць асобныя заўвагі адносна захавання ў чарговым спектаклі першапачатковага рэжысёрскага вырашэння асобных сцэн і эпізодаў. Тут больш адчувальнымі аказаліся страты.

Нагадаем фінал першага акта. У сцэне заручын Эдвіна і Сільвія навіна павінна ўзрушыць усіх удзельнікаў эпізода. Дык ні здзіўлення, ні агіднасці да ўчынка Эдвіна, ні цікавасці да таго, што адбудзецца далей, не адчуваецца ні ў кога. Присутныя — толькі удзельнікі «масоўкі». Яны чакаюць... узмаху дырыжорскай палачкі. Адно А. Прыходзька — Феры па-акцёрску «жыве» ў гэтай драматычнай сітуацыі, дзейнічае паводле задумы рэжысёра-пастаноўшчыка.

Нешта згубілася ў параўнанні з прэм'ерай таксама і ў фінале спектакля. Ён неяк «спыняецца», а не ставіць патрэбную эмацыянальную «кропку» пасля завяршэння падзеі твора.

І ўсё ж 73-ы спектакль «Сільва» добра прагучаў на мінскай сцэне. Гэта радуе, гэта зарука таго, што ў калектыве гартуецца сталасць майстроў складанага тэатральнага жанру.

І. ІНІЧ.

МАСТАК ПАЛЕМІЧНАГА ЗАПАЛУ

ЗАСЛУЖАНАМУ ДЗЕЯЧУ МАСТАЦТВАУ БССР АЛЯКСАНДРУ СКІБНЕЎСКАМУ—70

Цяпер ён жыве і працуе ў Харкаве. У тамашнім Інстытуце выхоўвае новых пакаленні артыстаў і рэжысёраў. Мабыць, на яго ўроках часта ажываюць у канкрэтных «паказах» сцэнічныя персанажы, створаныя некалі коласаўцамі, раскрываюцца таямніцы высокага майстэрства Аляксандра Ільінскага і Алены Радзюлоўскай, Паўла Малчанава і Цімоха Сяргейчыка, Фёдара Шмакова і Марыі Бялінскай, Анатоля Шалега і Мікалая Звездачотава... Гэта з імі Аляксандр Браніслававіч на працягу дзесяці пасляваенных сезонаў у Дзяржаўным драматычным тэатры імя Якуба Коласа, паставіў спектаклі, лепшыя з якіх не толькі пакінулі яркі след у гісторыі калектыву, а і былі прыкметнымі з'явамі ў культурным жыцці рэспублікі.

Для мяне асабіста ён — рэжысёр аналітычнай думкі — застаецца мастаком палемічнага запалу. Такім творам сцэнічнага мастацтва было, скажам, яго «Раскіданае гняздо», пастаўленае на пачатку 50-х гадоў. Адчуўшы трагедыю веліч драмы, ён паставіў за мэту знайсці разам з выканаўцамі жыццёвыя рэаліі, якія былі б грунтам і атмасферай падзей, адлюстраваных Янкам Купалам у п'есе. І дагэтуль мы помнім, што Лявон Зяблік Ц. Сяргейчыка, Сымон А. Шалега і Невядомы М. Звездачотава ўспрымаліся намі зусім рэальнымі, канкрэтнымі чалавечымі асобамі. Рэжысёру была вельмі дарагая псіхалагічная апраўданасць кожнай іх рэплікі, кожнага ўчынку. Пастаноўка была вытрымана ў лаканічных вы-

яўленчых фарбах — і ў абліччы герояў, і ў дэкарацыйным раскрыцці месца і часу дзеі. І ўсё ж па-мастацку асэнсаваны, нібы прапушчаны праз прызму тэмпературы і лагічна паслядоўнай думкі гэтага ансамблю выканаўцаў на сцэне, побыт адчуваўся глядачамі надзвычай востра. Гукі скрыпачні або голас ветру, што енчыў над Зяблікавай хатай, прага людзей да шчасця, што даецца зямлі і небам, іх смага або раптоўны выбух гневу — усё здзіўляла гранічным жыццёвым праўдападобствам.

Не, архаікі ў «Раскіданым гнязде» коласаўцаў не было. Але этнаграфічная дакладнасць захоўвалася. Беражліва, разумна, мэтазгодна. Купала-драмабург у такім «прачытанні» драмы як бы браў перавагу над Купалам-паэтам.

Цяперашняе «Раскіданае гняздо» на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы па-свойму аспрэчвае такую трантоўку. Бачыць ці не спектакль А. Скібнеўскага рэжысёр Б. Лучына, але яго пастаноўка палемічна стаіць нібы на супрацьлеглым полюсе. Тут сімволіка Я. Купалы і паэтычнае адчуванне жыцця перададзены больш буйнымі і сачавітымі фарбамі-мазмамі, тут быт трансфармуецца ў бытавы фон. Калі коласаўцы выдатна гаварылі і жылі на сцэне, то купалаўцы іграюць так, нібы Зяблікі, іх прыхільнікі і ворагі вядуць споведзь ужо на трагедычнай хвалі, і яны ведаюць, што іх бяда і змаганне — надзвычайна ў людскім лёсе. Магчыма, калі б не было «Раскіданага гнязда» А. Скібнеўскага, купалаўскі тэатр ставіў і іграў бы драму іначэй. Але той быў свядомым апанентам, кідаў выклік тым, хто звяртаўся да п'есы Я. Купалы раней і таму прадставяла ставіць яе пазней.

Або — «Жывы труп» Л. Талстога.

— Вы паслухайце толькі, што піша Федзя Пратасаў у дзяшчым нумары «мебліранні», — гаварыў мне Аляксандр Браніслававіч. — Гэта ж яму, герою драмы, аддадзены Талстым дарагія яму, як пісьменніку, словы... Магчыма, без драмы каханні і абуджэння сумлення Пратасаў быў бы раманістам... мастаком... мысліцелем...

Такім яго і іграў Павел Малчанаў. Яго Федзя Пратасаў на працягу ўсяго «сцэнічнага жыцця» ведаў, здавалася, больш таго, аб чым гаварылі яго вусны, і ніхто з тых, да каго ён шчыра ці пад прымусам звяртаўся са словам, не разумеў яго. Ніхто не хацеў зазірнуць у яго вочы, паслухаць яго «маўчанне». Толькі цыганка Маша, адна і адзіная ў свеце, адказвала (а мо гэта толькі так думаў малчанаўскі Пратасаў) на промні яго вачэй, на затоеныя ў душы і невыказаныя ім думкі... Нейкая напружаная, патрэбная гэтаму чалавеку, хай сабе яна нясе з сабой і радасць, і жорсткія пакуты, духоўная работа не апіхла ў тым Пратасаве. Ён быў наперадзе свайго грамадства, і ён жа цаніў звычайныя і натуральныя праявы жыцця больш за ўсё. Таму — песня, таму цыганка Маша... Грэшны і вялікі, звычайны і дзівосны.

Не магу сцвярджаць упэўнена, але мне падавалася, калі бачыў я Барыса Платонава ў ролі Федзі Пратасава, што і на гэты раз спектакль (рэжысёр

І. Папоў) купалаўцаў ставіўся з улікам таго, што было зроблена А. Скібнеўскім і П. Малчанавым. Платонаўскі Федзя жыў сваёй віной перад усімі, хто адчувае, што лёс іх робіцца крыўдным і «няправільным» з-за яго ўчынкаў: «Я хацеў зрабіць лепш. А калі вінаваты... Прабачце, прабачце», — вось што трымцела ў сэрцы Пратасава на купалаўскай сцэне. Ён быў носбітам трагічнай віны. І гэтым нібы спрачаўся з малчанаўскім Пратасавым, які ўжо тым, што ёсць такі чалавек у Расіі, вінаваціў чыноўна-бюракратычны свет хлусні.

Зразумела, я вымушаны трохи спрошчваць характарыстыкі (логіка, логіка!). Аднак сутна сцэны плёну творчай дзейнасці А. Скібнеўскага, на маю думку, якраз такая. Ён чытаў драматургію, адкідаючы награвашчаныя на яе каментарыі, і, разам з тым, беражліва захоўваў традыцыйны рэалістычнага мастацтва.

У пастаўленых ім спектаклях коласаўцы з непраўдзеным блыскам ігралі ролі, што мелі і славурых папярэднікаў. Нават самыя дасведчаныя тэатралы, напрыклад, апладзіравалі арыгінальным персанажам А. Ільінскага — Барону ў «На дне» М. Горькага, Расплюеву ў «Вяселлі Крэчынскага» А. Сухаво-Кабыліна, нечаканаму Машэку А. Шалега, маштабаму Азорычу М. Яромені («Святло з Усходу» П. Глебін), рафініраванаму Карэніну Б. Левіна («Жывы труп»), Ф. Шмакаву і М. Бялінскай, якія так пранікнёна і патхнёна выступалі ў ролях Валодзі і Марыі Аляксандраўны Ульянавых («Сям'я» І. Папова). Рэжысёр А. Скібнеўскага не замінала раскрыццю індывідуальных талентаў. Больш таго — ён часта зыходзіў ў сваіх рэжысёрскіх шуканнях, з наяўнасці ў труп тэатра пэўных артыстаў. Ён не здраджаў сабе, і нікому, як я памятаю, не гаварыў, што задума «Раскіданага гнязда» з'явілася ў яго ад захаплення трагедычным патэнтцыялам характарнага артыста Ц. Сяргейчыка, а «Жывы труп» яму захацелася паставіць, калі ён аднойчы «злавіў» вухам у інтанацыях... Бобчынскага — Малчанава дакор усяму свету за тое, што вось жыць не ведае ў правіцы гэты дробны чалавечак і нікому да яго няма спраў, Нечакана? Што ж, псіхалогія творчасці мае многа яшчэ неадгаданых таямніц. Такія — таксама.

Мне асабіста падабаецца адно вызначэнне спецыфікі работы над спектаклем, зробленае аднойчы А. Скібнеўскім. Ён лічыць, што акцёр з яго унутраным тэмпераментам і знешнім абліччам — гэта глеба. Роля, што яму даручана, — гэта зерне. Адзін і той жа гатунак, кінуты ў глебу, дае розныя па якасці ўраджай. Гамлет будзе заўсёды Гамлетам. Праўда, на адной глебе ён будзе рысы нволага рухам прэтэндэнта на трон Клаудыя, на іншай — змагара супраць зла, якое ўвасоблена ў Клаудзіі і яго дзядзьку, яшчэ на адной — ванунічага гуманіста, інтэлектуала «са шлагай». Усё вызначыць «глеба», Але Гамлет будзе Гамлетам.

А рэжысёр? Для А. Скібнеўскага яна і сейбіт, і араты, і аграном. Прадугледзіць «ураджай» ён дадзена. Толькі трэба каб яна была знаўцам і «зерня», і «глебы»...

Аляксандр Браніслававіч лічыць дарагімі старонкі свайго жыцця, якія звязаны з беларускай сцэнай. І наша грамадскасць не забывае таго, што ён даў гэтай сцэне — мастак удумлівы, патрабавальны, патхнёны. У гісторыі нашай рэжысуры застаюцца яркімі вяхамі яго пастаноўкі — і ў засваенні класічнай спадчыны, і ў выхаванні трупы коласаўцаў, і ў садружнасці з нашай драматургіяй. І хацелася б, каб юбіляр ведаў, што ў знамянальнай для яго дні яму адрасуюцца словы пашаны і падзякі з Беларусі.

Барыс БУР'ЯН.

Добрым (часцей), мудрым, перасмешнікам, летуценным нават. Варта, скажам, прыгадаць «Цудоўную дудку» В. Вольскага. Ён, Леў Пракопавіч, у гэтым спектаклі так пераканальна паводзіў сябе, што дзеці з залы не толькі па-свойму каменціравалі яго ўчынкы, а і давалі пароды, абураліся... Ды і ўласныя ўнукі Льва Пракопавіча потым доўга яшчэ не давалі артысту спакою: «Чаму ты хочаш разбурыць хату? Так нельга!» Значыць, здолеў выканаўца пераканаць і тых, хто ведае яго «ў твар», здолеў «перасяліцца» ў казначнага дзядулю трывала і натуральна.

Значнай удачай у артыстычнай творчасці Л. Міхайлава стаў вобраз судзі ў камедыі «Несцерка» В. Вольскага.

...Сядзіць гэты суддзя за вялізным сталом у позе недаступнага, які адным сваім словам выра-

шае лёс людзей. Што яму нейкі там мужык! Ды яшчэ калі той прыйшоў са скаргай на пана. Ну, зараз жа і пойдзе адсюль, «як дзічку з'еўшы». Суддзя Л. Міхайлава нават не хоча слухаць пра сутнасць «справы». Затое як ён ажывае, радасцю напаяюцца яго вочы, калі Несцерка паказвае, што ў яго «нешта» ёсць за пазухай. Хабар. Пэўна, золата? Тады сапраўды «справу» трэба вырашыць хутчэй і вядома на чыю карысць.

У тэмпе вядуцца судовыя падлікі, не церпяцца атрымаць хабар. З палёгкай уздыхнуў суддзя, лагодна глядзіць у вочы Несцерку, а рукі так і цягнуцца да «золата». Ды раптам...

Там жа не кавалак золата, а звычайны камень. Гэтым каменем Несцерка збіраўся разбіць суддзя галаву, калі б той судзіў не «па праўдзе». Ашукалі ашуканца! Несцерка дзякуе за

«справядлівы суд» і выходзіць, а суддзя стаіць нерухомы, ніяк не можа ўцяміць, што ж ўсё-такі адбылося. Доўгая паўза, суддзя разважае... Смешна бачыць у гэтай хвіліны Л. Міхайлава. І апошняе яго словы — «Суддзя, ды без галавы», — вымаўлены ў такой роспачы, што зала апладзіруе артыста за выразны партрэт, па-народнаму дасціпна абмалёваны тып...

Колькі за 44 гады артымеў ён апладысмантаў! А Леў Пракопавіч жыве новымі планами, новымі задумамі. Часцей за ўсё артысты мараць стварыць цікавы вобраз сучасніка. І для Л. Міхайлава важней за ўсё, каб быў такі вобраз цікавы, блізі глядачам і кранаў іх сэрцы. Ім, гэтым сэрцам, аддае ён свой талент.

Іван БЕРЦУК.

ПЕРШ-НАПЕРШ прыгадаем, што Аляксандр Мікалаевіч Астроўскі як вялікі пісьменнік з'явіўся для рускага грамадства надзвычайна своечасова. Заявіў аб сабе якраз тады, калі быў яму, грамадству, вельмі патрэбен такі мастак. Пасля з'яўлення яго першай п'есы «Свае людзі — паладзім» у Астроўскім усе ўбачылі прадаўжальніка лепшых традыцый і спраў на ніве рускага тэатра, заснавальнікамі якіх былі Дзяніс Іванавіч Фанвізіні і Мікалай Васільевіч Гогаль.

Астроўскі на дзіва лёгка, а сказаўшы, без напружання, прыняў эстафету з рук генаў рускай літаратуры і, сам генаўны пісьменнік, панёс яе далей, да вяршынь сусветнага прызнання. І калі адносна драматычнай літаратуры прынята гаварыць — англічане далі чалавецтву Шэкспіра, французы — Мальера, мы, не перабольшваючы, можам далучыць да гэтых імён імя Астроўскага. Расія, руская культура далі свету Астроўскага.

Падмацоўваць гэты тэзіс няма патрэбы — хочацца проста парадавацца таму, што Астроўскі на дзіва блізка гэтым папярэднікам. Хай сабе яны стваралі шэдэўры ў розныя часы, адлюстроўвалі ў сваіх п'есах непадобныя з'явы жыцця грамадства, непадобныя людзей, іх аб'ядноўвае найглыбейшае пранікненне ў псіхалогію, душу чалавека, характарызуе мастацкі ўздзеянне на гісторыю і ролю ў ёй — як герояў, так і зусім звычайных людзей.

У гэтым Астроўскі блізка да Шэкспіра, яшчэ бліжэй — да Мальера.

Ёсць на зямлі тэатр Шэкспіра. Ёсць тэатр Мальера. Ёсць на зямлі і тэатр Астроўскага.

Бываюць п'есы нібы прызначаныя пераважна для іх пастаноўкі на сцэне, п'есы, якія найбольш глыбока раскрываюцца ў якасці спектакляў. Бываюць п'есы, што чытаюцца як узоры літаратуры. П'есы Аляксандра Мікалаевіча аб'ядналі ў сабе дзве якасці. Іх можна чытаць і як творы літаратуры, атрымліваючы пры гэтым найвя-

лікую эстэтычную асалоду, і яны ж з'яўляюцца творами, што даюць радасць бачыць іх на сцэне, калі іх табе чытаюць майстры-акцёры. Тон такога чытання задае таленавіты рэжысёр, а чытаннем сваім яны даносяць асабістае сваё разуменне напісанага, створанага генаў пісьменніка.

Такая сустрэча — заўсёды радасная падзея.

І як прыемна ўспамінаць, што і ты быў сведкам такіх падзей.

Успамінаю «Беспасажніцу» на сцэне Другога БДТ... Аўтарамі таго свята былі рэжысёр В. Дарвішаў і выка-

А. МАЎЗОН

САМЫ СУЧАСНЫ

наўца ролі Ларысы Р. Кашэльнікава. То было свята не толькі тэатра — свята думкі. Так тонка, пранікнёна, так артыстычна паказалі глядачу тэатр і артыстка трагедыю Ларысы Агудалавай. І яшчэ ўспамінаецца — побач з артысткай Р. Кашэльнікавай жылі на сцэне (і як жылі!) майстры тэатра А. Ільінскі — Рабінзон, Ц. Сяргейчык — Кнураў.

Тады, у трыццатыя гады, гэта была першая спроба паказаць Астроўскага на беларускай сцэне. Прыемна, што можна са спакойнай душой пісаць — спроба ўдалася. Прагучаў Астроўскі на беларускай мове. Беларускі тэатр атрымаў яшчэ аднаго чудаўнага драматурга, з якім можна выпраўляцца ў вялікую дарогу мастацкіх адкрыццяў.

І яшчэ некалькі радасных падзей. «Ваўкі і авечкі» ў Першым БДТ (даваенная пастаноўка). Якія чудаўныя Ул. Уладзімірскі — Апалон, Л. Ржэцкая — Мурзавецкая! Ды і ўвесь ансамбль выканаўцаў. Як многа праўды ў жыцці акцёраў!

І зноў — свята думкі, радасць ад усведамлення — пошукі ўвянчаліся поспехам, спектакль варты аўтара.

Успамінаю на сцэне таго ж тэатра «Позняе каханне». Трапяткая Людміла — І. Ждановіч. Бязмежна багаты ў праявах чалавечых якасцей, незабыўны Г. Глебаў у ролі Маргарытава. Востры, што нож, Мікалай — Б. Платонаў. А атмасфера спектакля ўся нейкая чароўная, здаецца, аб'ёмная, і кожнае слова, кожны рух акцёраў, кожная рэжысёрская дэталёў і спектаклі (рэжысёр Л. Літвінаў) — гэта праўда жыцця, майстэрскае пранікненне ў самыя глыбіні таго, што было задумана аўтарам.

Радасныя падзеі!..

Крыўдна, што сёння наша сцэна не дае такіх глыбокіх уражанняў ад спектакляў па п'есах Астроўскага. Тэатры сталеюць, расце, узбагачаецца майстэрства акцёраў, рэжысёраў, а спектаклі...

...Не, не магу аднесці да ліку ўдалых нядаўняю работу купалаўцаў «Без віны вінаватыя». Тэатр слізгануў па паверхні сюжэта меладрамы, не больш.

НА ЮБІЛЕЙНЫМ аглядзе народных тэатраў калектыву Мінскага палаца культуры прафсаюзаў паказаў камедыю А. Астроўскага «Лес». І гэта не проста даніна павагі вялікаму рускаму драматургу, 150-годдзе якога адзначае наша грамадства, а творчая заканамернасць развіцця тэатральнай культуры, у якой Астроўскі займае адно з пачэсных месцаў.

Сёння на афішах самадзейных драматычных калектываў як горада, так і вёскі можна ўбачыць прозвішча Астроўскага. І гэта шчыра радуе. Далёка не кожны раз удаецца самадзейным артыстам пранікнуць у складаную аўтарскую філасофію, спасцігнуць шматгранны свет Кручыннай, Нязчмава, Ларысы Агудалавай, Кацярыны, Негінай, Іпаліта і г. д., раскрыць звярнуў сутнасць драпежніцкага капіталу, але жаданне артыстаў-аматараў «чытаць» Астроўскага са сцэны нельга не вітаць. У свой час Астроўскі марыў аб сапраўдным тэатры для народа, аб той высокай місіі сцэны, якая дапаможа чалавеку стаць чалавекам. І шчаслівы час прыйшоў.

Да беларускага народа Аляксандра Мікалаевіча Астроўскага прыйшоў блізім чалавек. Бо тое, пра што гаворыў драматург, хвалявала і простага мужыка, і чалавека разумовай працы.

Першай у Беларусі паставіла Астроўскага тэатральная самадзейнасць, а затым ужо і прафесійны тэатр. У 1902 годзе аматары-чыгуначнікі паказалі ў Оршы «Навалніцу». У 1912 г. у Дукоры стаяцца «Свае людзі — паладзім».

Але па-сапраўднаму папулярным на самадзейнай сцэне ў Беларусі стаў Астроўскі пасля рэвалюцыі. У лістападзе 1917 г. аршанскія аматары доўгі раз ставілі «На бойкім месцы». Цяпер трактоўна п'есы прыкме на апрошывацца ад дарэвалюцыйнай. На першы план выступілі сацыяльныя праблемы — бязрадаснае, беспасветнае жыццё працоўных. У наступныя гады тут навава стаяцца «Шалёныя грошы», «Таленты і пантоннікі», «Свае людзі — паладзім» і інш.

У 1920 г. п'есу «З чужога шалу галава кружыцца» ставіць Зачынінскі валасны драматычны гурток, а праз некалькі гадоў паяўляюцца спектаклі «Без віны вінаватыя», «Шалёныя грошы» ў самадзейных калектывах чыгуначнікаў Гомеля і Магілёва.

У даваенныя гады творы вялікага рускага драматурга займалі прыкметнае месца ў рэпертуары беларускіх аматарскіх гурткоў. Сярод іх лепшымі спектаклямі лічыліся тэд- «Навалніца» (драматычны калектывы калгаса «Чырванополле» Церахоўскага раёна і Куропальскага сельсавета Пастаўскага раёна), «Без віны вінаватыя» (Бабруйскага клуба

саматужнікаў і Беластоцкага дома чыгуначнікаў), «Не было ні граша, ды раптам шастак» (Магілёўскі педінстытут), «Лес» (Расонскі дом культуры) і інш.

Тэатразнаўцы і тэатральныя крытыкі яшчэ і сёння прадаўжаюць абмяркоўваць праблему — ці можна ставіць на самадзейнай сцэне класіку. Адны катэгорычна супраць, іншыя — «за», маўляў, можна пасля адпаведнай вучобы і набыцця сцэнічнага вопыту. Выдатны беларускі рэжысёр-педагог Е. Міровіч лічыў, што выхоўваць маладых акцёраў трэба абавязкова на класічным творы. З усіх рускіх класікаў ён аддаваў перавагу драматургіі Астроўскага і Горкага. На яго думку, для маладога акцёра сыграць ролю ў п'есе Астроўскага значыць здаць экзамен на творчую сталасць.

С. ПЯТРОВІЧ, кандыдат мастацтвазнаўства.

ВОБРАЗЫ, БЛІЗКІЯ МІЛЬЁНАМ

ДРАМАТУРГІЯ А. АСТРОЎСКАГА НА САМАДЗЕЙНАЙ СЦЭНЕ

Беларускія аматары сцэны заўсёды смела браліся за складаныя творы класікі, адначасова вучыліся на іх і здабывалі вопыт. Першым настаўнікам і дарэчыкам тут быў Астроўскі.

Пачынаючы з 30-х гадоў і да сённяшняга дня на самадзейнай сцэне паставлена амаль уся драматургія выдатнага пісьменніка. Часам проста ўрыўкі з п'ес, а больш за ўсё сцэнічныя творы цалкам. Вядома, іх мастацкая каштоўнасць не ва ўсіх гуртках аднолькавая.

У першыя пасляваенныя гады многія калектывы ў Беларусі адразу заявілі аб сваім нараджэнні творами вялікага рускага драматурга. Сярод гэтых твораў — «Беднасць не загана» (чыгуначны клуб станцыі Магілёў), «Мінулася кату масленіца» (палац культуры гомельскіх чыгуначнікаў), «Жаніцьба Бялугіна» (Камянецкая хата-чытальня Уздзенскага раёна), «Даходнае месца», «Беспасажніца», «Без віны вінаватыя», «Лес» (Кіраўскі, Васілевіцкі, Капыльскія дамы культуры). Гэты спіс быў папоўнены новымі назвамі твораў драматурга ў аматарскіх калектывах Рэчыцы, Слоніма, Ашмянаў, Ліды, Браслава, Оршы, Магілёва, Полацка.

Асабліва шмат спектакляў па п'есах А. Астроўскага падрыхтавалі беларускія аматары ў дні святкавання 125-гадовага

юбілею драматурга. «Без віны вінаватыя» паставілі 65 калектываў, «Ваўкоў і авечка» — 63, «Праўда добра, а шчасце лепш» — тры, «Навалніцу» — два, «Позняе каханне» — два, «Беднасць не загана» — два і г. д.

Добрай школай майстэрства для тэатральнага гуртка Рудзенскага дома культуры стала драматургія А. Астроўскага. Уздольнікі яго падрыхтавалі спектаклі «Без віны вінаватыя». Пастаноўка вызначалася шчырасцю аматарскага выканання. Глыбокім разуменнем характару Кручыннай вызначалася работа З. Кручыннай. Ролю Нязчмава цікава «прачытаў» сам рэжысёр пастаноўкі С. Дайнека.

Камедыя «Без віны вінаватыя» з поспехам прайшла ў шматлікіх гуртках Брэста, Ашмянаў, Баранавіч, Рэчыцы, але найбольш цікавае сцэнічнае ўвасабленне атрымала ў народным тэатры Бабруйскага гарадскога дома культуры (рэжысёр Б. Шурын).

Хочацца сказаць і пра сельскія драматычныя гурткі. Той факт, што яны звяртаюцца да Астроўскага сведчыць аб высокім культурным узроўні сельскіх аматараў. Калектыву Гальшанскага дома культуры паставіў «Навалніцу». У ролі Кацярыны паспяхова выступіла работнік сельскай аптэкі Ядвіга Садоўская, у ролі Кабаніхі — калгасніца палязодчай бригады А. Фінкоўская. Калгаснік

Хочацца, каб кожнае з'яўленне Астроўскага на сцэне нашага тэатра было перамогай сучаснага тэатральнага мастацтва, яркай дэманстрацыяй сталай думкі, самастойным разуменнем ідэй і намераў пісьменніка.

Гэта мастак на самой справе невычэрпны. І калі тэатр не здолеў па нейкіх прычынах паглыбіцца ў вір таго жыцця, што набыло пад прамом Астроўскага, скажам, па-гратэскаму сатырычную афарбоўку, то і такі пралік можа быць павучальны для трупы. Мабыць, Рускі тэатр БССР імя М. Горкага адчуе з цягам часу, што яго цяперашняя сцэнічная версія «Гарачага сэрца» не толькі не дасканалая, а і прыблізная: штосьці ад жадання сказаць сваё слова і штосьці ад штампаванай не магло даць цэласнага ва ўсіх кампанентах відовішча.

А самая характэрная рыса Астроўскага як знаўцы сцэны менавіта ў адчуванні гармоніі слова і ўчынку, твару і «маскі» дзейных асоб, іх сардэчных парыванняў і вымушаных кампрамісаў. Прыслухаемся ж да гэтай дзівоснай па характэру гармоніі!

Тое, што У. І. Ленін і пасля рэвалюцыі глядзеў спектаклі па п'есах Астроўскага, чытаў яго творы, потым карыстаўся імёнамі герояў, каб называць нашы памылкі і пралікі, — яскравае пацверджанне таго, што гэты драматург-класік — жывы, вальнічы наш саюзнік у перабудове грамадства.

Таму і назваў я свае нататкі — «Самы сучасны». Глыбока перакананы: Аляксандр Мікалаевіч Астроўскі такі і ёсць. Толькі так да яго трэба ставіцца сёння. Тады мы атрымаем актыўнага змагара ў барацьбе за перамогу ўсяго светлага, чыстага, высакароднага. Атрымаем выключнага сучаснага драматурга, які памагае нам адмовіцца ад усяго, што адкывае на гістарычнай арэне.

Г. Фінкоўскі выконваў ролю Барыса, купца Дзікога іграў 50-гадовы цясляр школы пчалароў М. Магусевіч. У спектаклі былі таксама заняты калгаснікі Л. Чуркін, Н. Чуркіна, П. Ляткоўскі і інш. Афармляў спектакль калгасны мастак І. Багрыцэвіч. Складанейшы твор рускай класічнай драматургіі быў цалкам падрыхтаваны сіламі калгаснікаў. Аб ім шмат пісаў абласны і рэспубліканскі друк, які высокая адзначаў дасягненні сельскіх артыстаў-аматараў.

І ў наступныя гады Астроўскі часта ставіцца на вясковай сцэне, у вышэйшых навуковых установах і гарадскіх клубах. Напрыклад, спэнтанілі «На бойкім месцы» і «Мінулася кату масленіца» з поспехам ішлі ў Брэсце. Апошнюю п'есу ўдала паставіў у 1955 г. рэжысёр Ф. Расказаў у драматычным гуртку Віцебскага гарадскога дома культуры.

Шырока прайшлі ў аматарскіх гуртках спектаклі «Позняе каханне» (аўтазавод і трактарны завод, Паставы, Браслаў, Бабруйск), «Свеціць, ды не грэе» (Барысаў), «Даходнае месца» (аўтазавод). З гэтых пастановак варты нагадаць спектакль «Позняе каханне» ў народным тэатры Маладзечанскага дома культуры. Рыхтавалі яго артысты-аматары з дапамогай народнай артысткі СССР Л. Ржэцкай — некалькі разоў яна нават прымала ўдзел у спектаклі, выканала ролю Шабалавай.

Яркая старонка ў творчым жыцці народнага тэатра Мінскага трактарнага завода спектакль «Багна». Ён прагучаў праўдзіва, гістарычна дакладна і тэатральна пісьменна. На ўсім ляжаў адбітак стараннай працы рэжысёра А. Бяляева.

Галерэя вобразаў Астроўскага на самадзейнай сцэне ўвесь час палаяняецца. Асабліва значныя здабыткі дасягнулі ў нашых народных тэатрах. Гэта «Свае людзі — паладзім» (Ашмяны), «Не было ні граша, ды раптам шастак» (Бабруйскі дом афіцэраў), «Навалніца» (Слуцк), «Лес» (аўтазавод). 150-годдзе з дня нараджэння А. Астроўскага свае новыя пастаноўкі прысвечылі народным тэатры Баранавіч («Свеціць ды не грэе»), Слоніма («На бойкім месцы»), Талачына («Мінулася кату масленіца»), Магілёўскага завода штучнага валакна («Позняе каханне») і многія іншыя калектывы.

Астроўскі займае пачэснае месца ў аматарскіх тэатральных калектывах рэспублікі.

СКАЖУ ШЧЫРА, пасля нашай апошняй размовы ў музычным вучылішчы мне падалося, што вы, Галіна Сямёнаўна, нарэшце, тое-сёе зразумелі. Але не паспеў я прыехаць у Мінск, як вы з'явіліся следам, і ўсё пачалося спачатку — скаргі на несправядлівасць, праклены ў адрас «непрыяцеляў», якія быццам спяць і бачаць, як жыць са свету Галіну Сямёнаўну Арлову.

Спачатку хацеў адказаць вам асабістым лістом, а потым падумалася, што лепш зрабіць гэта праз газету, бо надта ж многа людзей уцягнута вамі ў арбіту канфлікту — ім займаюцца гарадскі камітэт партыі, абласны аддзел народнай асветы, палац піянераў, музычнае вучылішча — гэта ў Віцебску. Ведаюць пра канфлікт у Міністэрстве асветы БССР. Да таго ж, цягнуцца ён ужо не год, не два...

Давайце, Галіна Сямёнаўна, паспрабуем цвяроза, як кажучы, на халодную галаву, без лішніх эмоцый яшчэ раз ва ўсім разабрацца.

Вось ужо некалькі гадоў вы ходзіце па розных інстанцыях і, скардзіцеся, што вам, вопытнаму, здольнаму музыканту, не даюць магчымасці аддацца любімай справе — кіраваць аркестрам народных інструментаў Віцебскага палаца піянераў, аркестрам, які вы стварылі і выпеставалі. «Я не шкадавала ні сваіх сіл, ні свайго здароўя, ні свайго вольнага часу, бо ў рабоце з дзецьмі знаходзіла вялікую творчую асалоду. Сэрца маё замірала ад шчасця і радасці, калі сваёй іграй аркестр мог закрануць душу слухача», — пішаце вы ў лісце ў рэдакцыю.

Нягледзячы на залішні пафас, гэтыя словы кранаюць. Тое, што музыка для вас — любоў на ўсё жыццё, што вы аддадзены сваёй прафесіі, ніхто не аспрэчвае. Не толькі шаснаццаць чалавек са спісу, які вы склалі для карэспандэнта, але і большасць з тых, хто ходзіць у вашых «ворагах», гаварылі мне, што Арлова вельмі здольны музыкант-балалаечнік, добры педагог. Яны казалі, што многія з вашых былых вучняў паспяхова скончылі кансерваторыю...

З цікавасцю слухаў я ваш расказ, як яшчэ ў ружовым дзяцінстве перанялі вы бацькаву страць да музыкі, як палюбілі балалайку, лепшы, як вы кажаце, інструмент у свеце, як выступалі на школьных канцэртах, з якім бляскам ігралі на выпускных экзаменах у вучылішчы.

Шчасліва склаўся ваш музычны лёс пасля заканчэння вучылішча. Некалькі гадоў канцэртавалі ў Белдзяржэстрадзе, а пасля, калі пацягнула на радзіму, тут, у Віцебску, вас узялі выкладчыкам у музычнае вучылішча па класе балалайкі.

І вось праз дванаццаць—трынаццаць гадоў работы, прафесійная рэпутацыя ваша, як вы гаворыце, растаптана зайздроснікамі, якім не дае спакою поспех здольнага музыканта.

— Дзе ж яны мне даруюць? — саркастычна пыталіся вы. — Мой аркестр выконваў класічныя рэчы, скажам, «Вальпургіеву ноч» Гуно, а іх калектывы — элементарныя па складанасці песні.

Што праўда, то праўда, была і «Вальпургіева ноч» і іншая класіка. Былі дзесяткі дыпламаў, граматаў, падзяк вам, Галіна Сямёнаўна, за выступленні на гарадскіх, абласных, рэспубліканскіх аглядах, у Маскве на ВДНГ. Бачыў іх на свае вочы.

Аднаму не мог паверыць — што з-за нейкага нагавору, плёткі, хай інтрыгі мог распасціся цікавы аркестр, увенчаны шматлікімі лаўрамі.

— Тым не менш, так яно і адбылося, — запэўнялі вы са слязьмі абурэння на вачах.

І толькі калі сустрэўся з іншымі людзьмі, якія так ці інакш маюць дачыненне да гэтай гісторыі, зразумеў, што вы, Галіна Сямёнаўна, мякка кажучы, перабольшваеце. І ў тым, што цяпер, па сутнасці, аркестра няма, ой, колькі і вашай віны.

Спачатку, сапраўды, на вальным небасхіле не было ніводнага, нават лёгкага воблачка. Ляцела слава аркестра Арловай па ўсім Віцебску, па ўсёй

нялася. Я стаяў за кулісамі сярод групкі вучняў. Мяне ўразіла, што ніводны з іх не паспачыў беднай дзяўчыцы, наадварот, многія не змаглі схаваць задавальнення, нават запляскалі ў далоні. А адзін з хлапчукоў не стрымаўся:

— Ура, першага месца ім не бачыць.

Глядзеў на тых маленькіх эгаістаў і думаў, адкуль у іх гэтая чэрствасць? Хто навучыў іх, што ў мастацтве трэба пра-

абрынулі вы на галаву карэспандэнта цэлую лавіну звестак, якія, вы спадзяваліся, «скампраметуюць» многіх людзей? Адзін кінуў жонку, другі пераманьваа на свой бок начальства багатымі пачастункамі, трэці хавае свае заробкі і г. д. Паказвалі мне нейкія паперкі, здабытыя, як вы самі прызналіся, употай ад іх уладальнікаў.

Прэм'ерства заўсёды выклікае раздражненне. Мабыць, таму многія вашы калегі настроены супраць вас. За ўсе гады, вы, Галіна Сямёнаўна, ні разу не выехалі ў калгас, у перыфе-

дзецьмі, з маім аркестрам? Чаму мне не даюць займацца любімай справай? — скардзіцеся вы. Але, Галіна Сямёнаўна, чаму справу трэба любіць толькі за грошы? Я мог бы назваць дзесяткі кіраўнікоў самадзейнага мастацтва, сапраўдных энтузіястаў, якія робяць сваю справу, не думаючы пра ўзнагароду, тым больш, грашовую. Нарэшце, вам прапанавалі аддаць адну стаўку ў вучылішчы і замест яе ўзяць у палацы. Вы ж катэгарычна адмовіліся.

Праўда, у час разбору вашай заявы ў Віцебскім гаркоме партыі, разбору, які вёўся ў прысутнасці работнікаў палаца піянераў і аблана, вы казалі, што згодны кіраваць аркестрам на грамадскіх пачатках.

Але гэта быў, Галіна Сямёнаўна, так сказаць, дыпламатычны ход. Вы нават не напісалі заявы аб залічэнні кіраўніком аркестра на грамадскіх пачатках, а час ад часу, калі ўздумаеце, літаральна крадком праводзілі рэпетыцыі.

Натуральна, гэта выклікала абурэнне кіраўнікоў палаца, якія патрабуюць ад вас заявы, спісу аркестрантаў, каб можна было ўсё аформіць па існуючых парадках, уключыць рэпетыцыю ў агульны расклад і г. д.

«Заявы ад мяне яны не дачакаюцца, — казалі вы. — Буду займацца тады, калі мне захочацца. Я працую не за грошы...»

І вось самы апошні, проста абуральны выпадак. Цытую дакладную наместніка дырэктара палаца піянераў па гаспадарчай частцы Ф. Варанаева: «11 сакавіка г. г. у 11.30 раніцы былі кіраўнік аркестра народных інструментаў Арлова Г. С. у суправаджэнні 12—15 чалавек, сярод якіх было 8—9 дарослых, зрабіла спробу ўламаць дзверы пакоя, дзе ляжаць інструменты. Я паклікаў на дапамогу кінамеханіка В. Сукеравічуса, і ўдваіх нам удалося спыніць самаўпраўства. Каб адпомсціць, студэнты, якія прыйшлі з Арловай, паламалі стэнд у калідоры...»

Перачытваю дакладную, і думаю: годзе, Галіна Сямёнаўна. Не веру я ў вашы высокія словы аб служэнні мастацтву. Што-што, а песня тут ні пры чым.

М. ЗАМСКІ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

Віцебск—Мінск.

ПРЫ ЧЫМ ТУТ ПЕСНЯ?

рэспубліцы! Тая ж Яўгенія Іванаўна Тростнікава, дырэктар Віцебскага палаца піянераў, якую вы лічыце галоўным сваім «праціўнікам», усяляк падтрымлівала аркестр, бо слава калектыву была і яе славай. Яна тады на многае заплюшчвала вочы. Ну, хаця б на тое, што, фігуральна кажучы, першую скрыпку ў аркестры ігралі не піянеры-школьнікі, а хлопцы і дзяўчаты, на якіх чырвоныя гальштукі выглядалі занадта какетліва. Карацей кажучы, было ў аркестры нямала студэнтаў музычылішча.

Не ведаю, Галіна Сямёнаўна, ці захочацца вам успомніць такі выпадак, мне пра яго расказала былы мастацкі кіраўнік палаца Вера Сяргееўна Гладчонак. Аркестр ваш павінен быў выступаць у Мінску. Перад самым адездам вы казалі некалькім дзяўчынкам, што на іх, на жаль, няма білетаў і яны паедуць у Мінск другім разам. Пасля стала вядома, што замест тых школьніц паехалі студэнты. З іх удзелам аркестр, вядома, гучаў больш прафесійна. Даведаліся пра гэта і дзяўчынкі, якія са слязьмі прыйшлі ў палац і казалі, што іх нагі больш не будзе ў аркестры.

Самадзейнае мастацтва... Хіба яно існуе ў імя таго, каб бліснуць калі-ніквалі ў канцэртнай зале, сарваць апладысменты, узнагароду? Спартызма, вядома існуе і ў мастацтве. Але ж сутнасць самадзейнасці, відаць, у тым, каб даць кожнаму аматару выявіць свае здольнасці, хоць самыя маленькія, навучыць чалавека любіць харошую песню, танец, адным словам, далучыць яго да чыстай крыніцы мастацтва. А калі справа датычыцца маленькіх чалавечкаў, тым больш забывацца пра гэта нельга ні на мінуту.

Вы ж, Галіна Сямёнаўна, заблыліся. Працавалі вы, калі можна так сказаць, дзеля прызоў. Кроў з носу, а выйсці пераможцай. І вельмі правільна сказала Марыя Сцяпанавна Федзюковіч, былы метадыст палаца (дарэчы, гэта вы мне паралі з ёй пагаварыць), што ў дадзеным выпадку само мастацтва, ідэя служэння мастацтву былі недзе на дзесятым плане. На першым — несхаванае славалюбства, прага прызнання.

Але, паўтараю, Галіна Сямёнаўна, вакол жа былі дзеці, ці думалі вы, як уся гэта пагоня за славай адбівалася на дзіцячых душах?

Раскажу вам эпізод, сведкам якога мне аднойчы давалося быць на абласным аглядзе школьнай мастацкай самадзейнасці. Выступаў танцавальны калектыв. Раптам адна з дзяўчынак паслізнулася, войкнуўшы, расцягнулася на сцэне. Ды, так, відаць, стукнулася, небарака, што ледзь пад-

піхвацца наперад лакцямі? Мастацтвае, якое павінна ачышчаць людскія душы, рабіць людзей прыгожымі, чыстымі, высакароднымі.

Я не ўпэўнены, што вашы выхаванцы, Галіна Сямёнаўна, не стануць падобнымі на дзяцей, пра якіх я расказаў. Як відно і з вашага ліста ў рэдакцыю, і з расказаў віцебскіх таварышаў, многія аркестранты былі ўдзельнікамі вашых шматлікіх дэмаршаў, петыцый, паходаў да начальства. То вы на вачах дзяцей вяртаеце дырэктару палаца піянераў бібліятэчку, якімі яны былі ўзнагароджаны, са словамі: «Дзеці заслужылі больш каштоўныя падарункі». То яны ідуць да загадчыка аблана Б. Яроцкага (наўрад, ці па сваёй ініцыятыве) і патрабуюць, каб іх узнагародзілі за добрае выступленне на аглядзе паездкай у Адэсу (у тую паездку, дарэчы, вы прыхапілі сваю сям'ю, ды яшчэ прыяцельку ў прыдачу...) То разам з дзецьмі ўламаеце дзверы, дзе ляжаць інструменты...

Паступова падмурак, на якім трымаўся светлы будынак вашага поспеху, падмурак, які здаваўся вам такім трывалым, на вачах пачаў разбурацца. Вы лічыце гэта вынікам прошкаў сваіх «ворагаў». Нам здаецца, што з самага пачатку ён быў пастаўлены на вельмі зыбку глебу.

Праўда, я не ва ўсім апраўдваю і вашых апанентаў. Відаць, не заўсёды яны паводзілі сябе інтэлігентна, не заўсёды іх учынкамі кіравалі добрыя матывы. Але што проціпаставілі ім вы, Галіна Сямёнаўна? Хіба не

рынную школу. А там, самі ведаеце, не багата на спецыялістаў і ваша дапамога дала б вельмі многа. Між тым, той самы Я. Нікіцін, якога вы таксама лічыце адным з вінаватых у вашых нягодах, са сваім цымбальным аркестрам (а ў яго амаль адна дзятва) аб'ехаў усю Віцебшчыну. Праўда, яго аркестр выконвае не такі складаны рэпертуар, але затое іграюць дзеці. А гэта, нам здаецца, вельмі важна.

З абурэннем расказвала мне загадчыца навучальнай часткі палаца піянераў Людміла Мікалаеўна Якубовіч, што для вас не існавала ні раскладу заняткаў, ні дысцыпліны.

У палацы піянераў дагэтуль успамінаюць выпадак, калі вы ледзь не сарвалі інвентарызацыю — адмовіліся адкрыць пакой з інструментамі. Давялося камісіі ўламаць замок і складаць з гэтай прычыны акт.

Кульмінацыяй усёй гісторыі з'явілася рэвізія камітэта народнага кантролю, пасля якой у вас была адабрана грашовая стаўка ў палацы. Вы абвінавачваеце ў гэтым дырэктара Я. Тростнікава, якая, маўляў, хоча пазбавіцца ад вас. Але ж тая самая Тростнікава атрымала суровую вымову за незаконную выплату грошай вам, Галіна Сямёнаўна, бо ў дадатак да іх вы мелі дзве стаўкі ў вучылішчы.

І вось вы пішаце ва ўсе канцы, каб вам вярнулі стаўку ў палацы піянераў, хаця наўрад ці не ведаеце, што зрабіць гэта можна толькі ў абыход закона.

«Ах, што будзе з маімі

Мастацкі кіраўнік ансамбля танца «Вяснянка» палаца культуры магілёўскага аўтазавода імя Кірава Мікалай Дудчанка.

— Першае пытанне — пра сёлетні тэрмін тыдня і пра саму традыцыю яго правядзення.

— Традыцыя правядзення тыдняў выяўленчага мастацтва сучасная ідэя ленинскага плана манументальнай прапаганды. Сам прынцып правядзення гэтага свята выяўленчага мастацтва — як мага шырэй прыцягнуць увагу грамадскасці да высакародных задач, якія мастацтва сацыялістычнага рэалізму вырашае на шляхах служэння савецкаму народу. Мінулыя тыдні выяўленчага мастацтва праводзіліся пад знакам святкавання 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, 50-годдзя ленинскага плана манументальнай прапаганды, 50-годдзя ўтварэння братаў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і іншых урачыстых дат нашай краіны. Мастацкія выстаўкі, напрыклад, 1972 года прадэманстравалі шматнацыянальны характар савецкага выяўленчага мастацтва, засведчылі актыўны ўдзел савецкіх мастакоў у працоўных здзяйсненнях народа, паказалі росквіт нацыянальных культур усіх савецкіх рэспублік, у тым ліку і Савецкай Беларусі. Выстаўкі пераканальна паказалі пастаяннае ўзаемаўзбагачэнне мастацкіх культур братніх рэспублік Саюза Саюза.

Сёлета Тыздзень выяўленчага мастацтва адбудзецца з 16 па 22 красавіка. Ён праводзіцца пад дэвізам «Мастацтва належыць народу». Дарэчы, якраз на тэрмін тыдня прыпадае і правядзенне Усеаюзнага камуністычнага суботніка, у якім мастакі нашай рэспублікі прымуць актыўны ўдзел.

— Як складзецца выставачная дзейнасць Саюза мастакоў БССР у дні Тыдня?

— Запланавана значная колькасць разнастайных выставак. Як і заўсёды, па традыцыі, адкрыццё тыдня адбудзецца ў Жодзіна, дзе плануецца выстаўка беларускага жывалісу і графікі. Там жа адкрыецца экспазіцыя твораў мясцовых мастакоў. Шэраг выставак адбудзецца на прамысловых прадпрыемствах сталіцы рэспублікі, у сельскай мясцовасці. Абласныя арганізацыі Саюза мастакоў БССР наладжваюць паказ твораў мастакоў абласцей. Літаральна дзямі скомплектавана і завезена перасоўная выстаўка твораў мастакоў Беларусі ў калгас «Маяк камунізму» на Міншчыне. У Салігорску адкрыецца выстаўка работ Г. Паплаўскага з падарожжа

МАСТАКІ ЗАПРАШАЮЦЬ НА СВЯТА

Штогод увесну ў нашай краіне праводзіцца Тыздзень выяўленчага мастацтва. У гэтым свяце прымаюць удзел самыя шырокія колы грамадскасці. Аматыры мастацтва сустрэаюцца з жывалісцамі, скульптарамі, графікамі ў майстэрнях, на выстаўках. Мастакі і мастацтвазнаўцы выступаюць з лекцыямі аб выяўленчым мастацтве на прадпрыемствах, ва ўстановах, у інстытутах і школах. Актыўна ўдзельнічае выставачная дзейнасць Саюза мастакоў БССР. Наш карэспандэнт сустрэўся з адказным сакратаром праўлення Саюза мастакоў БССР Ул. Бойкам і папрасіў адказаць яго на пытанні аб тым, як будзе сёлета праводзіцца Тыздзень выяўленчага мастацтва ў нашай рэспубліцы.

па Індыі. Зразумела, што ў часе тыдня мастакі сустрэнуцца з гледачамі непасрэдна ля палотнаў на выстаўках.

— *Натуральна, будуць праведзены «дні адчыненых дзвярэй» у майстэрнях мастакоў?*

— Так, многія мастакі ў сваіх майстэрнях сустрэнуцца з гледачамі, раскажучы ім пра свае творчыя планы, пра сваю работу. Апрача таго, мастацтвазнаўцы і мастакі выступяць з гутаркамі на прадпрыемствах і ва ўстановах, у школах рэспублікі. Уся практыка савецкага выяўленчага мастацтва, асабліва ў апошнія гады, паказвае, наколькі плённай з'яўляецца сувязь савецкіх мастакоў з рабочым класам, працаўнікамі сельскай гаспадаркі, інтэлігенцыяй, воінамі Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога флоту. Таму мы спадзяёмся, што і ў часе тыдня мастакі, наведваючы прамысловыя прадпрыемствы, прауючы на камуністычным суботніку, створаць замалёўкі, якія, магчыма, складуць асобную спецыяльную экспазіцыю.

— *Ці будуць у часе сёлетняга тыдня праведзены мерапрыемствы, якія ўносяць нешта новае ў практыку правядзення свята выяўленчага мастацтва?*

— Шчыра кажучы, загадзя гаварыць,

можа, і не варта. Зразумела, плануем калі і не зусім новае, то, прынамсі, вартае ўвагі. Спадзяёмся, што сёе-тое ўдасца здзейсніць. Так, напрыклад, цяпер, як вядома, у розных месцах нашай краіны і за мяжой практыкуюцца так званыя выстаўкі твораў мастацтва пад адкрытым небам. Пераважна так экспануецца скульптура. Своеасаблівыя экспазіцыі пад адкрытым небам не толькі скульптуры, але і жывалісу, і графікі нам удацца арганізаваць, калі мы скарыстаем у якасці «выставачных пляцовак» вітрыны кнігарань. У часе сёлетняга тыдня мы мяркуем правесці такі эксперымент.

У выставачнай зале Саюза мастакоў рэспублікі, дзе плануем разгарнуць выстаўку твораў самадзейных мастакоў прадпрыемстваў Першамайскага раёна Мінска, мяркуем ўстанавіць эстампны станок, які будзе працаваць у дні тыдня. Наведвальнікі выстаўкі здолеюць пабачыць на свае вочы, як друкуюцца эстампы.

— *А якія традыцыйныя мерапрыемствы будуць яшчэ праведзены ў часе тыдня, апрача названых?*

— Спадзяёмся, што ў кінатэатрах рэспублікі шырока будуць паказаны фільмы пра выяўленчае мастацтва, у тым ліку і пра майстроў выяўленчага мастацтва нашай рэспублікі. Плануюцца таксама выстаўкі-продаж твораў выяўленчага мастацтва, сустрэчы мастакоў-прафесіяналаў з народнымі майстрамі-ўмельцамі, выезды мастакоў на прадпрыемствы з кансультацыямі па афармленні нагляднай агітацыі, конкурсы на лепшы дзіцячы малюнак на асфальце.

І вось, можа быць, не зусім традыцыйнае мерапрыемства: ёсць у Саюзе мастакоў рэспублікі творчая камісія праўлення па рабоце з маладымі мастакамі. На ўліку ў камісіі каля сотні будучых членаў нашага саюза. Спадзяёмся, што камісія правядзе конкурс сярод маладых мастакоў на лепшую замалёўку з сённяшняга нашага жыцця. Магчыма, у выніку гэтага конкурсу з'явіцца цікавая экспазіцыя замалёвак.

Карацей кажучы, планаў нямала. Спадзяёмся, што яны будуць здзейснены. Спадзяёмся, што шырокія колы грамадскасці паспрыюць іх здзяйсненню.

ТУТ ДЗЕСЯЦЬ КЛАСАЎ ПРОЙДЗЕНА...

У баку ад галоўнай вуліцы, у ціхім завулку, у гушчары векавых таполей стаіць мая школа. 1-я сярэдняя школа горада Чэрвеня. Неўзабаве ёй споўніцца 100 год.

Многія вучні гэтай школы сталі вядомымі людзьмі — грамадскімі дзеячамі, вучонымі, архітэктарамі, мастакамі, аргыстамі.

Кожны год збіраемся мы ў сваю школу на традыцыйныя сустрэчы. Дырэктар школы Станіслаў Паўлавіч Малішэўскі, таксама выцскнік 1-й школы, падтрымлівае з намі трывалыя сувязі. І кожны раз, едучы на традыцыйны збор, мы везем з сабой падарункі школьнаму музею У. І. Леніна.

Мастакі Яўген і Валянцін Ціхановічы, мае аднакашнікі, паказалі ў сваёй школе выстаўкі графікі і жывалісу. Я таксама ў адзін з прыездаў развесіў у школьных калідорах свае работы.

Станіслаў Паўлавіч надае выяўленчаму мастацтву вялікую ролю ў выхаванні дзяцей. Таму ў школьным музеі можна ўбачыць работы многіх мінскіх мастакоў. Сярод іх бюст У. І. Леніна работы народнага мастака Беларусі — З. Азгура, кампазіцыя «Рабочы» скульптара В. Паліччука, літаграфія С. Геруса «У. І. Ленін у сваім Крамлёўскім кабінце», гравюра С. Рана «Сям'я Ульянавых».

Не так даўно на сустрэчу са школьнікамі 1-й Чэрвеньскай школы прыехаў выпускнік 1928 года Уладзімір Адамавіч Кароль, цяпер старшыня Дзяржбуда БССР, народны архітэктар СССР.

Сустрэча прайшла вельмі цёпла і цікава. Уладзімір Адамавіч раскажаў пра тэя часы, калі ён быў вучнем, пра любімых настаўнікаў.

Ён падараваў школьнаму музею бронзавы бар'ельеф У. І. Леніна, які зараз таксама ўключаны ў экспазіцыю.

Ул. САКАЛОЎ,
мастак.

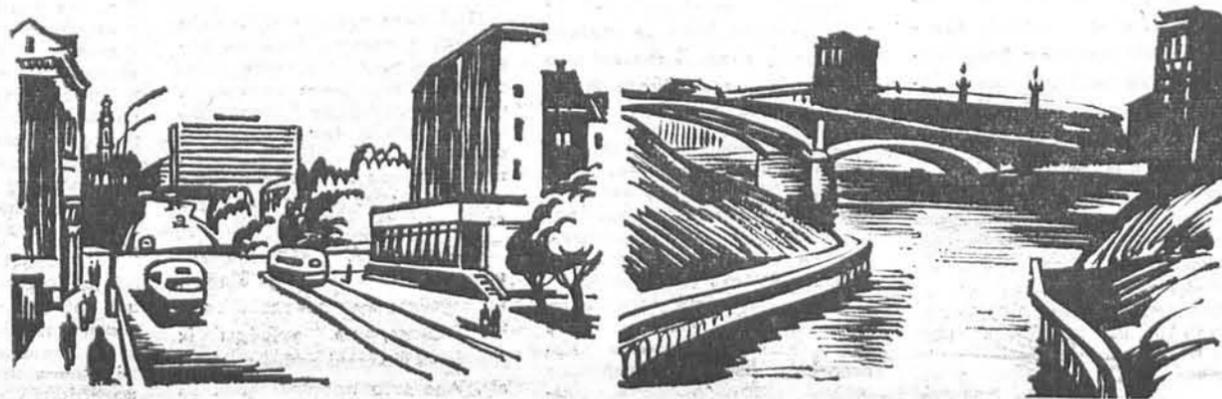
ВІЦЕБСК СТАРАЖЫТНЫ, МАЛАДЫ

Амаль тысячы гадоў, як стаіць на беларускай зямлі гэты горад. Шмат разоў прыпадала на яго лёс — войны, разбурэнні... Але сёння, заліты догодным вясновым сонцам, ён выглядае на дзіва прыгожым і маладым.

Узняліся ў неба сталёвыя рукі кранаў — расце Віцебск.

Па прыгожых, зялёных вуліцах ідуць шчаслівыя людзі — будаўнікі новага жыцця!

Малюнкі Ф. ГУМЕНА.

НАШЫ МАЙСТРЫ МАСТАЦТВА

ПРАЗ УСЁ ЖЫЦЦЁ...

ГЛУХІ заснежаны лес... Вузкая сцяжынка вядзе да палянкі. Калі прыгледзецца, можна заўважыць на ёй добра замаскіраваныя зямлянікі. Злева пад павеццю схавалася печ. Пад другой павеццю стаіць доўгі стол з укапанымі ў зямлю лаўкамі. Каля адной з зямлянак (відаць, камандзірскай) напісаны рукою «Баявы лісток».

Калі не звяртаць увагі на асвятляльныя прыборы ды на кінадымачны апарат, ствараецца ўражанне, што машына часу перанесла нас на трыццаць гадоў назад, у адзін са шматлікіх партызанскіх лагераў. Але машына часу тут ні прычым — партызанскі лагер створаны паводле эскізаў мастака-пастаноўшчыка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Яўгена Ганкіна.

Вунь і сам ён — каржаваты, чорнавалосы, з учыстымі вачыма, з шурпатымі, як у слесара, далонямі корпаецца чышта ля «партызанскай кузні»...

Мы, кінагледачы, па-раўнальна добра ведаем творчыя, а нярэдка і жыццёвыя біяграфіі кінаакцёраў. Маём уяўленне аб працы рэжысёра, апэратара, сцэнарыста. А вось у тым, што робіць мастак кіно, разбіраемся чамусьці значна горш. Між тым менавіта ён, мастак, першым стварае канкрэтныя вобразы вобразы будучага фільма. Гэта ён стварае фарбы, лініі, рэчы — увесь той свет, які з'явіцца потым перад намі на экране.

Семнаццацігадовы

юнак з глухога мястэчка Шчэдрын былога Прыецкага раёна Гомельскай вобласці ў пачатку 1939 года паступіў вучыцца на мастацкі факультэт Усеаюзнага інстытута кінамаграфіі. А з першых дзён вайны студэнт Я. Ганкін у радах народнага апалчэння.

Разам з іншымі мастакамі Я. Ганкін рабіў эскізы рэквізіту да фільма «Іван Грозны».

— Адночы, — успамінае Яўген Ганкін, — калі я пісаў ікону, падышоў Сяргей Міхайлавіч Эйзенштэйн. Пастаяў моўчкі, паглядзеў, потым папрасіў пэндзаль. Макнуў яго ў фарбу і... удзяка звязіў нос багамацеры, разы ў паўтара павялі-

чыў вочы, энергічнымі мазкамі падкрэсліў аскетнасць шчок. Стылізацыя, сказаў ён, патрабуе, а ў іконе асабліва, моц-

най трансфармацыі дэталей.

Урокі слаўтага рэжысёра, выдатнага мастака, надоўга запамніліся Яў-

гену Ганкіну. І сёння, назіраючы за яго работай, калегі здзіўляюцца самаадданасці мастака, яго пільнасці да «дробязей»,

Кінамастак Яўген Ганкін (на першым плане) на эдымачнай пляцоўцы.

Мы адкрываем новую рубрыку — «Скарбы мастацкага музея». Пад гэтай рубрыкай будуць друкавацца матэрыялы, у якіх раска-зваецца пра лепшыя творы з калекцыі Беларускага дзяржаўнага мастацкага музея. Спадзяёмся, што гэта рубрыка выкліча цікавасць нашых чытачоў, яны адгукнуцца на яе, напішуць, пра якія работы з экспазіцыі Мастацкага музея БССР ім хацелася б даведацца.

ПАРТРЭТ М. Ф. АНДРЭВАЙ

1906 год... 35-я выстаўка твораў Та-варыства перасойнікаў... Увагу навед-вальнікаў прыцягнуў партрэт славу-тай артысткі Марыі Фёдарайны Анд-рэвай работы І. Рэпіна.

Цяпер гэты партрэт знаходзіцца ў экспазіцыі Беларускага дзяржаўнага мастацкага музея.

Незвычайна цікавы не толькі сам партрэт, але і гісторыя яго стварэння, асоба герайні, той шлях, які прайшла гэтая работа І. Рэпіна, пакуль не апы-нулася ў Беларусі.

Выдатная драматычная актрыса, рэвалюцыйны дзеяч, тонкі і разумны дыпламат — Марыя Фёдарайна Анд-рэва была незвычайным чалавекам.

Незвычайнасць і шматграннасць яе таленту адлюстравалася і ў партый-най мянушцы «Феномен», якую пры-думаў для М. Андрэвай У. І. Ленін.

Ілья Яфімавіч Рэпін ведаў Марыю Фёдарайну з дзяцінства і, як прыгад-вае Т. Шчэпкіна-Купернік, «пісаў і маляваў Марыю Фёдарайну, калі ёй было восем год, дзесяць, дванаццаць... Калі ёй было пятнаццаць — ён пісаў з яе донку Анну — для ілюстрацыі да «Каменнага гасця» А. Пушкіна».

Апошні яе партрэт (той, пра які ідзе гаворка) Ілья Яфімавіч пісаў ў 1905 годзе ў Фінляндыі, дзе Марыя Фёда-райна жыла разам з Аляксеем Максі-мавічам Горкім на дачы. Іх дача была недалёка ад Рэпінскіх «Пенатаў». Су-седзі і знаёмыя, яны часта сустракалі-ся, і тады Рэпін вырашыў напісаць

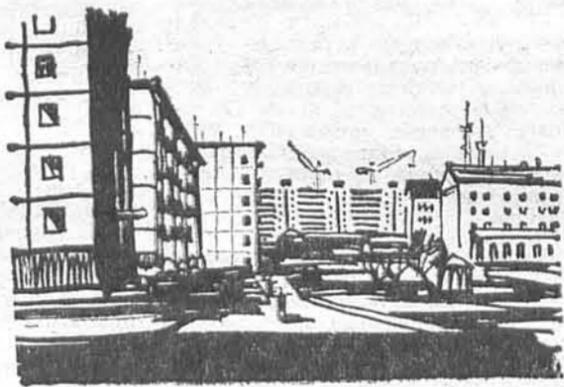
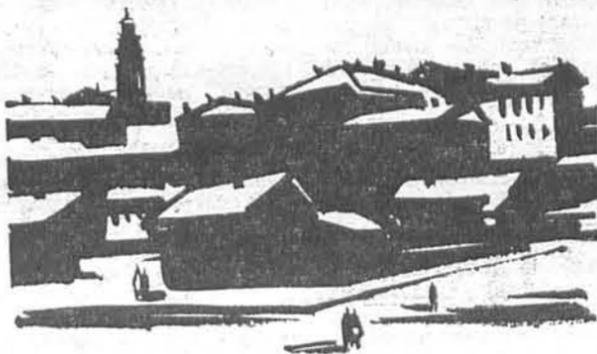
групавы партрэт — Марыю Фёдарайну разам з Аляксеем Максімавічам Гор-кім. Але партрэт гэты нешта «незала-дзіўся», работа над ім спынілася і Рэ-пін напісаў адну М. Андрэву.

Марыя Андрэва сядзіць у крэсле, на фоне зеляніны. Яе твар спакойны і ўраўнаважаны, але недзе ў глыбіні вачэй жыве, гатовая ўспыхнуць у лю-бы момант, усмешка. Увесь лад парт-рэта скіраваны на тое, каб падкрэ-сліць не толькі абалынасць і прыга-жосць гэтай цудоўнай жанчыны, але расказаць і аб значнасці яе асобы, аб сіле характару, мэтанакіраванасці. І мастаку гэта ўдалося бліскуча. Сёння гэты партрэт на праву лічыцца адным з лепшых партрэтаў вялікага рускага жывапісца.

Пасля выстаўкі 1906 года партрэт доўгі час знаходзіўся ў прыватных калекцыях. Спачатку ў самой Марыі Фёдарайны, затым у калекцыі яе слэ-бра і паплечніка І. Масквіна. Толькі ў 1962 годзе Беларускі дзяржаўны мас-тацкі музей набыў яго для сваёй ка-лекцыі.

Сёння, калі экскурсіі праходзяць па залах музея, лл гэтага партрэта, як і даўней на выстаўках перасойнікаў, спыняюцца людзі. Спыняюцца, каб па-любавацца выдатным майстэрствам мастака, каб захапіцца абалынасцю і душэўнай прыгажосцю выдатнай акт-рысы і рэвалюцыйнеркі.

Р. БАДЗІН.

жаданню пранікнуць у самую сутнасць справы.

У дылогіі А. Адамовіча «Партизаны» ёсць такі герой — Віктар, мастак, які, цудам вырваўшыся з канцлагера, адчувае, што не можа не маляваць: перажытае не дае спа-кою.

— Калі пачалася рабо-та над кінадылогіяй «Вай-на пад стрэхамі», — рас-казвае А. Адамовіч, — Я. Ганкіну прыйшлося пе-раўвасобіцца, «зрабіцца» Віктарам. Яму трэба бы-ло напісаць такія карці-ны, якія напісаў бы герой фільма. І вось вобраз мастака, які перанёс столькі пакут, пачаў поў-ніцца, расці, набываць канкрэтныя рысы харак-тару, якія не былі вядо-мыя нават мне. Віктар, дзякуючы карцінам, якія напісаў «за яго» Яўген Ганкін, зрабіўся героем філасофскага плана, не-чакана вырас у аднаго з галоўных персанажаў фільма.

Той, хто бачыў кінады-

логію, не зможа забыць дрэвы на карцінах Вікта-ра. Дрэвы падобныя на закрубелыя, збітыя ад непасільнай працы далю-ні. Не забудзе глядач і дзяўчынку на калючым дроце, якім агароджаны канцлагер, яе вочы, якія нават пасля смерці гля-дзяць туды, на волю...

Не адзін фільм пра вайну «зрабіў» Я. Ганкін. І іншы раз, здараецца, той-сёй пытае яго:

— А ці няма тут пагро-зы паўтарыцца?

— Што ж, — усміхаец-ца Яўген Маркавіч, — вось і прыходзіцца, каб не паўтарыцца, шукаць. Шу-каць новыя рашэнні, но-выя павароты тэмы, но-выя прыёмы кампануюці, новыя фарбы...

У кожным эскізе Я. Ганкіна, які ён робіць для «ваенных» фільмаў, — не толькі дакладныя прыкметы вайны, але і яе філасофскае асэнса-ванне. У кожным эскізе — трагедыя і герайзм ня-зломнага народа...

У прасторным гасці-

ным пакоі кватэры Я. Ган-кіна ўсяго адзін малень-кі партрэт. Спачатку гэ-та здзіўляе — мы ж у доме мастака! Але хут-ка становіцца зразумел-ым — гэтага дастаткова. З партрэта, падпершы рукою галаву, глядзіць старэнкая жанчына. Па-гляд нейкі незвычайны, пякучы. У вачах смугак і рашучасць, боль і мудо-расць. Чамусьці, як за-чараваны, не могу адвес-ці ад партрэта позірк.

— Мая маці. Заката-вана фашыстамі ў сорак першым...

Толькі-толькі заверша-на чарговая работа, а Яўгену Маркавічу не цер-піцца ўзяцца за новы фільм: Нядаўна прапана-валі сцэнарый. Мастак вяртаўся і наадрэз ад-мовіўся працаваць над ім. Гаварылі з Яўгенам Маркавічам і ў афіцый-ным парадку, і «па-ся-броўску», маўляў трэба ратаваць сцэнарый. А мастак лічыць, што трэба ратаваць глядача ад шэ-рага фільма.

Рэжысёры, з якімі да-водзілася працаваць ма-

стаку, — Віктар Тураў, Сяргей Сплашноў, Іосіф Шульман, Аляксандр Карпаў і іншыя сцвяр-джаюць, што эскізы Яў-гена Ганкіна не аднойчы прымушалі іх уводзіць у рэжысёрскія сцэнарыі нейкія, здаралася, нават кардынальныя змены. Напрыклад, у фільм «Заўтра будзе позна» ўвайшла такая сцэна: ка-ля нямецкай камендату-ры з грузавой машыны разгружаюць бусты Гіт-лера. Мноства галоў фію-рэра стаяць на снезе, ашалела ўтаропіўшыся адзін у аднаго. Стары салдат у акуларах, саг-нуўшыся ад холаду, аб-якава валаць два бусты ў камендатуру. Зараз ён атрымае аплявуху ад эсэсаўскага афіцэра за непачцівыя адносіны да асобы фіюрэра... Гэтага эпизоду не было ў сцэна-рыі. Яго прыдумаў і на-маляваў Я. Ганкін. Так ён і трапіў у фільм.

Напярэдадні 55-й гада-

віны Савецкай Арміі і 25-й гадавіны лютаўскай перамогі працоўных у Чэхаславакіі ў Брацісла-ве, Маскве і Мінску ад-быліся ўрачыстыя прэм'-еры савецка-чэхаславац-кага мастацкага фільма «Заўтра будзе позна». Ледзь вырваўся на адну з іх Яўген Маркавіч Ган-кін — мастак-пастаноў-шчык гэтага фільма.

Зараз на студыі «Бела-русьфільм» па сцэнарыі Івана Шамякіна здыма-ецца фільм пад умоўнай назвай «36 вагонаў» і Яўген Маркавіч цалкам у новай рабоце.

— Мяне ў гэтым філь-ме цікавіць усё, — гаво-рыць Я. Ганкін, — і сцэ-нарны матэрыял, і тое, што фільм гісторыка-рэ-валюцыйны, і тое, што прыйдзеца супрацоўні-чаць з новымі для мяне, цікавымі мастакамі — рэжысёрам В. Нікіфэр-

вым і апэратарам Э. Са-

дрыевым. Нядаўна ў Саюз кіне-матаграфістаў БССР прыйшло пісьмо, у якім былі словы: «Мы ганар-ымся, што з нашага ў мінулым глухого пале-скага мястэчка выйшаў і стаў майстрам савецкага кіно Яўген Маркавіч Ган-кін»...

І мастак стаў збірацца ў дарогу. Ён хоча па-ехаць на радзіму не адзін — з калегамі, з фільмамі. Гэта будзе своеасаблівае справазда-ча перад землякамі ў трыццаць год творчай дзейнасці.

Мастак едзе туды, дзе басаногім хлопчыкам перамалаяў усіх сусе-дзяў, дзе за карцінкі, наўныя, дзіцячыя яшчэ карцінкі, атрымаў пер-шую грамадскую падзя-ку — ад старшыні калга-са. Едзе туды, адкуль па-чаўся яго шлях у вялікае мастацтва, туды, дзе ста-іць помнік яго маці і дзесяткам землякоў, за-катаваных фашыстамі.

І. РЭПІН.

20. май, серада.
Усх. 4.11.
Зах. 20.43.
Дайж. дня 16.32.

Быў дзівосны дзень. Шчодра свяц-ла сонца. Невялікі курортны гарадок увесь ззяў. Павебра загусцела ад водару кветак, травы, мора. Сонечныя промні рассыпаліся тысячамі блікаў у шыпяках з газіраванай вадой, адбіваліся ад цёмных каменняў, амьтх марскімі хвалямі, і здавалася, што дагарае мноства маленькіх вогнішчаў...

«Мінск, вуліца Мяснікова, дом 34, кв. 21, Даніловічам.
Добры дзень, дарагія мае тата і мама! Я жыю і здаровы, адчуваю сябе добра. Я так загарэў на сонцы, што ўсё аблез—трэба загарыць нанова...
Жадаю вам усяго найлепшага.
Цалую ўсіх. Валя».

не здзівіш. Хаця... Быць чэмпіёнам све-ту... Леціць парашутыст у свеце—гэта ўжо нешта! Прыемна, чорт пабярэ...»
«...Да д'ябла! Да д'ябла ўсё! Навошта мне ўсё гэта патрэбна? Націснуў на кнопку, катапультаўся, але гэта апошні раз! Апошні!»

«...Неба пацягнула. Высока забраліся. Якая незвычайна гама фарбаў... І назвы ім не падбярэш...»
Звычайная секунда. Мы вымяраем яе: і раз... і два... і тры... Там наверху, у выпрабавальніках, зусім іншыя маштабы часу. Кожная секунда раптам робіцца неймаверна доўгай. Яна робіцца такой доўгай, што ў яе ўмяшчаецца ўсё жыццё.

Валянціну ўсяго трыццаць чатыры. Але ён паспеў пазнаць, што такое вайна. Яна заспела сям'ю Даніловічаў у невялікай вёсцы пад Мінскам, дзе яны

малых вышынях, стварыць аказалася не проста.

Кожная катапульта праходзіць вялікі выпрабавальны шлях. Спачатку яе правяраюць у аэрадынамічнай трубе, пад рознымі нагрузкамі на зямлі. Потым выпрабавваюць з манекнам у паветры. Спецыяльныя датчыкі запісваюць неабходныя параметры: час палёту да адстрэлу сядзення, моманты кручэння, перагрузкі... І толькі потым у катапульта садзіцца чалавек. Толькі чалавек здольны даць канчатковую ацэнку эксперыменту.

Адзін выпрабавальнік, які не раз штурмаваў неба, гаварыў: «Кожнае выпрабаванне ўключае пазнаванне чаго-небудзь нязведанага. Гэта нагадвае калекцыяніраванне паштовых марак. Кожная новая марка прыносіць многа радасці. Альбом паступова запаўняець

Напярэдадні выпрабавання — пасу-перак усім нормам і парадкам — Ва-ляцін угаварыў усіх і скачых з пара-шутам. Яму нават не дазвалялі ез-дзіць на веласіпеды — не дай бог, па-шкодзіць нагу, але тут... Яму патрэ-бы быў гэты скачок. Колькасць скач-коў ужо даўно пераваліла за тысячу (больш паловы з іх — выпрабаваль-ныя), але кожны новы нарадкаў па-чучцё радасці перамогі.

Ён бачыў аблічча зямлі з невера-годных вышынь. Яна набліжалася да яго імкліва і грозна, была цвёрдай і грубай, добрай і мяккай. Ён любіў зямлю. Узлятаў у неба, выконваў най-цяжэйшыя скачкі з пастаяннай надзе-й вярнуцца. Часам ён спяваў, падля-таючы да зямлі. Можна, у гэтыя хвілі-ны яму думалася, што тыя, хто зможа выпратавацца на апаратах і парашутах, якім ён, Валянцін Даніловіч, даў «да-бро», будучы шчаслівым, таму што зямлю нельга не любіць.

Многа разоў катапультаваўся Валянцін Даніловіч з розных ляталь-ных апаратаў, апрабавуючы пры гэ-тым новыя скафандры і сістэмы, пры-зямляўся ў спецыяльных кантэйнерах. Стваральнік катапультаўных прыстасо-ванняў, буйны інжынер, якому дава-лося працаваць з Валянцінам Іванаві-чам, расказвае, што Даніловіч быў не толькі адважным выпрабавальнікам, але і выдатным інжынерам. Ён сам афармляў справаздачныя тэхнічныя дакументы, а гэта ўмеюць рабіць да-лёна не ўсе выпрабавальнікі. Праўда, спачатку ён пісаў іх занадта лігара-турна, нават неба апісваў. Яго першыя тэхнічныя справаздачкі нагадвалі ста-ронкі з дзённіка. Даніловіч, безумоў-на, належаў да гвардыі пішучых лю-дзей: ён прыкмятаў дэталі, даваў не-чаканыя характарыстыкі людзям і з'явам. Кніжка пра тое, што ён уба-чыў, адчуў, перажыў, была наперадзе.

Валянцін быў народжаны выпраба-вальнікам і стаў ім. Так здарэцца вельмі рэдка, і гэта быў менавіта той выпадак.

— Разумею, — гаворыць брат Ва-ляціна Мікалай, — як бы гэта растлу-мачыць яснаей... Пасля кожнага скач-ка знаходзіцца ў стане эйфарыі, ці што... Я нават не ведаю, з чым гэта можна параўнаць.

Мікалай — старшыня навуковага студэнцкага таварыства Мінскага ра-дыётэхнічнага інстытута. Ён вельмі падобны на Валянціна: высокі, усмеш-лівы, лёгкі. Ён таксама скача з пара-шутам — 546 скачкоў.

— Відаць, — працягвае ён, — такое адчувае пісьменнік, які скончыў кніж-ку, вынаходца, які ўбачыў сваё вына-ходніцтва ў дзеянні, урач, што зрабіў складаную аперацыю. Хаця гэта зусім не азначае, што на нейкіх этапах та-бе не было страшна. Нельга ўспытаў у Валянціна: «Пра што ты думаеш у самае апошняе імгненне перад ката-пультаваннем?» Ведаеце, што ён ад-казаў? Ён адказаў: «Якога д'ябла мне ўсё гэта патрэбна! Але потым я пра ўсё гэта забываюся. Пра ўсё чы-ста». Што цягне чалавека ў неба, ніхто, відаць, растлумачыць не можа. Гэта, як каханне. Калі кахаеш, вельмі цяж-ка растлумачыць, за што. А калі рап-там можаш растлумачыць, дык тады ўжо і не кахаеш.

«Дальбог, я змог такое, што ні ад-ной скаціне не пад слух», — гаварыў Антану дэ Сент-Экзюперы яго сябра Гійоме пасля таго, як пацярпеў авія-цыйную катастрофу ў Андах і здолеў выпратавацца.

I. ПІСЬМЕННАЯ

ЧАЛАВЕК НА ВЫСОКІМ УЗРОЎНІ

Валянцін не хлусіў: сапраўды, зла-віла скура. Толькі ён не адпачываў, а працаваў. Але пра гэта ён не пісаў родным, таму што любіў іх, не хацеў, каб яны хваліліся.

Набліжаўся новы выпрабавальны скачок-катапультаванне. Усё прадумана да апошняй дэталі. Рукі ведаюць сваю справу, ім не трэба нічога пад-казваць, дасягнута высокая ступень аўтаматызму. Ну, і галава ў парад-ку. Ён ужо, як кажуць выпрабаваль-нікі, «хадзіў» на такой устаноўцы, «абмацаў» яе ў паветры, але цяпер трэба было выпрабаванне яе ў но-вых рэжымах.

Неба — нібы яго знярок памазалі сінім і аблоскі нехайна расідалі. Не-дзе высока-высока гуў самалёт, але ўбачыць яго не ўдавалася, бо самалёт ішоў вельмі хутка і гук не паспяваў за ім, гук адставаў, і там, адкуль ён чуўся, самалёт ужо не было. Заста-ваўся толькі след інверсіі — бялюткая тоненькая паласа, якая нібы дзяліла неба на дзве часткі.

Зараз загарыцца табло «Падрыхта-вацца!», і Валянцін, зразумела, адка-жа: «Гатовы!». На кароткім, а даклад-най — доўгім шляху ад пасадкі ў са-малёт да катапультавання адбудзе-ца ніяка імклівых перападаў наст-рою — ад фартысіма да піяна. Бо ма-гутнасць чалавека менавіта ў тым, што ён умее мысліць, аналізаваць, не падпарадкоўвацца абставінам, а пад-парадкоўваць іх сабе, шукаць і не здавацца.

«...Як я сутыкнуўся з гэтай професі-яй — узлятаць у неба, бачыць з вышыні бабুলку-зямлю, адчуваць вострую аса-лоду свабоднага падзення...»

«...Мог бы цяпер, як усе, ляжаць на бе-ленькім пясокку, блукаць з Аэлітай па запарку, здымаць зяроў, Бегемота, на-прыклад...»

«...Скачкі з парашутам зараз нікога

гасцявалі ў бабулі. Бацька, Іван Іосі-фавіч, кадравы ваенны, адразу ж па-ехаў, а Валя з мамай засталіся — хлопчык цяжка хварэў.

Хто перажыў тыя дні, каго вайна застала ў Мінску, памятаюць, як жор-стка бамбілі фашысты горад, як гарэ-ла ўсё навокал, і як цяжка было выб-рацца з гэтага пекла. Потым прый-шлі фашысты, пачаліся аблавы, шу-калі чырвоных камандзіраў, камуні-стаў, іх сваякоў. Мары Данілаўне і Валя давялося перабрацца ў сусед-нюю вёску, дзе іх ніхто не ведаў, і там хавацца ад гітлераўцаў.

Так скончылася дзяцінства.

А потым было наступленне. Савец-кія войскі прарвалі фронт пад Бабруй-скам. Сярод тых, хто вызваляў гэтыя мясціны, быў Іван Іосіфавіч Даніло-віч. Валя глядзеў на невысокага стом-ленага чалавека з афіцэрскімі паго-намі на гімнасцёрцы і не пазнаваў у ім свайго бацьку. Маці падштурхоўва-ла сына, а ён не падыходзіў — не ве-рыў...

Пасля вайны пасяліліся ў малень-кім мястэчку Асіновічы. Там і цяпер добра памятаюць Валянціна — высёла-га прыгожага хлопчука. Ён захапляў-ся авіямадэляваннем. Маделі, якія рабіў Валя, ляталі не вышэй і не да-лей іншых, але ляталі. Ён любіў са-чыць за іх палётам, таму што вельмі цікава самому зрабіць такую штуку, якая лятае.

А самому лятаць?...

Ну вось і загарэлася табло «Пад-рыхтавацца!». Зараз выпрабавальніку трэба разбалакіраваць страляючы мех-анізм... Валянцін выпрабаввае но-вую катапульта, якая павінна забя-спечыць выпратаванне лётнага саставу пры аварыйных абставінах на любых вышынях і любых хуткасцях. Дарэчы, праблема катапультавання на малых вышынях ужо даўно хвалілася канст-руктараў і інжынераў. Эфектыўнае катапультавае прыстасаванне, якое б забяспечыла выпратаванне экіпажу на

да, але канца гэтай справе няма. Увесь час працягваецца пошук новых марак. Чым цяжэй дастаць тую ці ін-шую марку, тым мацней жаданне яе мець».

У сёмым класе нечакана для баць-коў Валянцін прынёс дадому давед-нік для паступаючых у вышэйшыя на-вучальныя ўстановы. Ці то жартам, ці ўсур'ез ён сказаў, што выбірае МАІ. Потым зрабілася ясна, што выбар быў канчатковы. Пасля школы падаў да-кументы ў Маскоўскі авіяцыйны ін-стытут.

На экзамене па хіміі выкладчык ха-цеў паставіць яму чацвёрку. Але штосьці, відавочна, перашкаджала яму гэта зрабіць, таму што ён нечакана спытаў у Даніловіча:

— Чацвёркі хопіць?
— Не хопіць! — дзёрзка адказаў Валянцін.

Пасыпаліся пытанні. У гэтым ня-лёгкім паядынку Валянцін адчуваў сябе лёгка і ўпэўнена, як потым у сва-бодным палёце. Ён атрымаў пяцёрку і паступіў у інстытут.

Побач з ім апынуўся невялікі, лад-на збыты, востры на язык хлопец. Алег. Пасябравалі. Разам пачалі хадзіць у аэраклуб, скакаць з парашутам. Зараз Алег успамінае, што гэта былі дзіця-чыя забавы. Прыцягальныя, бяскрыў-ныя забавы дзіцячых забав... Выхва-ляліся перад дзюжатамі — маўляў, любуйцеся, якія мы. Тыя і сапраўды любаваліся. А хлопцы ўсё больш і больш захапляліся справай. Натуры цэласныя, упартыя, з вярным імкнен-нем спяціраць невядомае, яны хутка зразумелі, што быць парашутыстамі-выпрабавальнікамі — гэта і ёсць спра-ва іх жыцця.

«Сучасныя спартыўны парашут, — пі-саў пазней у часопісе «Навука і жыццё» майстар спорту Валянцін Да-ніловіч, — гэта складаная аэрадынамі-чная сістэма, якая ператварае «спуск з парашутам» у «кіруемы палёт чала-века з парашутам».

не дадумаўся. Сапраўды, у іх глебах арганічныя ўгнаенні — эт, мала іх та-ды было — хутка мінералізауюцца, рас-падаюцца. Злак натуральна не паспя-ваюць усмоктаць у сябе спажываныя рэчывы ўгнаенняў. Значыць, гэтыя глебы трэба ўвесь час падкармливаць, чым часцей, тым лепш. Лубін жа як-раз і будзе садзейнічаць назапашан-ню ў ворыўным пласце арганічных рэ-чываў і азоту.

Пасеялі лубін. Спачатку мала. Не-калькі гектараў салодкага на насенне. Шматгадовы горкі пасеялі на азімне. Салодкі даў дзесяць з гакам цэнтне-раў насення з кожнага гектара. Пасе-вы яго пашырылі, і праз час у «Праў-ду» пачалі назджаць з іншых гаспа-дарак па насенне. Падсеяны ж горкі лубін пасля жніва пачынаў набірацца росту і да замаразкаў на рожным гек-тары з'яўлялася да паўтараста — двух-сот цэнтнераў зялёнай масы. Лубін заворвалі — васьмь вам і канцэнтрат азоту. У прыватнасці, ураджайнасць бульбы на ўчастках з завораным лу-бінам узрасла ўдвая. Паступова цяжэ-лі на зерне калгасныя палі. З цягам часу, па меры росту пагадоў статур, палеткі ўсё больш пачалі атрымліваць арганічных ўгнаенняў, пабагацелі і на мінеральныя. Планамерна вялося і вапнаванне кіслых глеб.

Канечне, хутка слова кажацца, ды нялёгка справа робіцца. Як бы там ні было, але праз колькі год пагалоска пра добрыя справы калгаса «Праўда» выйшла ўжо за межы Кобрынскага раёна. Ухвальнае слова пра гаспадар-ку пакацілася па ўсім Прыбужжы. Аляксандру Сцяпанавічу было пры-своена званне заслужанага агранома рэспублікі.

Праўда, на той час падпільнавала яго хвароба. Падкасла бязлітасна. Ледзь ачунаў.

Прышоў у райком партыі:
— Старшынеўства цяпер, мабыць, не пад сілу, — сказаў.

— Так, палячыцца, адпачыць вам трэба, Аляксандр Сцяпанавіч, — паспа-чувалі.

— Там падлецаць, — адмахнуўся. — А на адпачынак рана. Вось у агра-номы наважыўся. А змену сабе даўно вырастаў.

Здзівіліся.
— Пра Анатоля Давідовіча кажу.
— А ці пацягне? — засумняваліся.

— Го, яшчэ як!
Веруў у вучня Аляксандр Сцяпа-навіч. З ім згадзіліся і ў райкоме, падтрымалі яго і калгаснікі.

...За ўспамінамі не ўгледзеў Аля-ксандр Сцяпанавіч, як выкіра-ваў да лажка. Па той бок яго

ЯГО ПОЛЕ

[Заканчэнне. Пачатак на стар. 3.]

пісаў. І ні адна праца вучоных, спе-цыялістаў, практыкаў, ні адна слуш-ная рэкамендацыя, ні адзін цікавы эксперымент не заставаўся па-за ўва-гай.

Дамашнія нават не чулі, калі клаў-ся спаць, калі ўставаў. Да другіх пеў-няў над кніжкамі, вучыўся. Выпісваў. Назапашваў веды. Як у дзяцінстве. Саматугам.

Завялі ў калгасе Кнігу палёў. Увя-лі севазварот. Нават калі за севазва-роты пляжылі па чым дарма, ад-стаяў іх. Сталі строга ў гаспадарцы прытрымлівацца навуковай тэхна-логіі апрацоўкі глебы.

Рабілася ўсё не на вошчун. Быў ад-ведзены вопытны ўчастак. На ім Аляксандр Сцяпанавіч правяраў усе навінкі. Апрабаваныя, яны затым шы-рока ўкараняліся ў практыку.

Пазваў да сябе надзейнага памоч-ніка. Агранома Анатоля Давідовіча. Нават новыя хаты побач паставілі. Так зручнай. Недалёка бегаць адзін да аднаго парацца, падзяліцца сум-

неннямі, падтрымаць, калі трэба. Свайго памочніка ведаў Аляксандр Сцяпанавіч даўно, калі той яшчэ баса-нож бегаў. Сябраваў з яго старэйшым братам Уладзімірам. Разам у КПЗБ уступалі, разам удзельнічалі ў пад-польнай рабоце. Падлетак Толя не раз дапамагаў ім расклеіваць лістоўкі і адовы, вывешваць чырвоныя сцягі. Не давялося ўбачыць Валодзьку новага жыцця. За яго загінуў. Аплакаў ся-бра Аляксандр Дрозд. Пакляўся дапа-магаць стаць на ногі ягонаму брату — Анатолю. І вось цяпер побач з ім жы-вуць. Робяць агульную справу, тую, што стала для іх сэнсам жыцця, яго ічасцем. Аднолькавыя інтарэсы, тур-боты.

Доўга галовы ламалі, як прымусяць стаць ўрадлівымі калгасныя землі. Бедныя яны. Пясчаныя. Азоту — а-сновы асноў — ім бракуе. І ўзяць яго тады не было адкуль.

— Вось што, Толя, — звярнуўся не-як да агранома Аляксандр Сцяпа-навіч, — кроў з носу, а трэба разжыва-цца насеннем лубіну.

Аграном акно падскочыў: як сам

Пасля скачка...

На адпачынку.

3 Гагарыным...

«Падрыхтавацца!» «Падрыхтавацца!» — нагадвала табло.

Валянцін адказаў: «Гатовы!» і ўзяўся за скобы, якія прыводзяць катапульта ў дзеянне. Цяпер трэба згрупавацца — гэта значыць прыняць пэўную позу ў крэсле, найбольш выгадную для чалавека ў момант перагрузак...

На трэцім курсе інстытута Валянцін ажаніўся. Перад гэтым, як у большасці людзей, было няспраўджанае наханне. Валянцін здаваўся ёй занадта сціплым, памяркоўным, ардынарным. А яе ўжо ведалі. Яе імя сустракалася ў цітрах кінафільмаў, і на вуліцы на яе азіраліся.

У тыя дні, калі Валянціну было тужліва і самотна, з'явілася ў жыцці Алена. Ну і што, калі ў інстытут не трапіла — жыццё на тым не канчаецца. Яна ганяла інстытуцкую палутарку і ад гэтага атрымлівала вялізнае задавальненне. У Валянціне яна адразу адчула натуру яркую, адораную і пацягнулася да яго. А Валянціну спадабалася гэтая баявая, смелая, вясёлая дзяўчына.

Калі Валянцін ажаніўся, ён пазваў бацькам па тэлефоне:

— Я ажаніўся.

На провадзе Масква — Мінск панавала доўгае маўчанне.

— Але як жа можна? — нарэшце прагаварыла мама. — Ты ж сам яшчэ... дзіця.

Бацька па-мужчынску адгукнуўся на гэтую падзею і таксама адмоўна: — Як ты мог? Ты нават інстытут не скончыў. Гэта перашкодаць табе!

Але для таго і жывуць на свеце таты і мамы, каб усё зразумець, дараваць і прыйсці на дапамогу.

Алена і Валянцін прыехалі ў госці ў старэйшых, панюханых плашчах, у далёка не модных кашцюках, але вясёлыя і поўныя планаў. Дысертацыя?.. Будзе! І Валянцін здаў кандыдацкі мінімум. Замежныя мовы?.. Не закідаў. І Валянцін закончыў курсы замежных моў. Пазней, сустракаючыся з англічанамі, ён здзіўляў іх сваім выдатным вымаўленнем.

Было толькі адно пытанне, на якім бацькі і дзеці не знайшлі агульнай мовы. Бацькам вельмі не хацелася, каб Валянцін працягваў займацца парашутным спортам. Але тут ён быў непахісны.

Гавораць, з кім пасябруеш, такім і станеш.

Алена таксама пачала скакаць з парашутам. І вось яе прозвішча ўсё часцей і часцей з'яўляецца на старонках газет. Яна дабіваецца выдатных вынікаў, выконвае адзіночныя і групавыя скачкі, скача ноччу і ўдзень. Газета «Правда» 26 верасня 1965 года пісала: «Алена Даніловіч пабіла рэкорд адзіночнага вышыннага скачка. Адзіліўшыся ад самалёта ў стратасферы на вышыні 14 200 метраў, яна адразу ж раскрыла парашут і ўдала спусцілася пад шаўковым купалам на зямлю».

Пра Валянціна таксама пісалі газеты. Праўда, упаміналася толькі яго імя, без прозвішча. Тады яшчэ не прыйшла пара падрабязна расказаць пра яго работу. Яна была звязана з распрацоўкай метадыкі падрыхтоўкі касманаўтаў да выхаду ў адкрыты космас.

Работа праводзілася на борце рэактыўнага самалёта ТУ-104. Адзін з салонаў яго на вяршыні парабалы, якой дасягаў самалёт, рабіўся на трыццаць секунд «басейнам бязважкасці». Так наўтаралася неаднаразова. І Валянцін «плаваў» у бязважкасці, выпрабавваў скафандры, шукаў самы аптымальны варыянт шлюзавання з касмічнага карабля. Тады яго прыкмеціў канструктар касмічных караблёў Сяргей Паўлавіч Каралёў і высюна ацаніў яго работу. Тады ён пасябраваў з Ляонавым і Хруновым. А з Юрыем Гагарыным ён быў знаёмы яшчэ да гістарычнага палёту першага чалавека ў космас — разам скакалі з парашутам. На вокладцы часопіса «Крылья Родины» каларовая фатаграфія: Юрый Гагарын утрымлівае стропы парашута, які яшчэ рвецца з рук. Здымак зроблены Валянцінам Даніловічам.

Фатаграфаванне было яшчэ адной страсцю Валянціна. Адным з першых у краіне ён засвоіў фатаграфаванне ў свабодным падзенні, і адна за адной у часопісах «Огонек», «Смена», «Наука і жыццё» пачалі з'яўляцца яго здымкі. «Огонек» нават прапанаваў месца ў штаце і абяцаў «залатыя горы». Але Валянцін сціпла адмовіўся.

Вядомая беларуская парашутыстка віцэблянка Валянціна Асташчык пісала ў сваёй запісній кніжцы: «На зямлі чалавек павінен прытрымлівацца німсьці раней пракладзеных шляхоў — яму не хапае трэцяга вымярэння. У паветры чалавек мастак, і неба — яго палатно».

тады разам з аўсом пасялі тыдні на два раней. Ад прымарказу ўсходы там-сям пажоўклі. Аднак аналізы паказалі, што неспрыяльныя для сцяблівак умовы садзейнічалі развіццю моцнага і ўстойлівага карнявішча. А калі пацяплела — бы на рошчыне, пайшоў уверх ячмень. Так колькі ўжо гадоў запар і сеюць яго рана. І ўраджаі добрыя атрымліваюць. Летася, напрыклад, намалалі і ячменя больш чым на 31 цэнтнеру з гектара.

Сёлетні год — адказны, рашаючы. Немалыя задачы паставілі перад сабой у «Праўдзе»: атрымаць з кожнага гектара па 28 цэнтнераў зернявых, у тым ліку каласавых — па 30 цэнтнераў, бульбы — 170, ільновалакна — 5, сіласных культур — 300 цэнтнераў. Людская праца, прадуманая яе арганізацыя, тэхніка, якой, дарэчы, ці не больш зараз ў гаспадарцы, чым было колісь у якой МТС, дастатковаць угнаенняў, захоўванне перадавой агра-тэхнікі, — усё гэта тая аснова, на якой і грунтуецца калгасныя планы.

...Уражаны застыў перад азійнай галоўнай калгасны аграном. Тонкае, зварушлівае каліе «міронаўкі», падкормленае, сакавітае, бухматае, за некалькі дзён густа і цёмна зазеленела. Ніводнай жаўтаватай сцяблінны. Шчыцё азійны пад павевамі ветру

Словы гэтыя — нібы пра Валянціна. Адчыніўся люк самалёта. Адзін, другі, трэці парашутыст пакідае борт самалёта. І вось ужо ўсё неба ў парашутах. Ідуць здымкі мастацкага фільма «Скачок на світанні». Аператар — Валянцін Даніловіч.

Звыш дваццаці разоў пакідаў ён борт самалёта з камерай у руках, каб зняць гэты фільм. І тут праявілася яго мастакоўскае бачанне, адкрыты і светлы погляд на свет...

Успыхнула табло: «Пайшоў!» Зараз усё і пачынаецца — самая галоўная праверка. У імя яе трэніраваўся, сядзеў, над тэхнічнай літаратурай, адмаўляўся ад усіх спакус, якімі так багата жыццё.

У апошнія гады нарадзіўся тэрмін: «Чалавек на высокім узроўні». Гэта значыць чалавек, на якога кладуцца вялізныя разумовыя і фізічныя нагрукі.

Выпрабавальнік парашутаў і катапультаў як ніхто іншы павінен валодаць надзвычайным здароўем і яснасню розуму. Як ніхто іншы, ён павінен быць сумленным, праўдзівым, шчырым і добразачлівым.

Аднойчы крэсла, якое выпрабавваў Валянцін, закруціла, і доўга не ўдалася спыніць гэтае шалёнае вярчэнне. Толькі незвычайнае самавалодацтва і мужнасць выпрабавальніка выраставалі яго тады ад немінучай катастрофы. У самы апошні момант удалося «намацаць» пльынь паветра і стабілізаваць крэсла ў адпаведным становішчы.

Прысуд Валянціна быў суровы: крэсла патрабуе сур'ёзных даробак. Для выпрабавальніка выпадковасць — норма. А лёгчы, для якога катапульта апошняя надзея, павінен быць пазбаўлены ад іх.

Ён быў максімістам. Гэтага пра-трабавала справа.

Вось ён, Валянцін Даніловіч, на фотаздымках. Глядзіць у неба. З жонкай. У «басейне бязважкасці». Ляжыць на зямлі, адпачывае, у руцэ адуванчык, і навокал адуванчыкі. З Гагарыным. У куточку здымка даравальны надпіс касманаўта.

Гэтыя здымкі з альбома. На вокладцы рукою бацькі напісана: «Валя».

На адным здымку Валянцін са здзіўленнем і захапленнем глядзіць на маленькі жывы камочак, доўга стаіць у руках — малодшая дачка. Назвалі Аэлігай. Ён быў крылатым і імя

атрасала кроплі, абмытае пырскамі дажджу выглядала свежым, бы толькі што народжаным. Ды і ўсё поле здалося нейкім асаблівым. Святочным. Урачыстым. Яно нібы чакала нечага незвычайнага.

Паддаўшыся пачуццю, што само па сабе прарасло аднекуль з самых глыбокіх і тонкіх душэўных тайнікоў. Аляксандр Сцяпанавіч нахіліўся і, хукнуўшы на далонь, саграваючы яе, правёў асцярожна рукою па каліцах.

Потым аграном, відаць, па звычцы, а мо і падсвядома, запустіў пальцы ў зямлю і адкалупаў у мяккі мяккі. Задумліва размінаючы яго, адчуваў, як ліне да рукі, тлуста распылаецца на далоні, і дажджавыя кроплі, пападаючы на гэтую мешанку, доўга стаіць на месцы, не ўсмоктваючыся, перакатваюцца малюпаценькімі шарыкамі-драбкам. Глеба была ўдотална накармленай і напоенай.

І сталася Аляксандру Сцяпанавічу лёгка і радасна. І захацелася гукнуць здзіўленаму наваколлю, каб і яно адчула, як добра бывае чалавеку на зямлі. Добра таму, што ёсць вось гэта поле, і любуешся ім, удыхаеш ягоны п'янік водар.

Калгас «Праўда»
Кобрынскага раёна.

даў дачцы, быццам прадракаў ёй палёты ў Сусвет...

Стрэл!

Вырвалася з самалёта крэсла з выпрабавальнікам. Яно ўрэзалася ў густы ультрамарын неба, разарваўшы яго ў шматкі.

20, май, серада.

Усх. 4.11.

Зах. 20.43.

Дайж. дня 16.32.

Лісток з календара. Ён таксама захоўваецца ў альбоме. Разам з тэлеграмай.

«Мінск, вул. Мяснікова, д. 34, кв. 21, Даніловічу Івану Іосіфавічу.

Камандаванне вайскавой часці паводнае пра гібель пры выкананні службовых абавязкаў вашага сына Валянціна Іванавіча тчк пахаванне аббудзецца 25 мая тчк Цярэнцёў».

Выпрабаванні катапультаў працягнуў і завяршыў Алег. Той самы Алег, з якім яны некалі пачыналі.

Тое, што зрабіў камуніст, старшы інжынер-лейтэнант Валянцін Іванавіч Даніловіч, засталася людзям.

І людзі памятаюць пра яго.

Язэп Лявонавіч ДЫЛА

З Саратава прыйшла сумная вестка: 7 красавіка, на 93 годзе жыцця памёр старэйшы беларускі літаратар Язэп Лявонавіч Дыла.

Нарадзіўся Язэп Лявонавіч 14 красавіка 1880 года ў сям'і случкага паштовага служачага. Вучыўся ў Слуцкай гімназіі, затым — у Юр'еўскім ветэрынарным інстытуце, адкуль быў выключаны за ўдзел у студэнцкіх хваляваннях. Працаваў у Мінскай газеце «Северо-Западный край», у выдавецтвах Пецярбурга, Масквы, Арэнбурга, Казані.

У першыя гады Савецкай улады Я. Л. Дыла ўзначальваў многія адказныя ўчасткі гаспадарчага і культурнага будаўніцтва — быў наркомам працы БССР, старшынёй Цэнтралбелсаюза, старшынёй Дзяржаўнай планавай камісіі БССР, вучоным сакратаром Інстытута беларускай культуры, дырэктарам Інстытута мастацтвазнаўства, дырэктарам Пецярба Беларускага дзяржаўнага тэатра.

Пад псеўданімамі Назар Бываеўскі і Тодар Кулеш ён публікаваў п'есы, апавесці, артыкулы па гісторыі літаратуры, мастацтву. У 1924 годзе на сцэне БДТ-1 з'яўляўся пастаўлена яго п'еса «Панскі гайдук», якая неўзабаве выйшла асобнай кніжкай.

Апошні час Я. Л. Дыла жыў у Саратаве. Але ён не парываў сувязей з Беларуссю. На старонках «Польмя», «Маладосці», «Беларусі», «Літаратуры і мастацтва» друкаваліся яго драматычныя і празачыныя творы, артыкулы.

Светлая памяць пра Язэпа Лявонавіча Дылу назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

Праўленне Саюза
пісьменнікаў БССР.

Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР глыбока смутны з прычыны смерці былога дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства пры Інбелкульту і дырэктара тэатра імя Янкі Купалы Дыла Язэпа Лявонавіча і вынавае спачуванне родзічам і блізкім нябожчыка.

Я ШЧЭ не носяца ў паветры ашале-ля хрупчы, не піруюць зухавата на прыгожыя кветкі бэзу, ад якога звычайна і ў старых галовы кружацца... Але вечар па-вясноваму цёплы. З прыемнасцю прайшоўся б, пашпацыраваў. калі б...

Чорт пабыры, не магу я болей чуць гэтага брыдкага пісклявага голасу жончынай сваячкі Марылі! Далдоніць і далдоніць. Мянташыць і мянташыць. Анікія таблеткі ад галаўнога болю не памагаюць ужо, хоць па кілаграму іх глытай. Трэцюю гадзіну без перапынку перамывае костачкі сваім суседзям. Ды яшчэ кожны раз крычыць мне з кухні:

— Мікалай Сямёнавіч, ці чулі вы што-небудзь такога?

— Якое... такое?

— Такое, якое...

А каб цябе, роднёныя, з тваімі плёткамі! Балаболка няшчасная... Відаць, жонка на кухні ўвесь посуд перамыла, а гэтая — усё балбоча. Яшчэ ж звяніць па тэлефоне будзе розным сяброўкам...

— Мікалай Сямёнавіч! Вы чулі? Суседка ў мяне новая... Ага, нядаўна

пераехала. Удава — маладая, прыгожая такая...

Ну, вось, цяпер пайшла распіваць: колькі ў суседкі мэблі ды якая, якія суседкі ды колькі.

— Апанецца, прыбрэцца — лялька! На такіх мужчыны ляцяць, як тыя матылькі на святло... Ой, не пашанцавала жанчынам з нашага пад'езда, ха-ха-ха! Каго-небудзь абавязкова падчэпіць...

— А раптам твайго Трафіма, Марыля? — не вытрымлівае і кпіць жонка. — Пакідаеш заўсёды аднаго... Глядзі, дзеўка! Не дарма гавораць: сівізна ў бараду — чорт у рабро...

— Ха-ха-ха! — зноў, весела рагоча Марыля. — Майго дзеда... падчэпіць?

Ды яму, дзівачка, акрамя тэлевізара нічагусенькі не трэба... Хочаш, зараз нават пазваню мужу — раскажу, як ты тут яго бэсціш... Пасмяецца! Ці не,

не, дзынку лепш гэтай удавіцы, яе пацешу, гаротніцу...

У прыадчыненыя дзверы я бачу, як таўставатая Марыля сунецца калідорам да тэлефона, здымае трубку, набірае нумар і пачынае манерна «салёкаць»:

— Алё, алё... Мабіль, яна спіць ужо? Алё! Хто гэта? Трафім?! Што ты там робіш?!

— Тэлевізар глядзіш?!

Свайго нямашака, га? Вось як... Вось як...

Ну і фокус, ну і нумар!

Ачумелая Марыля маўчыць, усхвалявана, гнеўна дышае ў тэлефонную трубку. У момант знікае ўся яе напышлівасць, гарэзлівасць, твар пакутліва моршчыцца, чырванее: вось-вось заплача. Мінае хвіліна, другая, і пякучая рэўнасць ахоплівае жанчыну. Ужо дрыготкім, нейкім чужым трагічным голасам яна паўтарае:

— Ён там... У яе... Там ён...

Якія толькі грэшныя карціны не малое яе ўяўленне!

Жонка спачувальна абдымае сваячку, супакойвае: «Ну, і што, калі зайшоў, ну і што?» А я... Я, здаецца, здагадваюся, у чым справа. Як следчы, строга пытаюся:

— Марыля, куды ты хацела пазваніць спачатку?

— Дамоў...

Раптам Марыля робіць вялікія вочы, пазірае на мяне здзіўлена, атарапела, а потым скеміўшы, пачынае нервова смяяцца і ўжо не гаворыць, а радасна, шчасліва крычыць у тэлефонную трубку:

— Трафімка, я зараз жа еду!

Едзь, едзь, галубка... Нарэшце!

МІМАХОДЗЬ

□ У тыраж выходзяць не толькі аблігацыі.

□ Толькі прыліжы валідол, супакойвайся на дасягнутым.

□ Пры самай дасканалай касметыцы пажадана мець свой твар.

Д. ПАЛОНСКІ.

□ Калі гавораць: «Жыве, як у бога за пазухай», гэта азначае, што ў чалавека ўмовы жыцця чыста санітарныя.

М. ШЛЯФЕР.

У РЭДАНЦЫІ

— Ну, як, таварыш рэдактар, мае вершы?

— Ды вось з рытмам у вас, калега, нейкі не клеіцца... Амаль на кожным радку, бы на няроўнай дарозе, спатыкаешся...

— Дык гэта ж для таго, каб чытач не заснуў!

Міхась ДАНИЛЕНКА-ХОЙНІЦКІ.

— Не, існаванне разумных істот на гэтай планеце выключана. Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА.

АВОХЦІ МНЕ...

Рыгор ЯУСЕЕВ

МЕСІК — НАМЕСНІК

Я па вуліцы хаджу,
Я на месяцчык гляджу.
Што ж ты свеціш, ды не грэш,
Можа з зоркамі дурэш!

Гаварыў пэст адзін,
Што падобны ты на блін.
Гаварыў другі: «Канечне,
Ён падобны на яечню».

Трэці — класік ён ужо —
Назваў цябе нажом.
А чацвёрты — бледнай плямай,
Жаўтароцікам над брамай...

Быў ты добрым рыбаком,
Пастухом,
Вартаўніком,
Ёсць нямаля меркаванняў,
Паэтычных параўнанняў.

Сядзем хіба не грудок —
Прысвячу табе радок.
Дарагі, шануюны месік,
Я — пэст,
А ты — намеснік.

На паўнеба засмяяся
І за хмараю схаваюся.

ПА СВЕТУ ДОБРА ПАХАДЗІШЫ

Як толькі самалёт узняўся ў паветра, адзін з пасажыраў падхапіўся з месца і, нацэліўшы рэвальвер на сцюардэсу, загадаў правесці яго ў кабіну пілота.

— Паварочвай на Сінгапур! — крыкнуў ён пілоту, тычнуўшы ў патыліцу руляў рэвальвера.

Пілот стрымана адказаў:

— Гэта не мой напрамак, самалёт павінен прыземліцца ў Угадугу.

Раптам у дзвярах кабіны з'явіўся перапалоханы іштурман.

— Беражыцеся! — усклікнуў ён. — Нейкі чалавек пагражае мне зброяй.

Не паспеў ён вымавіць гэтых слоў, як другі пасажыр адштурхнуў яго ад дзвярэй і, ускінуўшы аўтамат, закрычаў пілоту:

— Я хачу ляцець у Рэйк'явік! Становішча ўскладнілася: два паветраныя піраты на борце аднаго самалёта і кожны патрабуе ляцець у яго кірунку. Не трацячы

вытрымкі пад нацэленай на яго зброяй, пілот, крыху падумаўшы, сказаў другому пірату.

— Гэты месць прыйшоў раней за вас. Вы павінны згадзіцца, што за ім прыярытэт. Таму я бяру курс на Сінгапур.

Потым ён дадаў:

— Я ўпэўнены, што там вы зной-

дзеце самалёт, які даставіць вас у Рэйк'явік. А не, дык я сам зраблю туды рэйс пасля запраўкі.

— Добра, — прабурчаў пасажыр з аўтаматам. — Я згодны, — і, раззлаваны тым, што яго апырэдалі, сеў на сваё месца.

Праз некалькі гадзін самалёт прыземліўся — не ў Сінгапур, а ў Рэйк'явіку, а ў Угадугу, як і было прадугледжана раскладам.

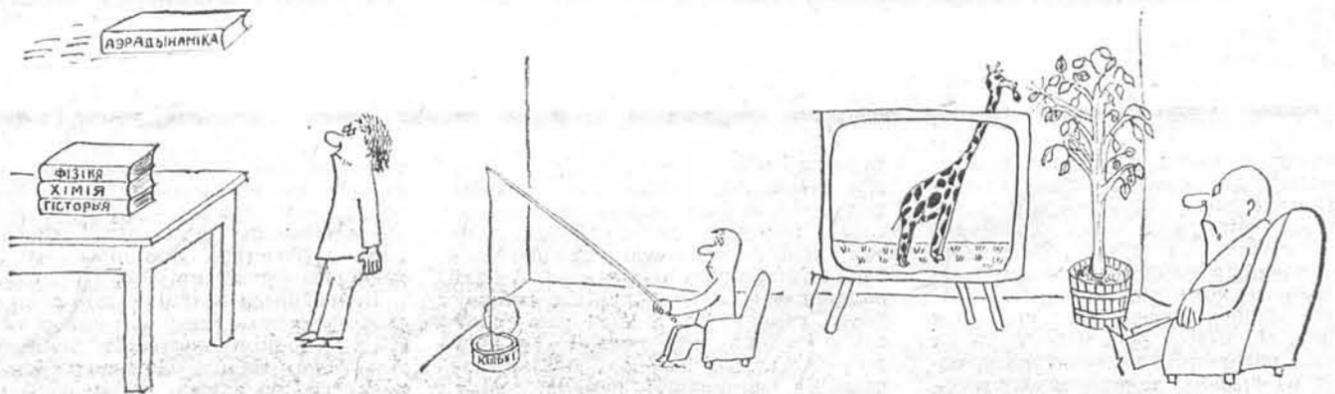
У бары аэрапорта пілот сустрэўся з першым пасажырам.

— Цудоўна! — сказаў ён яму. — Застаючыся членам экіпажа, ты выдатна выконваеш ролю пасажыра і яшчэ лепш — ролю пірата.

— Галоўнае — патрапіць у тваю кабіну раней за сапраўднага пірата, — зазначыў той.

Задаволены сябры выпілі па чарцы за хітрасць, якую прыдумала кампанія, каб не даць піратам выкрасці самалёт.

Пераклад з французскай Віталь АГРЫЗКА.

Мал. Л. МУРАШКІ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і павлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках. Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака са-кратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРА-ЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. СА-БАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.